

1/2013

16. ročník

cena 40 Kč

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Z obsahu:

Kameny, které „rostou“ v moři

Brouci Hrabětického lesa

Olejovice – historie filiálního kostela

August Herzmansky z Oder

Sochař František Juraň

POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

www.casopispoodri.cz

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64627870) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří.

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková, MVDr. Kateřina Křenková, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený

Adresa redakce: Oblá 11, 709 00 Ostrava – Mariánské Hory

E-mail: radim.jarosek@volny.cz

Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar

Tisk: Oftis, Ostrava

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR, registrační číslo: MK ČR E 12812

ISSN 1803-2338

Vychází 2 čísla ročně.

Cena jednoho čísla: 40 Kč, předplatné: 80 Kč

Objednávky předplatného na adrese redakce.

XVI. ročník, č. 1/2013

Titulní strana obálky: Festival Poodří Františka Lýska oslavil v roce 2013 desátý ročník (Foto Milan Sýkora).

Tato strana: Tvary řeky (Foto Radim Jarošek).

Ceník reklamy v POODŘÍ

Umístění na 3. nebo 4. straně obálky (černobílá) formát: A4 – 10 000 Kč, A5 – 5000 Kč, A6 – 2500 Kč
Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí požadavku na reklamu, úpravu ceny (např. při opakované reklamě ve více číslech apod.) resp. řešení formou protislužby (např. propagací POODŘÍ v jiném periodiku).

REDAKCE DĚKUJE ZA FINANČNÍ PŘÍSPĚVEK NA TISK TOHOTO ČÍSLA:

- Obcím Albrechtický, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Hladké Životice, Jakubčovice nad Odrou, Jeseník nad Odrou, Jistebník, Kunín, Polanka nad Odrou, Proskovice, Pustějov, Stará Bělá, Stará Ves nad Ondřejnicí, městysu Suchdol nad Odrou, městu Odry.
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné.

Obsah

Kameny, které „rostou“ v moři Lukáš Klega	4	František Juraň – sochař s talentem i sociálním citěním Irena Nedomová	46
Motýlí louky na dálnici? Radim Jarošek	6	Unikátní výstava na zámku v Kuníně Jaroslav Zezulčík	59
Brouci Hrabětického lesa Ivo Jeniš	9	Edušův kříž v Bernarticích nad Odrou Ilona Stavínohová	61
Památeční stromy v Albrechticích Milan Myška	13	Roky v kruhu úryvky z románu Jarmily Glazarové	63
Olejovice (Öhlstadt). Historie filiálního kostela sv. Jana Nepomuckého Jana Krejčová	15	10. ročník Festivalu Poodří Františka Lýska Jiřina Matějová	65
Goethův kámen je ve Vésce Jaroslav Duda	26	Napiš dopis o tom, proč je voda tak drahocenná Daniel Korčák	72
„Tiergartenhaus“ – ztracený oderský výletní hostinec Pavel Kašpar st., Emil Mateiciuc	27	Skalky u Oder Radim Jarošek	73
August Herzmannsky z Oder, otec vídeňských obchodních domů Pavel Kašpar st., Emil Mateiciuc	36		

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

jak jsme dříve avizovali, bude POODŘÍ od roku 2013 vycházet z finančních a organizačních důvodů ve dvou číslech ročně. Budeme se však snažit udržet časopis ve stávajícím rozsahu. A ještě poznámka k č. 4/2012 – omlouváme za nadbytečný nepotištěný list, který se omylem vloudil před barevnou přílohu.

- redakce

Kameny, které „rostou“ v moři

Lukáš Klega

Při pátrání po zkamenělinách v meandrech řeky Odry v okolí Proskovic a Staré Bělé byla nalezena řada silicifikovaných korálů, které byly určeny jako korály „klokočovského typu“. Jde tedy o fosílie, které nemají na rozdíl od nejčastějších paleontologických nálezů z Odry svůj původ v oblasti Skandinávie, což ovšem neznamená, že se na jejich transportu nemohl v pleistocénu pevninský ledovec více či méně podílet.

Tyto korály byly již dříve nalezeny v Klokočově (součást Příbora), přičemž jde přímo o místo, kde byly zjištěny svrchnokřídové a třetihorní sedimenty, které obsahují přeplavenou fosilní mořskou faunu. Ta pochází ze starších, erozí postižených křídových vrstev. Zastoupena je živočišnými houbami a především druhově bohatým společenstvem šestičetných korálů. Z nalezených růstových forem korálových trsů je zřejmé, že organismy spíše živořily v nepříznivých podmínkách málo osídleného mořského dna, kde byly zanášeny sedimentačním materiálem, transportovaným proudící vodou. Život kolonií tak byl často drasticky přerušován a jednotlivé trsy nemohly přerůstat do kompaktního útesového tělesa. Stáří klokočovských korálů a hub je cca 100 milionů let.

V úvahu samozřejmě přicházelo především to, že se do Odry z okolí Klokočova dostali transportem vodními toky. Proto byli mimo samotnou Odru dále hledáni v řece Lubině, kde byl přímo ukázkový exemplář nalezen přímo pod silničním mostem v Košatce. Přímo od Klokočova teče směrem do Lubiny říčka Trnávka. Skutečně v ní bylo nalezeno několik kusů hned nedaleko místa, kde se vlévá do Lubiny, zdejší tok je však silně znečištěn, a proto je lze v těchto místech nalézt jen komplikovaně.

Nálezů pak dramaticky přibývá v toku Trnávky nad Kateřinicemi, který je již od Klokočova skutečně jen co by kamenem dohodil a říčka je zde navíc

Říčka Trnávka nad Kateřinicemi – místo nejčastějších nálezů klokočovských korálů ve vodních tocích (Foto Lukáš Klega).

Na tomto kusu z Trnávky je patrné, jak komplikované je někdy korál rozpoznat – je to shodný kus, který je na fotografii v barevné příloze s miskami vrtavých mlžů (Foto Lukáš Klega).

velmi čistá. S určitým zjednodušením lze říci, že čím blíže ke Klokočovu, tedy k místu jejich původního výskytu, byl daný nález učiněn, tím byl větší velikosti a ostřejších hran. Jinak řečeno je tedy na první pohled zřejmé, že vzdálenější nálezy byly v důsledku jejich transportu rozštěpeny na menší kusy a zaobleny. Velmi překvapivý byl však nález několika kusů na dvou polích ve Staré Bělé. Jde o místo dosti vysoko a daleko od vodních toků. Důvodem jejich umístění na této lokalitě je s největší pravděpodobností právě ledovec, který je vyzvedl z říčního toku, kam byly již dříve splaveny, a posunul je opět kus zpátky k jihu. Vycházíme-li ze skutečnosti, že k nám ledovec zasáhl hned dvakrát, není vyloučen ani jejich několikanásobný transport; tedy to, že byly opakovaně splavovány vodními toky k severu a následně posouvány ledovci zpět k jihu. Několik exemplářů bylo nalezeno až v meandrech Odry na hranici s Polskem. Pro úplnost je nutné uvést, že žádný exemplář nebyl nalezen v přítoku Trnávky Rakovci, v potoce v Mošnově a v potoce v lese Dubina poblíž Libhoště.

Některé z nalezených korálů jsou provrtány doupaty červů a vrtavých mlžů, výjimečně se v nich nalézají přímo fosílie samotných mlžů.

Co se velikosti nálezů týče, zde je zásadní rozdíl ve vzdálenosti místa nálezů od Klokočova. V Odře lze nalézt kusy, které zpravidla nedosáhnou velikosti dlaně. Na fotografii korálu *Actinacis remeši* (FELIX) v barevné příloze, s. II vidíme exemplář z Trnávky kus proti proudu nad Kateřinicemi, tedy již velmi blízko Klokočova, který váží 8,7 kg.

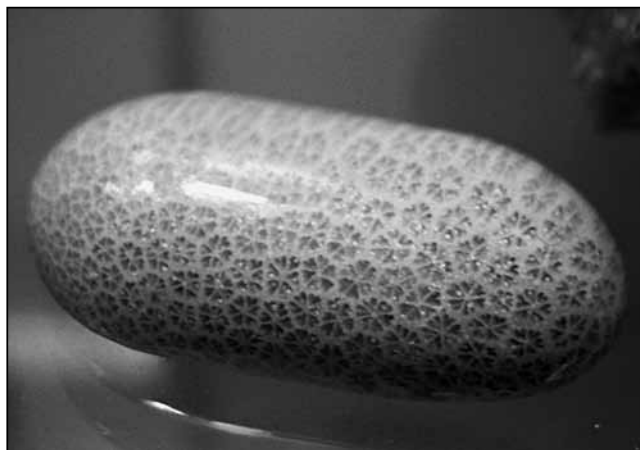
Oblast výskytu klokočovských korálů

0 1 2 3 km

1:75 000

(C) Mgr. Petr Dobeš

Zámek Kunín, Kabinet přírodnin – ukázka vybrušeného korálu ? *Astrocoenia hexaphylloides* (FELIX) z lokality Klokočov u Příbora. Autorem brusu je pan R. Šrbák z Fulneka (Foto Bronislav Novosad).

Klokočovské korály jsou využitelné rovněž k výrobě šperků. Je to sice dosti obtížné, ale pokud se správně vybruší a vyleští, předčí svou krásou, originalitou a svým vlastním příběhem mnohé známé drahé kameny.

Nejčastějším druhem nalézaných korálů je druh *Actinacis remeši* (FELIX). Některé druhy nebyly doposud nalezeny nikde jinde.

Výskyt klokočovských korálů v Odře a okolí není až tak vzácný, spíše je tomu naopak. Mimořádně

těžké je však bez patřičných zkušeností nalezený koral rozpoznat a samotný silicit odlišit od jiných silicitů místního či severského původu. Ačkoliv jsem již několik let v Odře zkameněliny hledal a veškeré nalezené silicity nosil za účelem podrobné prohlídky do svého bydliště, nikdy jsem žádný nerozpoznal a nejspíše jich značné množství jako zcela nezajímavé nálezy vyhodil. Až poté, co jsem našel

Šperk z klokočovského korálu zhotovený Janem Kroupou (Foto Marta Švajdová).

několik výstavních kusů, osvojil jsem si základní charakteristiku těchto silicitů a nálezy se počaly rapidně množit. Jednotliví koráli totiž v nalezeném silicitu nejsou většinou na první pohled viditelní. Na rozdíl od jiných silicitů v nich však většinou spatříme jistou podélnou i příčnou vrstevnatost (resp. jakési pruhy), případně též „hvězdičky“ a střídání barevných odstínů, které klokočovský původ odhalí.

O historii sběru klokočovských korálů jste se mohli dočíst již v článku Oldřicha Sobka o Josefu Slavičkovi publikovaném v POODŘÍ 2/2001. Kdo by měl zájem prohlédnout si rozsáhlou kolekci klokočovských korálů a živočišných hub, může tak učinit při návštěvě kunínského zámku.

Literatura

- Frühbauerová O.; Vodrážka R. (2011a): Přehled geologicko-paleontologických výzkumů Klokočova. *Vlastivědný sborník Novojičtínska*, sv. 61/2011.
- Frühbauerová, O. (2011b): Paleontologická sbírka P. Josefa Slavička. *Vlastivědný sborník Novojičtínska*, sv. 61/2011.
- Remeš, M. (1907): Erraticum a jeho zkameněliny v poříčí Odry na Moravě. Zvláštní otisk z *Věstníku Klubu Přírodovědeckého* v Prostějově za rok 1907.
- Trauth, F. (1911): *Die oberkretazische Korallenfauna von Klogsdorf in Mähren* (Svrchnokřídová korálová fauna od Klokočova na Moravě).

Poděkování patří Bronislavu Novosadovi (správce Kabinetu přírodnin na zámku v Kuníně) a dále Jiřině Chalupské, která je autorkou fotografií v barevné příloze.

Motýlí louky na dálnici?

Radim Jarošek

Lidé, kteří jedou po přivaděči z dálnice kolem Butovic směrem na Novou Horku (II/464), si na jaře nebo v létě mohli všimnout, že jednotvárnou zeleň na svazích místy střídá pestrobarevná mozaika kvetoucích a odkvétajících rostlin. Oč jde?

Začněme trochu ze široka...

Silnice, dálnice, parkoviště, prostě dopravní stavby jsou místa pro přírodu do značné míry ztracená. Podívejme se však na to pragmaticky a nepolemizujme při tom s tím, zda jich je dostatek či nedostatek, zda jsou vedeny vhodně či nikoliv a podobně. Jsou tady a budou se jistě stavět další.

Hledejme cestu, jak zvýšit jejich biologickou hodnotu – nikoliv snad přímo vozovky, to by asi bylo poněkud odvážné – bude nás více zajímat jejich bezprostřední okolí, především násypy, zářezy, ale i příkopy i zelené travnaté pásy podél nich, někdy se stromovou nebo keřovou vegetací. I tam rostou rostliny a žijí živočichové. Pravda, někteří jsou zabíjeni vozidly, jiní zde však naopak nacházejí vhodné prostředí pro svůj život. Mám na mysli především bezobratlé živočichy, zjednodušeně řečeno hmyz a jemu podobné a pak samozřejmě rostliny. To není vůbec bezvýznamná část bioty, vždyť jen bezobratlých je u nás řádově více než savců či ptáků. Mají pro svůj život specifické podmínky, nepotřebují většinou rozlehlá území, spokojí se třeba i s několika metry čtverečnými. Mají však své nároky na živiny, na světelné a vláhové podmínky, na způsob, jak je daná lokalita udržována. Především se tam ale musí vůbec dostat, uvědomme si, že jde v podstatě o místa na stavbách – například nová silnice je postavena na uměle vytvořeném náspu, nebo prochází vyhloubeným zářezem. Provedou se hrubé zemní práce, poté se plochy převrství orníci a nakonec se ozelení – osevem a výsadbou dřevin. A pak během provozu se oseté plochy – trávníky

– opakovaně sečou; vysazené stromy a keře se většinou ponechávají svému osudu.

Jaký je vlastně důvod tohoto ozeleňování? Estetický a praktický; chceme, aby okolí komunikací vypadalo celkem okulibě, neboť především dálnice jsou fádni a zároveň nechceme příliš investovat do údržby v dalších letech. Proto tolik výsadeb dřevin a mnohem méně travnatých ploch, které vyžadují každoroční a místy i vícenásobné sečení.

Jak jsem uvedl výše, pro biotu je důležité, co zde roste, a stejně tak, jak je to udržováno. Konkrétně je podstatný rozdíl v tom, jestli je kolem silnice vysazen pás stříbrných smrků, tavolníků, doplněný o cypřišky a zlatý déšť, anebo rostou-li tam naše domácí druhy dřevin. Estetiku ponechme stranou, každý má jiné vnímání krásy, ale z pohledu biologického jsou místní druhy daleko lépe adaptovány na naše prostředí, rostou zde stovky let a vazby mezi druhy jsou daleko komplikovanější a pestřejší. Hovoříme o volné krajině, mimo zástavbu. Není důvod, proč by tam měly být vysazovány druhy cizí. V silně urbanizovaném prostředí měst jsou důležité i další skutečnosti, jako prašnost, chemické ošetřování, hlučnost a jiné.

Pravdou je, že toto je již do značné míry minulostí a projektanti a investoři již tento pohled vzali za svůj, ne snad vždy, ale většinou ano.

Jinak je tomu se stejně nebo dokonce důležitější částí ozelenění – s travnatými plochami. Zde převládá zažitý názor, že by měly být tvořeny několikadruhovou a vyzkoušenou směsí travin, navíc během roku vícenásobně kosenou. Tedy porostem velmi chudým a biologicky téměř bezcenným.

Budme ale trochu konkrétnější a zastavme se na „naší“ dálnici D1 mezi Běloučkou a Ostravou a podívejme se, jak vypadá standardní travní směs?

Silniční svahy najdeme osety především těmito travami – kostřava červená, kostřava ovčí, lipnice

luční, psineček tenký, jílek vytrvalý a pohánka hřebeníť.

Druhová pestrost je tedy velmi malá. Pažit je sice zelený, ale z daleka se nedá srovnat svým oživením ani s loukou někde v okolí. A přitom není těchto ploch málo, jde o hektary a mají tedy svůj biologický potenciál, který stojí za to využít...

Danému stavu se ale nelze divit – snahy o zvýšení efektu dopravních staveb pro druhovou pestrost jsou poměrně mladého data. První kvantitativní studie pochází z počátku 90. let z Velké Británie a od té doby se tam mnohé změnilo k lepšímu díky vstřícnému přístupu britské Highway Agency (obdobu našeho Ředitelství silnic a dálnic). Ta dnes cíleně pečuje o biodiverzitu přilehlých pozemků. Britské zkušenosti postupně přejímají i další země. Zjistili, že zejména okraje dálnic poskytují v součtu ohromné plochy, které leží ladem a protkávají kulturní, z biologického hlediska mnohdy vcelku málo hodnotnou, krajinu. Kvůli zarůstajícím okrajům cest, silničních (i železničních) naspů se tak staly mnohdy posledním útočištěm pro bezobratlé, kteří byli doslova vytlačeni z polí a monokultur lesa. Okraje cest ale nepředstavují jen stanoviště, kde se tyto druhy vyskytují, jsou také součástí migračních cest bezobratlých.

Není proto s podivem, že právě okraje cest osídluje krom běžných druhů, které zde dosahují vyšších populačních četností, také vzácné a ohrožené

druhy. Pro příklad nemusíme chodit daleko. Symbolem pooderských luk se stal modrásek bahenní, vzácný motýl, jenž je chráněn českou i evropskou legislativou. Nejčetnější populace modráska se v Poodří nacházejí právě na okrajích cest, podél železničních naspů a podobně.

Druhově pestrá skladba rostlin vysazených podél silničních těles a v dálničních zářezech je nejen pestřejší co do množství hmyzu (viz motýlí, brouci, rovnokřídlí, polokřídlí aj.). Druhově rozmanitější skladba druhů s sebou nese to, čemu se v odborné hantýrce říká „ekosystémové služby“. Na mnoha případech byl prokázán pozitivní vztah vysoké druhové rozmanitosti a funkčních ekosystémových služeb. Co se v takovém případě rozumí? Zejména se jedné o lepší stabilitu rostlinného krytu na silničním naspě, lepší retenci vody, která zasakuje do půdy, lepší protierozní funkce, nenamnožují se zde v takové míře hospodářští škůdci apod.

U nás zatím není praxe výsadby pestrých travních směsí, které by podporovaly bezobratlé na silničních tělesech, zvykem. Pro příklad ale nemusíme chodit daleko, stačí se projet po dálnici D1 dál za hranici do Polska. Nově otevřený dálniční úsek A1 ve směru na Gliwice byl v některých úsecích ozeleněn právě původní bohatě kvetoucí směsí rostlin a již dnes na těchto místech můžeme pozorovat pestrá společenstva motýlů.

Na jaře rozkvétají čičorky, štírovníky, hrachory a další (Foto Ivan Bartoš).

V létě převládnu jiné druhy – třezalka a dobromysl
(Foto Radim Jarošek).

Okáč poháňkový na svahu přivaděče (Foto Radim Jarošek).

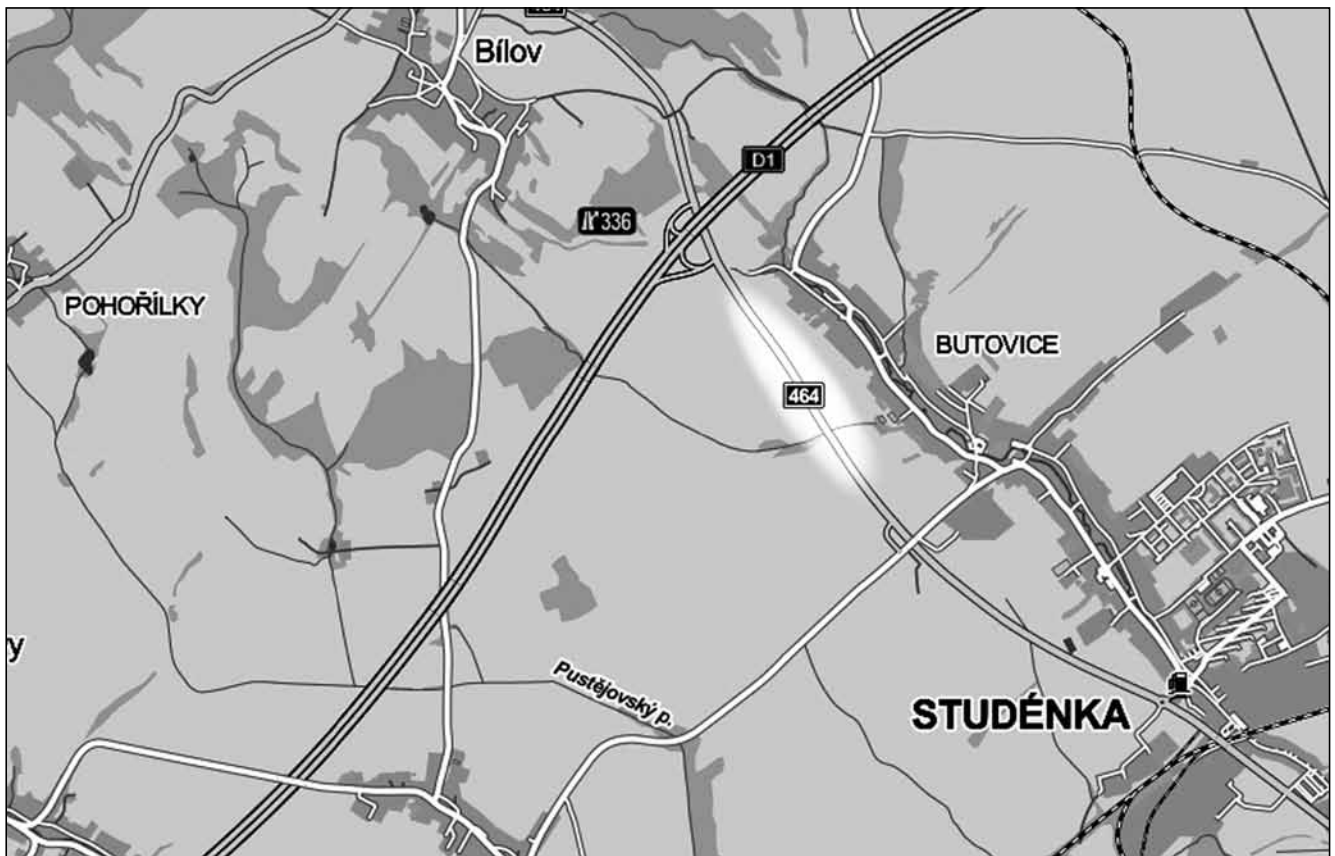
Ale pojďme zpátky k nám. Při výstavbě dálnice D47 (D1) se podařilo do projektu zahrnout pár úseků, kde byl proveden alternativní osev „motýlí směsí“ v tomto poměru – 70 % travin, 3 % jetel plazivý a 27 % květnatých druhů bylin. Byly rozlišeny směsi pro svahy ze severní a jižní expozic, aplikován byl výsevek přibližně 5 g/m².

Složení pro jižní svahy a plochy rovinaté bylo následující:

Trávy – 20 % kostřava červená, 10 % kostřava ovčí, lipnice luční, jílek vytrvalý, 5 % psineček obecný, tomka vonná, sveřep vzpřímený a trojštět žlutavý.

Byliny – 4 % štírovník růžkatý a čičorka pestrá, 3 % jetel luční a úročník bolhoj, 2 % jitrocel prostřední a jitrocel kopinatý, 1 % chrpa luční, krvavec menší, chrastavec rolní, hlaváč bleďožlutý, vikev ptačí, 0,5 % čekanka obecná, dobromysl obecná, hvozdík kartouzek, hadinec obecný, mochna stříbrná, třezalka tečkovaná, svízel syříšťový, šalvěj přeslenitá, řebříček obecný, lnice květel, mochna jarní, sléz přehlížený, kakost krvavý a mateřídouška vejčitá.

Z uvedeného složení je zřejmé, že snahou bylo vytvořit erozně dosti odolný travní porost. Trávy vytvářejí husté svazčité kořeny, které se spojují pod

Lokalizace svahů osetých motýlí směsí (zdroj mapového podkladu: www.mapy.cz).

povrchem do jednoho celku a připomínají tak svou funkcí geotextilii. Zároveň však také porost velmi různorodý s využitím místních druhů bylin, které jsou využívány různými bezobratlými – především denními motýli, ale nejen jimi.

Snahou bylo nabídnout vhodné larvální živné rostliny, z nichž jsou významné byliny motýlokvěté (štírovník, úročník bolhoj, některé druhy jetelů a vikví, apod.) využívané modrásky, soumráčnický a vřetenuškami. Mochny vyhovují soumráčnickům, jemnolisté trávy (například kostřava červená aj.) citlivějším druhům okáčů a jitrocel kopinatý a prostřední je pro hnědásky.

Stejně důležité jsou zdroje nektaru pro dospělce. Některé jsou shodné s živnými rostlinami – např. mnozí modrásci sají nejčastěji na štírovníku, úročníku či vičenci, na které i kladou; naopak okáči a soumráčnický, vyvíjející se na travách, využívají jiné nektaronosné druhy. I když se preference pro nektar mezi druhy liší, s hrubým zobecněním lze tvrdit, že motýli jarního aspektu preferují květy žluté barvy, později se preference posunuje k červeně a fialově zbarveným květům.

Živočiškové žijící na loukách potřebují pro svůj vývoj různorodé podmínky, a navíc každý z nich poněkud odlišné. Obecně však lze říci, že motýlí louky jsou jednosečné (nejlépe se sečí po 1. září) a s doporučením vynechat malé vybrané části (do 10% plochy) nepokoseny do dalšího roku. Nutné je rovněž odstranění posečené hmoty, aby se zde nehromadila a nezvyšovalo se množství živin – ostatně jako je tomu na každé louce. Také je možné maximálně na jeden rok vynechat seč zcela.

Cílené osevy dálničních těles živnými a nektaronosnými rostlinami mohou v České republice podpořit až 89 druhů denních motýlů, což je 62% současné fauny, včetně 36 druhů ohrožených

nebo legislativně chráněných. Mohou též pomoci 13 druhům denních můr z čeledi *Zygaenidae* (vřetenuškovití), což je shodou okolností rovněž 62% této čeledi. Obdobně zásadní přínos lze očekávat u motýlů nočních (zde se může jednat možná o tisícovku druhů!). Lze očekávat i podporu ekologicky významných, byť podstatně méně prozkoumaných skupin živočichů jako kobylek a sarančí, samotářských včel a čmeláků (významných opylovačů), vosovitých blanokřídlých (predátoři škůdců) a dokonce i plazů (ještěrka obecná, užovka hladká).

Konkrétní osídlení jednotlivých lokalit bude záviset nejen na přítomných zdrojích a obecnějším charakteru stanoviště (vlhké či suché, v nížině či podhůří), ale i na složení fauny v širším okolí (zdroji motýlích kolonistů), i na péči o ně.

Motýlí louky kolem dálničního přivaděče u Butovic tak hrají v průběhu roku všemi barvami – na jaře jsou pestrobarevné, později zeleně a v závěru léta převládají hnědi.

Vypadá to možná trochu nezvykle, přece jen máme zažity jednodité, zahradnický upravené plochy, jsou však na rozdíl od nich bohatší na život. Zkusme si na ně zvyknout...

Informace o funkci lemů kolem komunikací jsou převzaty z literární rešerše „Dálniční a silniční lemy jako refugia ustupující bioty nelesních stanovišť“, kterou pro Ministerstvo životního prostředí zpracovali v roce 2009 doc. Mgr. Martin Konvička, Ph.D. & Mgr. Kamil Zimmermann (Biologická fakulta Jihočeské university & Entomologický ústav AV ČR).

Za připomínky a doplnění textu děkuji RNDr. Tomáši Kurasovi, Ph.D. z Katedry ekologie a životního prostředí Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého.

Brouci Hrabětického lesa

Ivo Jeniš

Úvodem

Úbytek lesů v globálním měřítku je odhadem 161 000 km² za rok, což je zhruba rozloha naší republiky a Rakouska dohromady. Pralesy jsou ničeny těžbou dřeva, zemědělstvím, těžbou surovin, zaplavováním přehradami a průmyslem jako takovým (paradoxně takzvanými ekologickými projekty jako je například ekologické palivo do aut či na vytápění). Uvádí se, že 80% těžby je navíc ilegální. Progresivní demografický vývoj, zejména v tropických oblastech, zvyšuje neúměrně tlak na původní ekosystémy a projevuje se destruktivně na původních pralesích, ve kterých žije více jak 90% známých organismů.

V Evropě nejvíce do skladby lesů zasáhla takzvaná průmyslová revoluce, kdy s rozvojem průmyslu ruku v ruce narůstalo i pálení dříví v milířích. Hlad po dřevě vedl k vysazování monokulturních

hospodářských lesů, dřevinnou skladbu tvořil v nich především smrk a borovice. Změny ve skladbě lesů v Evropě se negativně projeví na druhové rozmanitosti – zejména drobných živočichů a vymizením mnoha druhů rostlin. Nejčastější původní lesní typ nižších středních poloh, jedlodubový les, u nás úplně vymizel. Tomuto přispěly i nadměrné stavy zvěře, které prakticky eliminovaly obnovu jedle. Proces přeměny pralesů dál pokračuje v méně rozvinutých zemích okolo rovníku, kde je nejvyšší biodiverzita. Ve výsledku je zde na mnoha místech dnes již jen pustina, zarostlá plevelnými, introdukovanými rostlinami. To co vznikalo miliony let, nevratně mizí...

Řada organismů potřebuje ke svému životu specifické podmínky a objevíme zde i úplné specialisty, adaptované na například vápencové skalní podloží či na konkrétní část rostliny nebo houby určitého

druhu či rodu; některé druhy vyhledávají osluněná stanoviště, jiné zastíněná. Proto tyto druhy v člověkem pozměněných a vesměs uniformních biotopech nenajdeme.

Hrabětický les

se rozkládá na poměrně plochem území, přesto se i díky lokální členitosti terénu a podmáčení udržely enklávy více či méně zachovalých částí s poměrně velkým podílem starších stromů a mrtvého dřeva. Tyto zbytky přírodního lesa v minulosti nebyly lesnický intenzívně využívány a díky tomu zde ještě najdeme některé vzácné druhy brouků, které jsou vázané na staré stromy, jejich dutiny, odumřelé dřevo a houby. Tyto jsou u nás i v okolních zemích předmětem ochrany, nebo jsou považované za ohrožené a slouží pro ochranu přírody jako bioindikační druhy – jsou důležité z hlediska ochrany biotopů, neboť se vyskytují pouze ostrůvkovitě a některé najdeme, nejenom u nás, jen na několika málo lokalitách.

Navíc je území Hrabětického lesa významné i tím, že zde probíhá předěl mezi rozvodím Baltského a Černého moře, a hranice mezi Hercynskou a Karpatskou oblastí.

Hrabětický les je izolovaným zalesněným územím v Moravské bráně, navíc je v ní nejrozsáhlejší. Místy jim protékají drobné potůčky, které vytvářejí zařízlá údolí s pestrou morfologií terénu s různě

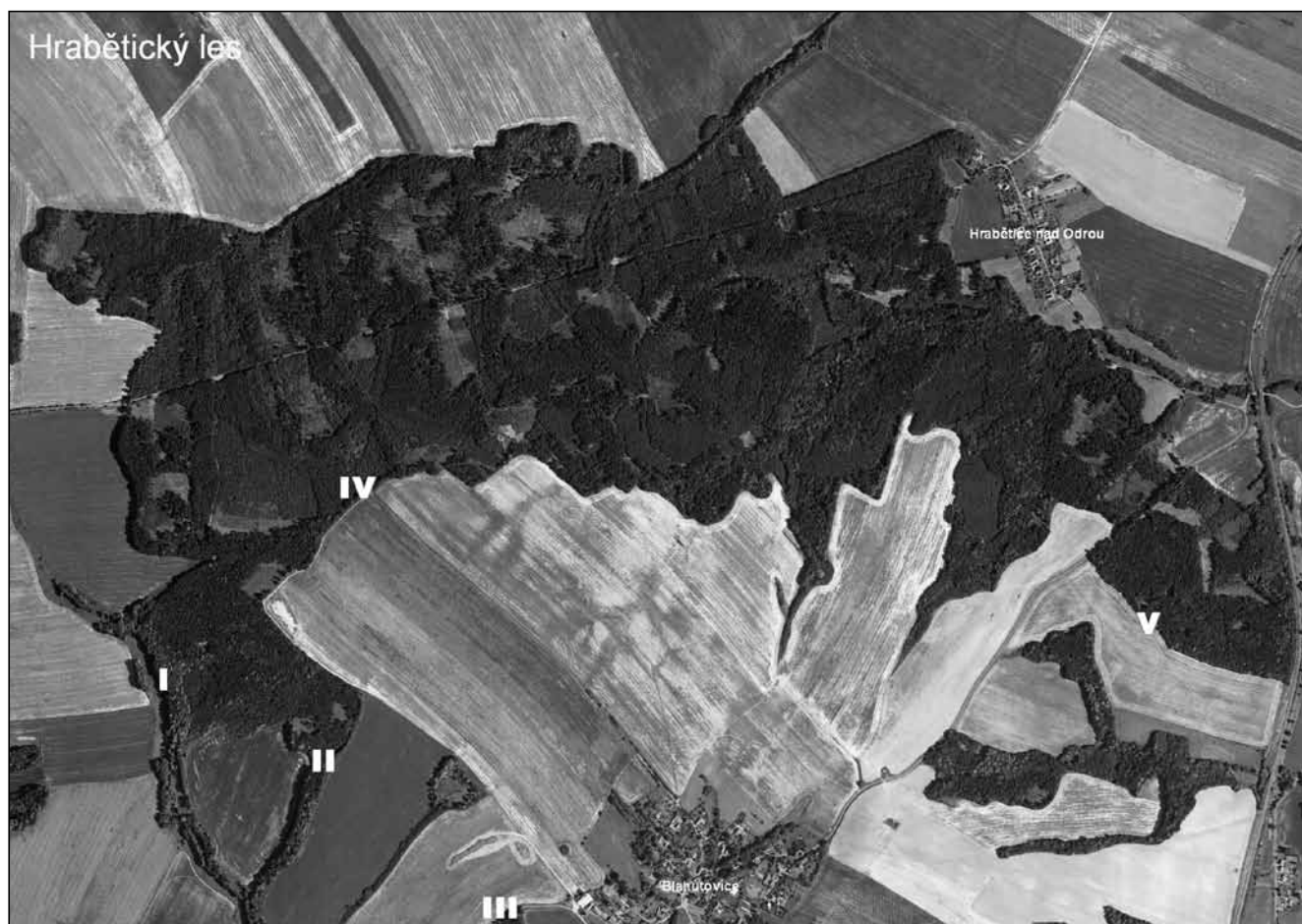
exponovanými svahy. Tato údolíčka, na rozdíl od náhorní plošiny, jsou pokryta přirozenou vegetací, která odpovídá stanovištním podmínkám.

Většinu porostů samotného lesa tvoří hospodářský les, který zde byl vysázen na úkor původních jedlobočin a dubohabřin. Fragmenty těchto porostů najdeme například na jižním okraji porostu, místy s výstavky starých dubů a habrů. Na podmáčených místech nalezneme olšiny. Převládají zejména ve sníženině západně od Hrabětic. Na sušších místech se zde objevuje i příměs jasanu.

V nivách potoků jsou uloženy deluviální písčito-hlinité a jílovitohlinité sedimenty se šterkovou resp. kamenitou příměsí. Nejčastějším typem půdy jsou kambizemě, zatímco na rovinatých vlhčích místech najdeme i půdy pseudoglejové. Průměrná roční teplota se pohybuje kolem 8,5 °C a srážky 700 mm. Nejvyšším bodem je Blahutovický vrch, který dosahuje 331 m n. m., nejnižším, jeho východní okraj s výškou 268 m n. m.

Nejzajímavější plochy porostů s přirozenou druhovou skladbou:

- I. lipová habřina s výstavky starých dubů a náznakem tvrdého luhu
- II. starší lipová habřina s vtroušenou třešní ptačí
- III. starší lipová habřina a dubohabřina
- IV. okraj lesa porostlý starými duby a habry
- V. okraj lesa porostlý zejména staršími duby

Bližší informace o flóře Hrabětického lesa naleznete v POODŘÍ č. 3/2008 a 4/2010 (viz literatura).

V roce 2010 byl proveden na ploše cca 350 ha inventarizační entomologický průzkum zaměřený na brouky. Zkoumaná plocha spadá do katastru obcí Hrabětice nad Odrou, Blahutovice, Polouvsí, severní část lesních porostů se nacházejí na hranici katastru Hynčic u Vražného a Horního Vražného.

Díky přítomnosti zachovalých přirozených porostů, zejména starých stromů, se zde vyskytuje poměrně hodně ohrožených druhů, které jsou vázány na dutiny, odumřelé dřevo a houby. Byl zjištěn i jeden druh, považovaný za vymizelý, známý ze Slovenska a uváděný ještě z okolí Oder. Druhy nalezené v hospodářském lese se – až na výjimky – v tomto typu biotopu vyskytují i v okolí a jsou široce rozšířené v lesích v nižších a středních polohách střední Evropy. Celkem bylo při průzkumu zaznamenáno 364 druhů, 64 čeledí. Dvacet pět je z toho chráněných (dle 395/1992 Sb.) nebo jsou uvedeny v Červeného seznamu ohrožených druhů ČR a představují téměř 7% nalezených druhů ze 13 čeledí.

O jaké druhy vzácnější brouků jde?

Druhy podle vyhlášky dle 395/1992 Sb. v kategorii ohrožené:

Brachinus crepitans (Linnaeus, 1758) – prskavec větší [Carabidae]

Parazit jiných střevlíkovitých brouků. Převážně žije na osluněných okrajích lesních porostů, lukách a kolem cest. Najdeme ho nejčastěji na jaře.

Brachinus expodens (Duftschmid, 1812) – prskavec menší [Carabidae]

Parazit jiných střevlíkovitých brouků. Najdeme ho na obdobných místech jako u výše uvedeného, nejčastěji na jaře, je hojnější než předchozí.

Calosoma inquisitor (Linnaeus, 1758) – krajník hnědý [Carabidae]

Larva i dospělec loví na stromech různé housenky, zejména obaleče dubového. Nalezneme ho nejčastěji v květnu.

Carabus monilis scheidleri (Panzer, 1799) – střevlík [Carabidae]

Na polích, na cestách. Běžný zejména v červenci.

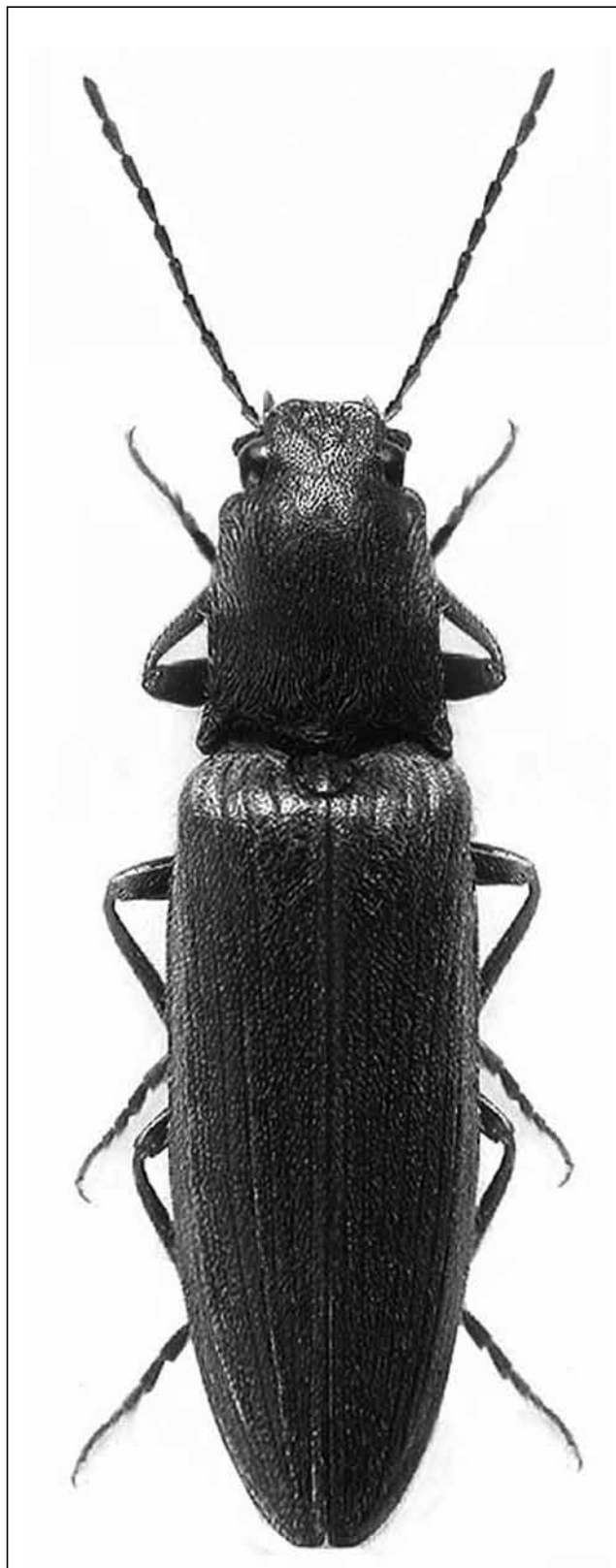
Carabus ullrichii (Germar, 1824) – střevlík [Carabidae]

Na polích, lukách, v lese, na cestách. Nejčastěji v květnu a červnu.

Cicindela campestris (Linnaeus, 1758) – svižník polní [Cicindelidae]

Obývá osluněné okraje lesů a cest. Najdeme ho nejčastěji v květnu a červnu.

Oxythyrea funesta (Poda, 1761) – zlatohlávek tmavý [Scarabaeidae]

Kovařík Athous austriacus je asi nejvzácnější druh brouka v Hrabětickém lese.

Vyvíjí se v půdě, v detritu, v různých rostlinných zbytcích. Porůznu, zejména na květech kopretin. Objevuje se nejvíce v létě.

Trichius fasciatus (Linnaeus, 1758) – zdobenec skvrnitý [Scarabaeidae]

Vyvíjí se v odumřelém dřevě listnáčů, navštěvuje květy. Výskyt koncem jara a v létě.

Druhy vedené v Červeném seznamu ohrožených živočichů (upraveno autorem)

vymizelý – regionally extinct (RE)

Athous austriacus Desbrochers des Loges, 1873 – kovařík [Elateridae]

Vývoj v půdě, v trouchu poblíž starých stromů. Imaga najdeme na různé vegetaci. Vyskytuje se v Alpách a Karpatech. Samice nelétají, a tak se vyskytuje lokálně, zejména v původních lesních biotopech – vyhledává osluněná místa. Jde o jediný aktuálně potvrzený výskyt tohoto druhu na Moravě, který byl považován za vyhynulý. Z dřívějšíka byl znám z okolí Oder.

ohrožený – endangered (EN)

Eucnemis capucina (Ahrens, 1812) – dřevomil [Eucnemidae]

Vývoj v dutinách listnáčů, často společně s nosatci rodu *Cossonus*.

Saulcyella schmidtii (Maerkel, 1844) – hmatavec [Pselaphidae]

V detritu u starých stromů, v dutinách, ve dřevě u mravenců, v kupách mravence lesního. V oblíbené má zejména starší porosty. Ze severní Moravy je známý ještě z Hukvald.

zranitelný – vulnerable (VU)

Cacotemnus rufipes (Fabricius, 1792) – červotoč červenonohý [Anobiidae]

Vývoj v odumřelém dřevě listnáčů, ve starších porostech.

Endomychus coccineus (Linné, 1758) – pýchavovník [Endomychidae]

Žije na plísni, pod kůrou listnáčů.

Conopalpus testaceus (Olivier, 1790) – [Stenotrachelidae]

Vývoj v odumřelém listnatém dřevě ve starších porostech, často i na lískách.

Cyllodes ater (Herbst, 1792) – lesknáček [Nitidulidae]

Na kloboukatých houbách, například hlívách.

Mycetophagus multipunctatus (Fabricius, 1792) – [Mycetophagidae]

Na houbách či pod kůrou.

Procraerus tibialis (Lacordaire, 1835) – kovařík [Elateridae]

Vyvíjí se v dutinách, ve starších porostech. Dravá larva požírá larvy jiného hmyzu. Imago v dutinách či na různé vegetaci.

Serropalpus barbatus (Schaller, 1783) – lenec [Melandryidae]

Vývoj v odumřelém, houbami napadeném dřevě jehličnanů. Létá na světlo.

Trachys fragariae (Brisout de Berneville, 1874) – krasec [Buprestidae]

Larva v listech některých růžovitých. Nejvíce na tužebníku.

Triphyllus bicolor (Fabricius, 1792) – houbař [Mycetophagidae]

Na dřevokazných, kloboukatých houbách, například hlívách.

téměř ohrožený – near threatened (NT)

Ampedus sanguinolentus (Schrank, 1776) – kovařík černoskvřný [Elateridae]

Vývoj v odumřelém, nahnilém dřevě listnáčů.

Anaesthetis testacea (Fabricius, 1781) – kozlíček [Cerambycidae]

Vývoj ve slabších větvích listnáčů, hlavně na dubech. Teplomilný druh, který létá na světlo.

Aromia moschata (Linné, 1758) – tesařík pižmový [Cerambycidae]

Vývoj ve vrbách. Všude od nížiny do hor. Imago navštěvuje květy.

Pogonocherus ovatus (Goeze, 1777) – kozlíček [Cerambycidae]

Vývoj ve slabších odumřelých větvích jedlí. V průběhu zimy se objevuje pod šupinkami kůry živých stromů.

Pseudocistela ceramboides (Linnaeus, 1758) – [Alleculidae]

Vývoj v dutinách, starší porosty. Imago v dutinách či na různé vegetaci. Létá na světlo.

A na závěr čtveřice zásad

jak hospodařit, aby byly zachovány vhodné podmínky pro život brouků:

1. zachovat a případně rozšířit stávající plochy přírodního lesa

2. z těchto porostů neodvážet mrtvé dřevo, které leží na zemi, neodstraňovat usychající či suché stromy

3. rozšířit plochy luk v okolí lesa na úkor intenzivně využívaných agrocenóz

4. obnovit lesní mokřady, částečně je odlesnit, a tak umožnit výskyt světlomilných druhů

Vybraná literatura

Freude, H.; Harde, K. W.; Lohse, G. A. (1965–1998): *Die Käfer Mitteleuropas*. Bd. I–XI. Goecke & Evers Verlag.

Prymusová, Z. (2010): Hrabětický les, místo mezi povodími. *POODŘÍ* č. 4, roč. 13, s. 12–17.

Sedláčková, M.: (2008): Poznámky ke květeně Hrabětického lesa na Novojičínsku. *POODŘÍ* č. 3, roč. 11, s. 12.

Sláma, M. (1998): *Tesaříkovití (Cerambycidae) České a Slovenské republiky*. Výskyt, bionomie, hospodářský význam, ochrana. Krhanice, vl. náklad.

Kontakt na autora:

e-mail: IvoJenis@seznam.cz

Příspěvek vychází ze závěrečné zprávy projektu „Hrabětický les – mapování výskytu dospělců saproxylofágního hmyzu“, který byl proveden autorem v r. 2010 v rámci Národního programu ČSOP „Ochrana biodiverzity“. Zpráva je k dispozici pro zájemce v redakci časopisu.

Staré stromy na okraji lesa obývá mnoho druhů brouků (Foto autor).

Památeční stromy v Albrechtičkách

Milan Myška

Foto Radim Jarošek

V tomto čísle se za významnými stromy podíváme do Albrechtiček. I zde najdeme několik památečných jedinců, které byly vysazeny při nějaké příležitosti.

Například **lípa svobody** vedle památníku padlých z 1. a 2. světové války (foto vpravo). Dle svědectví pamětníků byla zasazena po skončení 1. světové války. Písemné svědectví o tomto aktu se ale nedochovalo. První zmínka o tomto stromu v obecní kronice je z roku 1928: „Dne 28. října oslaveno místním pokrokovým občanstvem desetileté trvání naší samostatnosti. Pěkný průvod s hudbou v čele ubíral se s obecního pastviště dědinou k čís. 72, pak k čís. 100 a k lípě „Svobody“ u čís. 34/102. Zde zapěli zpěváci Sokola dva slavnostní sbory a p. profesor Havlíček z Příbora pronesl dojemný proslov. Také žáci zdejší školy přednesli několik příležitostných básniček. Ku konci zapěny obě národní hymny, načež se lid v tichosti rozešel.“

GPS: 49°41'56.669"N, 18°5'48.710"E

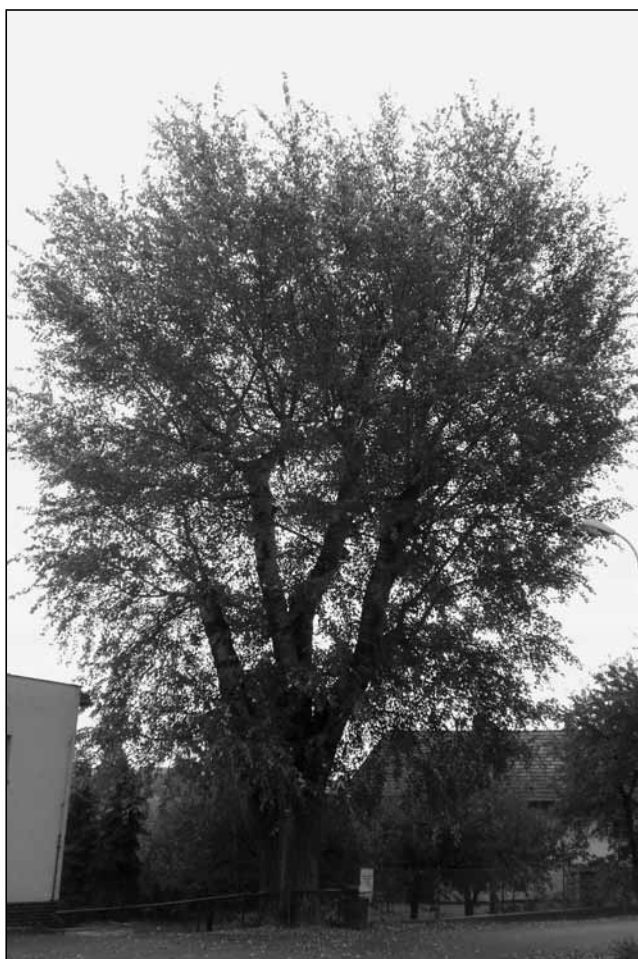
Něco pamatuje i **topol bílý** vedle dřívějšího katolického, nyní kulturního domu. Opět se musíme

spolehnout na svědectví pamětníků, kteří potvrzují, že byl zasazen u příležitosti dokončení stavby „katolického domu“. Tato stavba byla provedena i na dnešní poměry velmi rychle. Dne 22. června 1928 bylo rozhodnuto dům svépomocí postavit, 25. března 1929 bylo vyřízeno stavební povolení a o šest měsíců později – 15. září 1929 – byla stavba slavnostně otevřena. Dle četných a podrobných dobových písemných zpráv (orelská kronika, zápisy ze schůzí a články v Hlasech jičínsko-příborských) byla „Slavnost otevření Katolického domu a Orlovny“ velmi majestátní – účastnilo se jí okolo 600 lidí. Na programu byla mše sv., posvěcení křížů, tábor lidu, společný oběd, veřejné cvičení Orla a večer taneční zábava. O slavnostním zasazení topolu však ani zmínka...

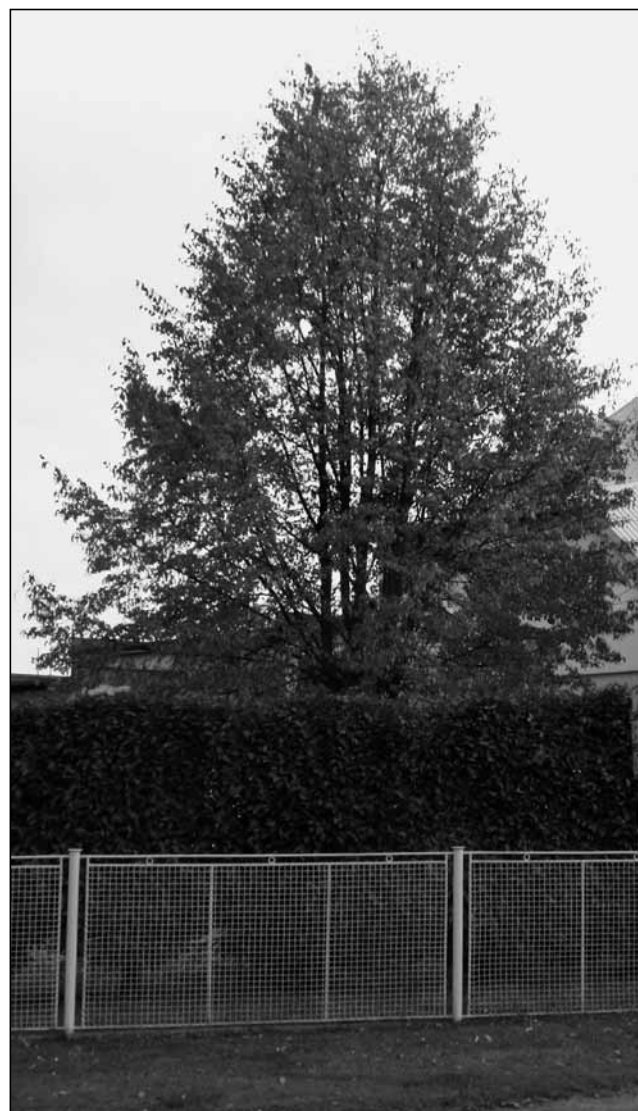
GPS: 49°41'59.841"N, 18°5'40.011"E

Topol u kulturního domu.

Naproti tomu zasazení **lípy na zahradě mateřské školky** na počest 80. výročí vzniku ČSR kronikáři za zmínku v obecní kronice stálo: „V naší obci se oslava konala 28. října u pomníku padlých v 1. a 2. světové válce. Vztyčením vlajky za zpěvu státní hymny a vzpomínkovým projevem starosty obce p. V. Pavlíka. Vzpomínková oslava byla ukončena v areálu mateřské školy zasazením lípy, stromu symbolizujícímu českou státnost.“

GPS: 49°41'59.278"N, 18°5'53.782"E

Lípa u mateřské školy.

Další **lípa** byla zasazena vedle dřevěnice (informační centrum) v roce 2003 – bez slavnostního ceremoniálu – na počest vstupu ČR do EU.

GPS: 49°41'56.509"N, 18°5'46.815"E

Lípa u informačního centra.

Olejovice (Öhlstadtl). Historie filiálního kostela sv. Jana Nepomuckého

Jana Krejčová

Olejovice patřily k později založeným vsím na Libavsku, není totiž o nich zmínka v zástavní listině Bohuše ze Zvole z roku 1456, tak jako tomu je u ostatních obcí na bývalém libavském panství. První písemná zmínka o obci pochází až z roku 1584, tj. z doby po jejím vyhoření, kdy olomoucký biskup Stanislav Pavlovský z Pavlovic (1579–1598) dal příkaz, aby bylo poddaným přiděleno potřebné dřevo na stavbu jejich domů.

Podle pověstí ležela původní vesnice nazývaná *Kohlstadt* v údolí nepatrného potoka zvaného Bohna (též Bunov).¹⁾ Pozdější osídlenci jmenovali pak toto místo jako *Altstadt*. Zkomolením prvního či druhého názvu pak vznikl Olstadt a poté i nesprávný německý název Ölstadt a z něho odvozený, a rovněž nesprávný, název Olejovice. Pravděpodobně nesprávnou verzi, ve které je název vsi odvozen ze zaměstnání obyvatel, tj. z pěstování lnu a tlačením lněného oleje, podporuje autor libavské vlastivědy Josef Malý,²⁾ přebírající ji od Gregora Wolného. Zmíněný potok tvořil hranici katastrů sousedících obcí, tj. Olejovic a Velké Střelné. A při této hranici po levém břehu potoka měl být dle pověstí postaven někdy ve 13. století hradiskými premonstráty kostel.³⁾ Pověst o založení kostela byla v zimě roku 1926 podložena

nálezem zbytků zdiva stavby, která byla orientovaná stejně, jako bývají kostely, tj. kněžištěm k východu.

Svou rozlohou byly Olejovice nejmenší obcí Libavska. Přesto jejich historie není nezajímavá. Ta nejstarší byla potvrzena a zdokumentována četnými archeologickými nálezy, z nichž první byly vykopány již na konci 18. století. Jejich soupis sestavil 24. ledna 1926 olejovický ředitel školy a učitel Edwin Skrobánek. Patrně on, nebo Dr. Karl Berger, byl dopisovatelem právě založeného časopisu Zprávy památkové péče (1937).⁴⁾ V jeho prvním čísle je zpráva z roku 1926, informující o výše zmíněném nálezu základu kostela bývalého proboštví(!) nad potokem Střelnou(!), tj. filiálky kláštera Hradiska u Olomouce a také informace o rokokových dekorativních malbách v prvním patře neúvedené budovy v Olejovicích. Podle všeho nepozorností došlo v textu k vypuštění jednoho či více řádků a zveřejněná zpráva je proto bohužel neúplná.⁵⁾

Vodní **mlýn**, který patřil k olejovické rychtě, stával na dolním konci vsi u mlýnského náhonu (Mühlbach), který se na jihovýchodě olejovického katastru odděloval od Odry nejméně od roku 1754, pila byla u něj povolena od roku 1792.⁶⁾ Po vyhoření v roce 1905 byl tento Löbův mlýn (Löbmühle, č.p. 25) znovu obnoven. Šlo o patrovou budovu omítnutou

Löbův mlýn v údolí Odry. Archiv Milana Valoviče.

vápnum, která působila velmi vyrovnaně, klidně a přívětivě.⁷⁾ Měla zvalbenou sedlovou střechu pokrytou břidlicí, dvakrát dělená okna lícující s omítkou a tři menší okna ve štítu. Posledního mlynáře Johanna Löba zastřelil 5. června 1946 český partyzán.

První budova obecné **školy** byla postavena v roce 1854, předtím učitelé vyučovali ve vlastním stavení.⁸⁾ Byla to typická přízemní školní budova postavená na podélném půdorysu s vysokou zvalbenou střechou a v průčelí opatřená vchodem a čtyřmi okny. Za předsíní se nacházela malá kuchyně a za ní menší chodba se schodištěm na půdu. Na levé straně byla učebna a vlevo obytná místnost pro učitele a spižárna. Školní budova č.p. 24, stojící naproti průčelí kostela, získala svůj poslední vzhled v roce 1890, kdy byla přestavěna.

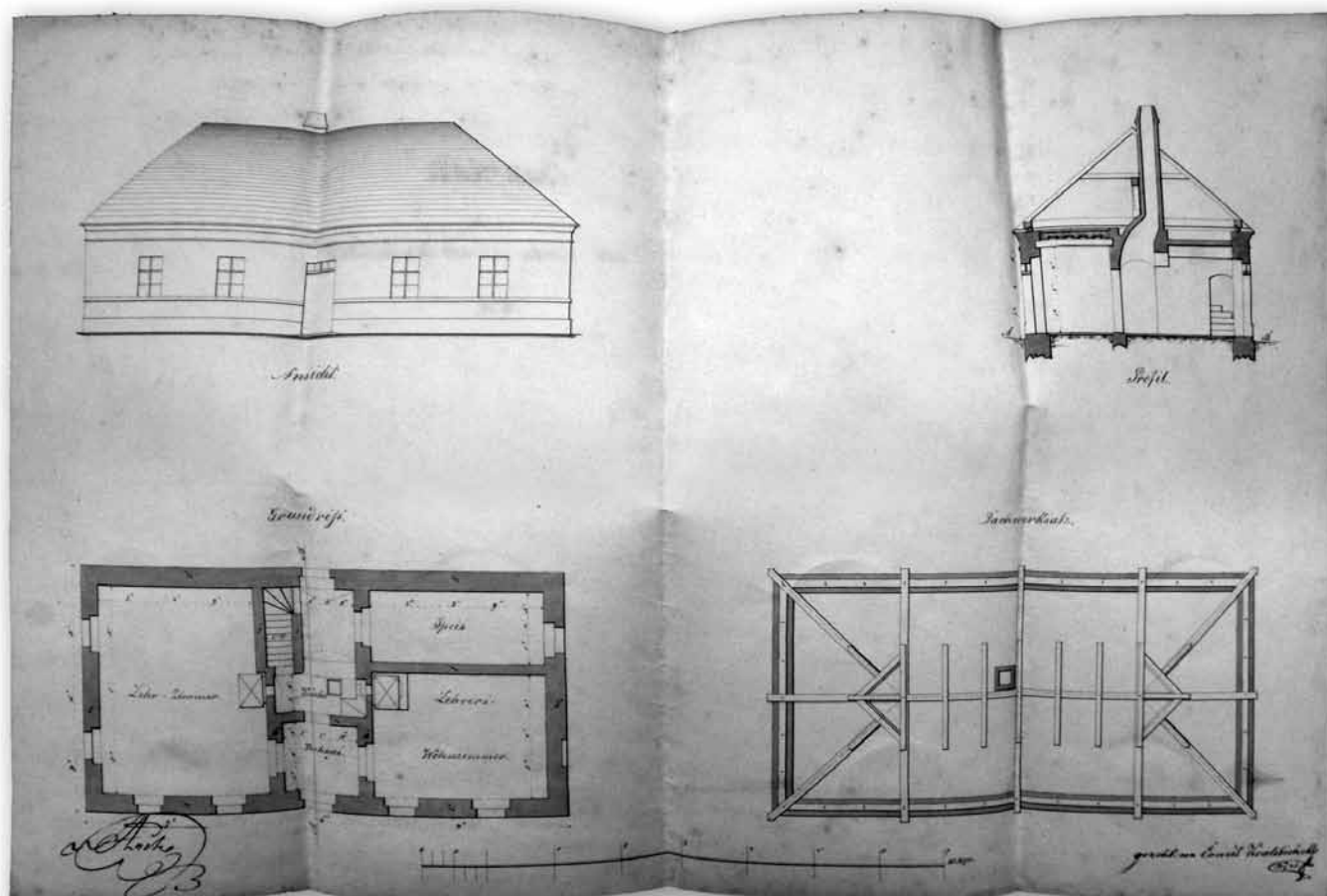
Učitel školy v Olejovicích v letech 1920–1931 Edwin Skrobanek, vlastivědný badatel a amatérský historik, publikoval v roce 1926 v *Deutschmährische Heimat* článek, ve kterém uvádí, že v roce 1872 vyšla tiskem báseň připomínající historii Staré Vody. Patrně publikoval častěji, neboť další z jeho článků nazvaný *Heimatlos* byl otištěn v *Heimatjahrbuch Ostsudetenland*, ročník 1954, s. 220. Jeho text zapsaný v dialektu přetiskuje Potsch. Na odpočinek odešel v roce 1931, zemřel někdy v 60. letech.⁹⁾

Jako jeden z posledních vyučujících působil v Olejovicích Erwin Ludwig, pocházející z Dolní Dlouhé Loučky, který byl v roce 1940 nasazen jako

německý voják na frontě. V době jeho nepřítomnosti ve škole vypomáhali Ernst Klement a Josef Krist.¹⁰⁾ Např. v roce 1938 jednotřídka navštěvovalo 26 žáků, další čtyři chodili do měšťanky ve Městě Libavé. V obci dokonce fungovala místní knihovna, k dispozici bylo na 260 titulů.

Filiální kostel zasvěcený sv. Janu Nepomuckému byl zbudován na vyvýšeném místě v severní části vsi, a to při komunikaci směřující do Města Libavé.¹¹⁾ V zachované korespondenci bývá nazýván kaplí, příp. hřbitovní kaplí. Svátek patrona se každoročně slavil 16. května. Podřízen byl farnímu kostelu ve Městě Libavé, proto v Olejovicích fara nebyla.

Úmysl poutivého křesťana Franze Schwarze, pocházejícího z rodu olejovických rychtářů (a navazující události) dokumentuje listina *Pro Memoria über die Kapelle in Ohlestadt* (Na paměť kaple v Olejovicích), sepsaná tehdejší libavským farářem P. Johannem Hobeckem 17. května 1831.¹²⁾ Olejovická kaple byla tedy založena dobrovolným darem Franze Schwarze ve výši 800 fl. konvenční mince za všestranné podpory obce. Franz Schwarz, zakladatel této kaple, se narodil 9. února 1769 v Olejovicích, jeho rodiči byli Karl Franz Schwarz a Anna Katherina. Když mu bylo 15 roků, odešel do Olomouce, aby se vyučil natěračem. Vyučil se u Antona Kuthnera a Josepha Gliera a nakonec

Plán školy (*Bauplan zur neuen Schule in Ohlestadt 1846*). SOKA Olomouc.

v Olomouci jako tovaryš zůstal 42 let. Na oba své učitele i jejich manželky pamatoval i takovým způsobem, že za ně zaplatil odsloužení mši ve výročí jejich úmrtí. Zemřel 16. května 1830 v Sedlnici u Příbora, pohřbil ho jeho bratr, tamní farář P. Johann Schwarz.

Franz Schwarz nechal ve farním kostele ve Městě Libavé počínaje 18. červencem 1828 sloužit výroční mše za sebe, své rodiče, mistry, sourozence, přátele, P. Laurenze Rabenseifera¹³⁾ a rádce(?), na což složil kapitál ve výši 200 fl. konvenční mince. To bylo potvrzeno zřizovací listinou. Rozhodl se také, že na olejovickém hřbitově nechá postavit kamenný kříž, na věčné časy zaopatřený dalším kapitálem. Z vděčnosti ke svým rodičům, kteří jsou tam pohřbeni, byl tento jeho zbožný úmysl proveden stejně jako jeho plán nechat postavit kapli, aby se v ní mohly o nedělích a svátcích sloužit mše svaté, zádušní mše a konat růžencové pobožnosti.

Toto rozhodnutí vyhlásil tehdejší farář ve Městě Libavé P. Johann Hobeck, konzultoval ho s obecní radou včetně postupu prací, údržby a financování s časovými termíny a převzal 800 fl. konv. mince pro stavitele od dědičného rychtáře v obci Johanna Schwarze. Vypovídá o tom revers sepsaný ve Městě Libavé 25. listopadu 1828 a potvrzený zemským místodržitelstvím. Reversem se podepsaný dědičný rychtář Johann Schwarz a další představitelé knížecí arcibiskupské komorní vsi Olejovice jakožto přísežní jménem celé obce, tj. Johann Blassinger, Joseph Jahn a Johann Mader, zavázali na věčné časy a na vlastní náklady udržovat v dobrém stavu tamní kapli postavenou skrze dobrovolný dar Franze Schwarze ve výši 800 zlatých konvenční mince. „Celá obec se zavazuje tuto kapli udržovat, všechny potřebné stavební úpravy a opravy provádět na vlastní náklady bez nejmenšího nároku na farní kostel nebo vrchnost.“ Také nesměli být skrze existenci této kaple nijak narušeny příjmy faráře ani farního kostela, jakož i příjmy libavského školního učitele; pročež obci nadále v platnosti zůstávala i dosavadní povinnost v případě potřeby posílat povoz pro kněze. Obec se tímto reversem současně zavázala na vlastní náklady opatřovat pro novou kapli veškeré nezbytné předměty, paramenta a jiné potřeby, jako světlo a víno, a průběžně udržovat vnitřní vybavení kaple. Jako vyžádaný svědek podpis připojil ještě jistý Joseph Hoffmann, listina byla ověřena na radnici ve Městě Libavé.¹⁴⁾ O tom, že obec svůj slib dodržela a o svůj kostel se pečlivě starala, svědčí níže uvedený soupis kostelního majetku.

Zednický mistr Konrad Orlichz z (Moravského) Berouna a místní tesař Konrad Herold vypracovali stavební plán, takže ve Svatodušní úterý 9. června 1829 mohl libavský farář P. Johann Hobeck za přítomnosti vedení obce a všech obyvatel vložit a požehnat základní kámen olejovického Božího domu. Mramorová deska s vyzlacenými písmeny

připomínající tuto skutečnost bývala za oltářem v presbytáři kostela. Práce rychle pokračovaly za pomoci všech olejovických obyvatel tak, že 14. září byla hrubá stavba hotová. Mezitím byly připraveny listiny pro jejich uložení do věže. Její zakončení provedl berounský tesař a vybrané dokumenty „šťastně a bezpečně“ vložil do její makovice. Do začátku zimy se ale nepodařilo dokončit všechny vnější i vnitřní práce. Očekávalo se stavební povolení od stavebního úřadu, které přišlo prostřednictvím konzistoře, tj. povolení s termínem 5. listopadu 1830, konzistorní pak 29. listopadu 1830 (č. 2773).

Nepříznivé podzimní počasí znemožnilo pokračovat ve stavebních pracích na kapli. Však již na třetí neděli po Velikonocích bylo oznámeno z kazatelen kostelů ve Městě Libavé, Velké Střelné a Čermné slavnostní žehnání olejovického kostela. Nakonec na základě povolení konzistoře z 21. února 1831 č. 383 mohl farář P. Johann Hobeck na čtvrtou neděli po Velikonocích, tj. 1. května 1831 s patřičnou slávou požehnání kostela provést.

Napravo stavení č.p. 3, 4 a 5, před presbytářem kostela dřevěný kříž. Archiv Milana Valoviče. Identická fotografie, jejímž autorem je Luis Bergmann, byla publikována v brožuře Emila Lachnita, Johanna Beubauera, Ignaze Götha, Franze Götze, Josefa Ulricha a Luise Bergmanna Deutsche Bauernhäuser aus Mähren und dem böhm.-mähr.-Grenzlande. V Olomouci vydal L. Kullil v roce 1937.

Na čtvrtou neděli tedy vyšel za zvuku zvonů, za zpěvu litanie ke Všem svatým a modlení se růžence průvod vypravený z farního kostela ve Městě Libavé na mši svatou a dopolední kázání do Olejovic. Procesí, ve kterém byli již seřazeni i farníci sousedních obcí Smilova a Kepřovic, směřovalo na slavnost otevření olejovické kaple. Kaple byla vysvěcena gregoriánskou vodou¹⁵⁾ za asistence pánů lokálního kaplana z Velké Střelné P. Georga Kwasnitzy, administrátora lokalie čermenské P. Johanna Koblicka (Koblichy?) a libavského kooperátora P. Johanna Hoffmanna.¹⁶⁾ Důležitým úkolem byl pověřen libavský farář, který měl kázání. Na závěr po figurálním zpěvu Te Deum laudamus (Bože, tebe chválíme) a jeho části Salvum fac bylo uděleno svátostné požehnání. Portatile (přenosný oltář), k jehož užívání povolení udělil vysocetihodný

světící biskup a sufragán olomoucký Ferdinand Maria hrabě Chotek 30. dubna 1826, obsahovalo relikvie svatého Protase(?) a svatých Theodory a Illuminaty.¹⁷⁾ Bezprostředně po bohoslužbách se seřadil průvod pod vedením libavského duchovenstva na cestu zpět do farního kostela. Před oltářem olejovické kaple lid začal zpívat Bože, tebe chválíme a ve zpěvu ambrosiánského chvalozpěvu a modlitbách růžence pokračoval i na zpáteční cestě do Města Libavé. Na závěr bylo přítomným uděleno svaté požehnání. Do tří hodin odpoledne se ještě v olejovické kapli konaly figurální litanie, výstav Nejsvětější svátosti a nakonec udělení svatého požehnání.

V době oktávu měli děti možnost v kapli se vyzpovídat a dostat svaté přijímání, stejně jako i staří a nemocní. Neděle byla věnována obřadům, modlení se litaní a v den, kdy byla vystavena Nejsvětější svátost také svátostnému požehnání.

Olejovická obecní rada pak ještě požádala 14. května 1832 jeho arcibiskupskou Milost a knížete Maria Ferdinanda hraběte Chotka (na stolci 1831–1836) o laskavou podporu při nákupu mešního oděvu a tak obdržela dne 5. srpna(?) 1832 z kaple jeho knížecí milosti kasuli.

Reversem z 15. října 1833 byl původní zrušen, nahrazen novým zněním a podepsán stejnými osobami. Podepsaní se zavázali „na věčné časy z vlastních prostředků udržovat v dobrém stavu kapli zbudovanou zde skrze dobrovolný dar Franze Schwarze ve výši 800 zlatých konvenční mince“. Kaple byla určena ke konání zádušních mší při pohřbech, ke mším o nedělích a svátcích a k růžencovým pobožnostem. Celá obec se zavázala kapli k výše uvedeným účelům udržovat a provádět na vlastní náklady veškeré stavební opravy a úpravy bez nejmenšího nároku na farní kostel nebo vrchnost. Povinnosti k faře a libavskému učiteli a také udržování kaple zůstaly beze změny. Tentokrát připojili své podpisy i další obyvatelé, tj. Franz Reich, Florian Teimer, Johannes Dreyseitel, Franz Potsch, Johann Zink, Florian Dörich, Florian Baltzer, Joseph Gromann, Andreas Reich, Joseph Löw(!), Franz Hückel a Florian Hip. Vystavení a provedení reversu potvrdila radnice ve Městě Libavé.

Kostel byl postaven na podélném půdorysu, v základně byl dlouhý 11 metrů, široký devět a vysoký šest metrů. Jihovýchodně orientovaná stavba kostela byla otočena segmentovým kněžištěm se dvěma okny ke vchodu na hřbitov. Při každé z jeho stran byly přistavěny zákristie, z nichž pravá byla novější, kryté pultovými střechami. Po obou stranách lodi byly mělkými výklenky naznačeny kaple, jejichž okna (po každé straně jedno) s půlkruhovým záklenkem osvětlovala krátkou loď. Vchod byl umístěn na severozápadním průčelí, do lodi se vstupovalo přes předsíň. Patrně až pětimetrovou věžičku vyrůstající ze středu hřebene střechy tvořila poměrně vysoká osmiboká lucerna završená cibulovitou kupolí s knoflíkem a křížkem s paprsky ve

vrcholu. Sedlová střecha, nad kněžištěm zvalbená, byla ještě v roce 1929 restaurována a pokryta plechem. Kostel se uzamykal jiným klíčem, než zákristie.

Hlavní oltář nesl svatostánek s vyřezávanými dvířky, po jehož stranách stály sochy andělů a blíže ke svatostánku dvě kovové vázy se svazky polychromovaných květin zhotovených z kovu. Tento typ výzdoby včetně ve stejném stylu vyrobených svítidel se u nás vyskytoval zřídka, častější bylo jeho užívání v nynějším Rakousku. Oltářní obraz zavěšený výše nad svatostánkem logicky představoval patrona kostela, tj. sv. Jana Nepomuckého a patřil k nejcennějším předmětům v kostele. Opatřen byl černým dřevěným rámem se zlatými lištami a patřila k němu paprskovitá svatozář, v jejímž středu byl patrně znázorněn světcův jazyk. V době, kdy vznikla zde publikovaná fotografie, tj. asi u příležitosti některého mariánského svátku či svátku sv. Jana Nepomuckého, byl obraz ověnčen snad papírovými růžemi a oltář opatřen naznačeným baldachýnem. Po stranách hlavního oltáře byly na zdi ještě dva obrazy (litografie?) v robustních rámech, na přelomu 19. a 20. století snad nejrozšířenějšího typu Nejsvětějšího srdce Panny Marie a Nejsvětějšího srdce

Jediná zjištěná fotografie interiéru olejovického kostela. Archiv Milana Valoviče.

Ježíšova. Druhý oltářní obraz, tj. Korunování Panny Marie, umístěný nad svatostánkem, drží dva andělci.

Vybavení kostela nám přibližuje „Inventář cenností a jiných předmětů při kapli v Olejovicích L. P. 1864“, kde se uvádí oltářní(!) obraz Srdce Ježíšova v rámu z jasanového dřeva opatřený politurou.¹⁸⁾ Dále se u hlavního oltáře nacházela dvě zrcadla v dřevěných modrých(!) rámech. Zrcadla byla ve středověku používána jako lék na nemocné oči, ale používání zrcadel např. k identifikaci či sledování zlodějů bylo v kostelích zakázáno. Monstrance byla pozlacená, dále k oltáři patřil kříž se svatou partikulí (svatým ostatkem), čtyři větší a dva menší cínové svícny, kovové zvonky, kratiknot, plechové lampy a z textilií dvě podušky s červeným hedvábným povlečením, přehoz na oltář z červeného sukna a oltářní přehoz (pokrývka) z bílého plátna s krajkami. Vybavení kostelů se za nenarušeného provozu v průběhu let nijak výrazně neměnilo, nějaké předměty se dokupovaly, jiné podléhaly času a vyřazovaly se. Můžeme předpokládat, že i olejovický kostel v zásadě svůj inventář neměnil, případně ho spíše doplňoval. Pro srovnání uvedme, že v soupisu z roku 1871 je např. uveden již stříbrný kalich s paténou, dvě monstrance, z nichž jedna byla postříbřená. I to je důkazem toho, že péče obyvatel o kostel, k níž se zavázali, neustávala.

Strop kněžiště byl vymalován modrou barvou a zdoben zlatými hvězdami. U bočního oltáře (zasvěceného snad Matce Boží Čenstochovské?) nacházíme dva menší cínové svícny, dva dřevěné svícny s černým nátěrem, malý krucifix z mosazi, ale především dřevěné obrazy, a to sv. Jana Nepomuckého a sv. Antonína Padovského, vyřezávané a štafírované (podle tohoto popisu to mohly být i sochy?), dále oltářní(!) obraz Panny Marie Čenstochovské, zasklenou skříňku s rámem z tvrdého dřeva s vloženým voskovým Ježíškem a dva „zrcadlové obrazy“ (patrně podmalby na skle nebo litografie pod sklem zatřené z rubu olejovou barvou a rámované) v dřevěných rámech, tj. Jméno Ježíše a Kristus na kříži a potřebné textilie, tj. oltářní pokrývku z bílého plátna a pokrývku z červené bavlny. V lodi stálo devatenáct lavic z měkkého dřeva.

V kostele byly ještě jiné obrazy, než ty zmíněné, a to další obraz Panny Marie Čenstochovské v rámu z jasanového dřeva se dvěma železnými několikaramennými svícny a patrně protějškový obraz na plátně v rámu z ořechového dřeva také se dvěma železnými několikaramennými svícny Ka-jící se Maří Magdaléna, dále obraz Sv. Antonína Padovského v červeném dřevěném rámu a obraz Sv. Františka na plátně v černém dřevěném rámu. Na stěně byl vystaven i zarámovaný dekret vydaný arcibiskupem Maxmiliánem Josefem 28. dubna 1839.¹⁹⁾ Šlo o povolení sloužit v olejovickém kostele zádušní mše a také mše o pěti svátcích v roce s platností na třicet let. Na běžné nedělní aj. bohoslužby chodili občané do farního kostela ve Městě

Libavé. V březnu 1869 byla platnost celebrace mší prodloužena arcibiskupem Bedřichem landkrabětem Fürstenbergem (1853–1892) na dalších deset let. Poslední indult olejovickému kostelu vydal arcibiskup Leopold Prečan (1923–1947) 23. září 1941 s platností do roku 1951.

Pozoruhodný je tento záznam v inventáři: „Sv. Anna s dítětem v náručí, zasklený obraz v černém rámu“, který vedl autorku k domněnce, že obraz by mohl být zobrazením sv. Anny s dítětem Ježíšem, tj. že jde o stejný ikonografický typ, jaký je uctíván ve Staré Vodě a jakým je i obraz sv. Anny ve stejnojmenné kapli v kostele Panny Marie Sněžné v Olomouci, která patřovala bratrstvu sv. Anny, organizujícímu procesí do Staré Vody. Zobrazení sv. Anny jako babičky s Ježíškem je prozatím známe jen z těchto míst. Vzhledem k pojmenování obrazu v inventáři by to bylo možné, jelikož zobrazení sv. Anny s batoletem Marií se také běžně nevyskytuje, rozšířené jsou typy sv. Anny Učitelky (Panna Maria stojí či klečí při své matce), sv. Anny Samotřetí (s dětmi Pannou Marií a Ježíškem) nebo vzácněji společného vyobrazení sv. Anny jako babičky, Panny Marie jako matky a dítěte Ježíše. Ovšem po nečekaném zjištění existence obrazu na Svatém Kopečku (obraz patrně nepatří do původního inventáře svatokopecké baziliky, ale do tzv. sozů) lze připustit, že jde o sv. Annu s dítětem Pannou Marií,

Obraz sv. Jana Nepomuckého, olej na plátně, nesignováno, 19. století. Obraz patrně pochází z Olejovic. Římskokatolická farnost Svatý Kopeček. Foto Jana Krejčová.

jelikož u nohou batolete leží větvička červené(!) růže (bílá růže je symbolem Panny Marie) a dítěti kryje plenu i část trupu. Proti této úvaze stojí argument, že vyobrazené dítě má krátce střižené vlasy a větvička červené růže symbolizuje mučednictví Krista a jeho krve prolité na kříži. Také vzhledem ke kultu sv. Anny v nedaleké Staré Vodě a ke svozům z libavských kostelů autorka připouští možnost jeho původu v Olejovicích a příklání se k první verzi.²⁰⁾ Tento nesignovaný olej na plátně byl bohužel vyrámován a nahrazen jednoduchým novodobým rámem, takže určení jeho provenience podle rámu to poněkud komplikuje. Autorem obrazu je patrně Albert Adam, napovídá tomu ostře řezaná tvář sv. Anny, ale i jeho obvyklé kompoziční řešení.²¹⁾

Na Svatém Kopečku se nachází i obraz sv. Jana Nepomuckého, olej na plátně, 19. století, rovněž vyrámovaný, který vzhledem k proporcím a době vzniku také můžeme hypoteticky považovat za majetek olejovického kostela.

Součástí výzdoby kostela sv. Jana Nepomuckého v Olejovicích byla pochopitelně i Křížová cesta, malovaná na plátně. Ta starší byla menšího formátu v černých rámech, novější většího formátu byla zasklená a rámovaná do černých rámu se zlatými lištami. Před oltářem visela ze stropu závěsná lampa na věčné světlo zhotovená z cínu. U lavic byly postaveny dvě korouhve na dřevěných žerdích s obrazy Panny Marie Pomocné a sv. Jana Nepomuckého a sv. Anny a sv. Floriána. Při slavnostních procesích a také při pohřbech se používaly procesní kříže, ty měl kostel dva. Dále byl ve vybavení kostela dřevěný krucifix, zvonek na zdi u dveří zákristie, nádoba na svěcenou vodu zhotovená z mědi, kropítka k ní, pokladnička na almužny (obětiny) z bílého plechu bez zámku a závěs na kazatelnu z červeného sukna, již starý a opotřebovaný. Přizvední **kazatelna** stála na evangelní straně lodi kostela. V **zákristii** byly uloženy tři páry mešních konviček s cínovými talířky, tři plechové kadidelnice s kadidlem s kovovými lžícemi, pytlík pro ofěry se zvonečkem, dřevěná zasklená lucerna, stará dřevěná skříňka na uložení kalicha s obrazem sv. Jana Nepomuckého a dřevěná nelakovaná skříňka se třemi zásuvkami bez zámku.

Na kůru stály **varhany** s pěti rejstříky (Mutationen) a cínovými píšťalami, přišly na 20 zlatých. Nové varhany si Olejovičtí pořídili v roce 1885, postavil je Josef Mader z nedalekých Petrovic (nyní Hranické Petrovice). Podle hlášení o varhanách z 30. května 1944 měly jeden manuál, šest registrů, tj. Manual: 1. Principal 8', 2. Oktave 4', 3. Gedekt 8', 4. Flöte 4', 5. Missetur 2 $\frac{2}{3}$ '; Pedal: 6. Violon 16' a mechanickou trakturu.²²⁾ Varhaník používal dřevěnou stoličku, dřevěná lavice pro zpěváky byla bez nátěru. Rovněž nenatřená dřevěná skříň se třemi zásuvkami se zámkem a klíčem sloužila k uložení mešních knih a agendy. Pokrývka na máry z černého sukna s bílým křížem a harasovými lemy, dva

pláště pro ministranty z červeného sukna s trojitými límcí a nepravými lemy, dvě ministrantské rochety s krajkami, oltářní poduška z černého sametu, černý kvadrátek a pozlacený kalich byly uloženy na kůru. Další mešní roucha se ukládala do zákristie, patřila mezi ně tři mešní roucha z červené hedvábné látky se zlatými lemy s nákrční a ruční štólou, dvě pokrývky na kalich s víkem, pět mešních rouch z bílé hedvábné látky s nákrční a ruční štólou, k tomu pět kusů sukna na kalich a k tomu víka, pět mešních rouch z černého sametu s nepravými lemy, se štólami, k tomu sukna na kalich a víka na kalich, tři stará mešní roucha z bílé vlněné látky se žlutými hedvábnými lemy, k tomu také sukna a víka na kalich, utěrka z bavlněné příze a velum z bílé hedvábné květované látky. Dále dvě soukenné alby, dvě plátěné rochety s krajkami, tři plátěné pokrývky na kalich, sukno na hostie, dva plátěné ručníky, oltářní pokrývka z česaného sukna s bavlněnými třásněmi, oltářní pokrývka s vyšitým jménem Ježíše a bílo-červená oltářní pokrývka. K 1. lednu 1864 inventář čítal 154 předmětů v ceně 465 zlatých 82 krejcarů. Pozoruhodné je preferování některých světců: patron kostela sv. Jan Nepomucký je zastoupen pětkrát (oltářní obraz, jiný obraz či socha(?), zvon, korouhev, malba na skříňce) a dvakrát Matka Boží Čenstochovská a sv. Antonín Padovský. Zvláštní je také barevnost obrazových rámu, vyskytuje se nejen tradiční černá, hnědá, zlatá, ale i červená a modrá barva.

Původní **zvony** měl kostel dva, menší zvon o průměru 36 cm pocházel z roku 1830. Oba byly opatřeny provazy pro zvonění zdola. V roce 1864 byla jejich cena stanovena na 80 zlatých a v době první světové války byly zrekvírovány. Menší zvon nahradil nový o průměru 38 cm a hmotnosti 33 kg, požehnaný libavským kaplanem P. Václavem Jakubíkem²³⁾ v červnu roku 1922.²⁴⁾ Další dvojice zvonů, první S. Johann von Nepomuk o průměru 50 cm a hmotnosti 61 kg a druhý S. Paulus o průměru 42 cm a hmotnosti 40 kg byla pořízena ke stému výročí kostela v roce 1929. Slavnostní mši svatou a žehnání 16. června 1929 provedl Msgre. Karl Kolsdorf, všechny tři nové zvony ovšem byly odevzdány pro účely druhé světové války.²⁵⁾

U příležitosti stého výročí kostela v roce 1929 byla vadná střecha nově oplechována. Do jejího knoflíku byly vloženy mince a nějaké dokumenty o stavbě kostela, seznam obyvatel z roku 1829 (190 osob) a ceníky různého zboží a předmětů.²⁶⁾ Horní část věže nad zděnou částí musela být v roce 1938 stržena a nahrazena novou s novým křížem, jelikož hrozilo její zřícení. Práce provedl tesař z Kepřovic Josef Jahn, kterého známe z oprav prováděných také na poutním kostele sv. Jakuba Většího a sv. Anny ve Staré Vodě. Náklady byly hrazeny ze sbírek obyvatel obce.²⁷⁾

Posledním libavským kaplanem majícím na starosti kostel v Olejovicích byl P. Otto Langer, který rovněž

v olejovické škole vyučoval dvě hodiny týdně náboženství. Do Města Libavé nastoupil jako farní vikář a první kooperátor 1. srpna 1937. Narodil se 10. ledna 1912 v Pitárném u Krnova v rodině mlynáře, od desíti let navštěvoval chlapecký seminář a reálné gymnázium v Bruntále, od roku 1930 byl studentem teologické fakulty v Olomouci, primici měl 5. června 1935. Jeho prvním působištěm byl Křenov u Moravské Třebové, pak po vykonání vojenské služby krátce působil v Mohelnici na místě II. kooperátora. V letech 1942–1945 zveleboval farní kostel ve Městě Libavé, odtud odešel v rámci odsunu. V Německu působil v diecézi Rottenburg a naposledy byl farářem v Gross Sachsenheimu ve Württembersku. Na odpočinek odešel v květnu 1975, zemřel 31. července 1992 v Brettenu a tam byl také 5. srpna pohřben.

Slavnost u májky postavené u Blasingerova hostince, tj. u bývalé rychty. Vpravo v laťové ohradce Polzerův kříž. Archiv Milana Valoviče.

Po odsunu původních obyvatel byl správou obce po stránce církevní jmenován budišovský děkan a libavský farář Msgre. Karel Kolsdorf.²⁸⁾ Z kostelníků jmenujme např. Leopolda Gliera, narozeného 4. března 1854, který svou funkci vykonával od 8. prosince 1896.²⁹⁾ Snad posledně zájmy kostela v obecní radě hájili Franz Potsch, č.p. 20, a Karl Siehnel, č.p. 4.³⁰⁾

Olejovický **hřbitov**, rozkládající se po stranách kostela a za jeho presbytářem, byl založen na podélném půdorysu. Obehán byl neomítanou kamennou zídou z lámané břidlice. Na hřbitov se vstupovalo dvoukřídlovou bránou zhotovenou ze železných prutů, zavěšenou mezi dva robustní omítnuté sloupky. Terén byl vyvýšený, proto se na hřbitov vystupovalo po několika břidlicí pokrytých schodech. Nové široké kamenné stupně před hlavní bránu v počtu devíti zhotovila pro obec firma Wawerka z Lipníku nad Bečvou až těsně před válkou.³¹⁾ V roce 1968 již hřbitov vypadal sice zpustle, ale všechny pomníky ještě stály.³²⁾ Funkci hrobníka např. vykonával od 1. ledna 1890 Gromes z č.p. 27, narozený 18. září 1860.³³⁾

Zánik obce

Již nejméně od roku 1939 nežil v obci žádný Čech.³⁴⁾ Od 4. května 1945 zuřily boje u Města Libavé, 8. května přicházeli do Olejovic Rusové, v obci vznikla panika. Brzy po konci druhé světové války byly v obcích na Libavsku ustavovány místní správní komise. Obyvatelé museli odevzdat knihy, cennosti, šperky, hudební nástroje apod. V Olejovicích všechny domy několikrát po sobě navštívil komisař se svým zapisovatelem. Ještě v červenci roku 1945 žilo v Olejovicích dle hlášení stanice SNB ve Velké Střelné 29 mužů, 85 žen a 40 dětí do 14 let německé národnosti (tehdejší terminologií „německých příslušníků“). První dosídlenci přicházeli v srpnu roku 1945 z Těšínska a Slovácka, v březnu a dubnu následujícího roku byly již téměř všechny domy obsazeny.

V Olejovicích se ve funkci předsedy místní správní komise v krátké době vystřídali hned tři komisaři. Jako první byl jmenován předsedou Jaroslav Ochman, narozený 6. ledna 1914 v Droždíně. Posudek na jeho osobu dodalo velitelství stanice v Dolanech, předepsaný slib složil 16. července 1945. Ochman byl zproštěn funkce opatřením z 19. září 1945 s platností od 21. září, jelikož byl jmenován předsedou MSK ve Městě Libavé. Jeho nástupcem v Olejovicích se stal Ladislav Rozsívál, narozený 16. září 1921 v Laškově, příslušný do Dolan. Ten svou funkci komisaře předal z důvodu povolání k nastoupení prezenční služby Františku Kratochvílovi, který byl dekretem k zastávání této funkce pověřen s platností od 27. září 1945. Nový komisař František Kratochvíl, původním povoláním krejčí, se narodil 10. června 1914 v Náměšti na Hané, příslušný tamtéž (č.p. 231). Slib a prohlášení podepsal Kratochvíl v den svého jmenování. Velitelství stanice NBS (později Sboru národní bezpečnosti, tj. SNB) ve Velké Střelné se k jeho osobě vyjádřilo, že „jest dosud zachovalý. Jmenovaný činně nebojoval proti vetřelcům a zrádcům, avšak sabotoval po čas okupace a tím dokázal skutečně vlastenecké cítění a demokratické přesvědčení“. Místopředsedu známe jen jednoho, od 15. října 1945 jím byl MSK dosavadní tajemník obce Jindřich Vojáček.

Typická zástavba Olejovic. Archiv Bärner Ländchen.

Prvních třicet obyvatel bylo připraveno k odsunu 16. května 1946. Před odchodem se rozloučili s kostelem a na hřbitově se svými zemřelými. Autem byli odvezeni do Moravského Berouna a 21. května naloženi do vlaku, který je po pěti dnech cesty dovezl do tábora v jejich nové vlasti. Poté se zabydleli v Aglasterhausenu v kraji Mosbach. Další tři transporty byly odeslány 13. června s 28 osobami, 9. července se 30 osobami a 8. října 1946 s 58 osobami, poslední se usídlili ve Schwäbisch Gmündu.

O zabránění území Libavska pro vojenské účely již bylo sice rozhodnuto, ale minimálně do dubna roku 1947 žili v Olejovicích přistěhovalci. Také oni museli své nové domovy opustit, bylo totiž rozhodnuto, že na území Olejovic nezůstane žádné civilní obyvatelstvo.

O vybavení libavských kostelů začaly projevoval farnosti, příp. místní národní výbory z vnitrozemí, mezi nimi byla i Lhotka nad Bečvou z farnosti Lešná, která si 16. ledna 1947 zažádala o oltář pro svou kapli sv. Cyrila a Metoděje, stojící v centru obce.³⁵⁾ V době transferu byl farářem v Lešné P. Josef Absolon.³⁶⁾ Zájemce si měl přijet koncem května 1947 vhodným vozidlem do Olomouce, ohlásit se na konzistoři a zaplatit výlohy na stěhování ve výši 800,- korun. V potvrzení o převzetí ze 30. května 1947 stojí: „Uloženo v kapli ve Lhotě, fara Lešná. Z kaple v Olejovicích: oltář (svatostánek s obrazem a dvěma andělkami a Beránkem, dva andělé, podkladní deska, čtyři svícny mosazné, oltářní zvonek čtyřdílný, jeden tácek, dvě konvičky, jedny ostatky (dřevěný pozlacený relikviář), jeden obraz ve zlatém rámu (P. Maria Očištěná(?), jeden římský misál z roku 1911, jeden pokrov, jeden koberec asi 1,20 x 2 m, zelený, jeden pult pod misál, jeden sáček na vybírání peněz (zvoneček).“ Doklad podepsali Vlad. Pernický(?) a Josef Kývala, předseda místního národního výboru.³⁷⁾ Posledně uvedený se po měsíci znovu ohlásil na konzistoři u P. Stanislava Svobody³⁸⁾ s dotazem, zda by bylo možné získat pro kapli ve Lhotce i oltářní prádlo, které také v červenci

Olejovický oltář s oltářním obrazem Korunování Panny Marie, nyní ve Lhotce. Andělci z rámu jsou na oltáři. Foto Lubomír Čaputa.

dostal. Balík tehdy obsahoval plachtu s krajkou, spodní plachtu, bílé antependium, pokrov a k tomu i jednu albu a rochetu. Ještě v říjnu dostala kaple rovněž jeden kalich bez patény a kadidelnici s lodkou s poznámkou, že z kalicha lze upravit ciborium.

A skutečně podnes v kapli sv. Cyrila a Metoděje ve Lhotce slouží svatostánek s Beránkem a nad ním nevelký obraz Korunování P. Marie, který drží dva andělci, podkladní deska, dvě sochy andělů, dva mosazné svícny, dřevěný pozlacený relikviář a misál z roku 1911, vše pocházející z kostela sv. Jana Nepomuckého v Olejovicích.³⁹⁾

Olejovice zanikly podle § 2 odst. 1 zák. č. 169/1949 Sb. 1. července 1950 v souvislosti se zřízením vojenského újezdu Libavá a jejich území bylo do tohoto újezdu zcela zahrnuto. V dubnu roku 1951 byl olejovický kostel popsán v hlášení olomouckého krajského církevního tajemníka Ladislava Horáka popsán takto: „Kaple zničená, bez vybavení, nic k odvozu“. Obec byla postupně demolována, na jejím místě vznikla tanková střelnice. Ještě v 90. letech minulého století z terénu vystupovala jedna ze zdí kostela.

Kříže, památník obětem 1. světové války⁴⁰⁾

1. Dřevěný kříž, rok jeho vztyčení a požehnaní nejsou známy. Stál před Olejovicemi u cesty z Města Libavé, pořídila ho rodina z č.p. 7, tj. patrně ještě rodina dědičného rychtáře Schwarze.⁴¹⁾

2. Na hřbitově za kněžištěm stál modřínový kříž jetelového typu z roku 1829 s Kristem patrně namalovaném na plechu a s nápisem Es ist vollbracht (Dokonáno jest). Patrně ho nahradil v roce 1896 nový kříž z modřínového dřeva pořízený obcí.

3. Pískovcový kříž při polní cestě do Velké Střelné, stojící ještě před odbočkou k lomu, pořídili Leopold a Karolina Jahnovi z č.p. 6. Benedikoval ho libavský farář P. Eduard Fischer 24. prosince 1882, povolení bylo konzistoří vydáno 26. srpna téhož roku.⁴²⁾ Ke kříži byl 1. srpna 1882 složen kapitál ve výši 34 zlatých. Před nepohodou chránila kříž dvojice lip.⁴³⁾

4. Bílý mramorový kříž stojící v dřevěné ohrádce u křížovatky cest v blízkosti domu č.p. 19, tj. v době zřízení roku 1892 u domu Josefa Polzera a jeho manželky, byl požehnan P. Adolfem Koutným, libavským farářem 26. července 1892 na základě povolení olomoucké konzistoře z 15. července 1892. V roce 1946 byl již majitelem usedlosti č.p. 19 Josef Czerwek.⁴⁴⁾ Kříž stínily dva červeně kvetoucí akáty. Při svátcích olejovických hasičů byla u kříže sloužena polní mše svatá.

5. Modřínový kříž stál u č.p. 2 (vedle staré spojovací cesty ke kostelu), tehdy v majetku Franze Gliera. Požehnal ho kooperátor z Města Libavé P. Josef Chytil 23. července 1893 na základě konzis-torního povolení z 12. července téhož roku.

6. Mramorový kříž z roku 1910 stojící před vchodem do kostela z vděčnosti pořídila Josefa

Pohled do centra obce, Polzerův kříž z roku 1892, zcela vpravo za stromy bývalá rychta č.p. 7, u stavení nad ní (č.p. 6) krytá studna.
Archiv Milana Valoviče.

Techetová z č.p. 38. Benedikoval ho libavský farář P. Eduard Blaha 16. května 1910. V roce 1946 dům č.p. 38 již nestál. Patrně tento kříž nesl nápisovou desku, která se zachovala. Je na ní tento text: „Gelobt sei Jesus Christus! / O, Christ, gehe nicht / ohne Gruss vorbei / denk dass ich dein/ Erlöser und auch einst / dein Richter sei.“ // Pochválen buď Ježíš Kristus! Ó křesťane, nepřejdi / kolem bez pozdravu, / pomni, že jsem tvým / Vykupitelem a jednou / (budu) i tvým soudcem.

7. Kříž z bílého mramoru stál od roku 1917 péčí Karoliny Glierové v blízkosti domu č.p. 2, resp. spíše na prostranství pod domem č.p. 32. Vztyčen byl

Část kříže zřízeného Josefou Techetovou u kostela. Archiv Milana Valoviče.

na památku jejího syna, který padl v první světové válce. Kříž požehnal P. Johann Pircher⁴⁹⁾ 20. května 1918, povolení vydala konzistoř 19. listopadu 1917. Byl složen jistý kapitál na jeho údržbu. Tento kamenný kříž patrně nahradil dřevěný kříž požehnaný v roce 1893, viz bod 5.

8. Bílý mramorový kříž pořízený Josefem a Marií Knoppovými z Olejovic č.p. 10 stál mezi jejich stavením a silnicí. Požehnal ho kooperátor z Města Libavé P. Václav Jakubík 20. června 1926. Udržovací kapitál činil 100,- korun. Kříž se zachoval, resp. sokl a dřík, a byl odvezen mimo Olejovice. Na soklu je vročení 1926, na dříku nápis: Gelobt sei Jesus Christus. Vrcholový kříž je nahrazen novodobým kovovým krucifixem.

9. Modřínový kříž při kostelní cestě z roku 1880, zřízený Johannem a Marií Potschovými, nesl tento nápis: Im schönen Tempel der Natur, / siehst Du des grossen Gottes Spur. / Doch willst Du sie noch schöner seh'n, / so bleib vor einem Kreuze steh'n. // V krásném chrámu přírody / vidíš stopy Boha. / Chceš-li však spatřit něco ještě krásnějšího, / zastav se před křížem.

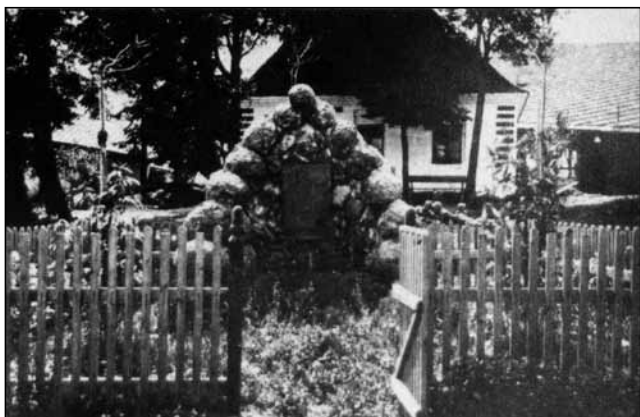
10. Památník obětem první světové války, zřízený na podzim roku 1929, stával na horním konci vesnice mezi č.p. 23 (Alois Zink) a hasičskou zbrojnicí. Sestával z volně ložených oblých kamenů, na kamenné desce v jeho středu byla uvedena jména osmi olejovických mužů, kteří se z války nevrátili. Památník byl ohrazen laťovým plotem s brankou, před ním z obou stran byly vysazeny stromky.

Bílý mramorový kříž z roku 1926 pořízený Josefem a Marií Knoppovými z Olejovic. Foto Jana Krejčová.

Prvním úkolem bylo najít vhodné kameny na Roudném (patrně Velkém Roudném, vyhaslá sopka nad obcí Roudno) a pak je koňským povozem převést na vybrané vhodné místo. Zkušený zedník kameny uspořádal a místo kolem bylo osázeno růžemi. Při slavnostním proslovu promluvil ředitel měšťanské školy z Města Libavé.

Do druhé světové války bylo povoláno třicet sedm mužů, z nich čtrnáct se již do Olejovic nevrátilo; dva z nich zahynuli u Stalingradu a jeden u Leningradu.

Památník padlým v první světové válce. Archiv Milana Valoviče.

Poznámky

1) Stejný název, tj. Bohna, český Bánov, nesla také obec u Ústí nad Labem, dnes zaniklá.

2) Malý 1931, 187, 188.

3) Němečtí vlastivědní pracovníci se domnívali, že původní obec patřila k majetku kláštera Hradiska u Olomouce. Např. Theimer 1930, 439. – Pokud skutečně ke stavbě kostela došlo, bylo to patrně až po polovině 13. století, tj. po obnově země po tažení Bely IV. k Olomouci, a to za podpory olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku.

4) Dr. Karl Berger, zemský inspektor na německých školách na Moravě, autor publikace *Geschichte der Stadt Bärn*, narodil se 18. prosince 1867 v Moravském Berouně (Bärn).

5) Zprávy památkové péče, I, 1937, č. 1. Závěr zprávy týkající se rokokových dekorativních maleb nebyl nadějný: „Přes povolenou subvenci Ministerstva školství a národní osvěty musela být konzervace maleb odložena pro nedostatek prostředků.“ Skrobankův seznam použil Theimer 1930, 441 a n.

6) Malý 1931, 189. – ZAO, pobočka Olomouc, ÚŘAS Kroměříž, inv. č. 18709, sign. M 2/8-6, karton 2492.

7) Fotografie viz *Bärner Ländchen* 2002, 7, 325. V tomtéž ročníku, 12, 593 je fotografie rodiny majitelů mlýna Löbů a jejich příbuzných, tj. Wagnerů a Römelů, u příležitosti svatby dvou dcer, pocházející z prvních let 20. století.

8) Malý 1931, 189. – SOKA v Olomouc, O 7 – 18, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 132, sign. V g, karton 16.

9) Potsch 1978, 6. Autor, zástupce starosty, pocházel z č.p. 20, věnuje kostelu aj. památkám minimální pozornost. Za laskavé zapůjčení děkuji Ing. Milanu Valovičovi. – E. Skrobanek je také spoluautorem (s Johannem Hoffmannem) článku *Gräberfunde bei Ölstadt*, publikovaném v *Heimatjahrbuch Ostsudetenland* 1956, 399 – 402.

10) Záznam posledního starosty Olejovic Engelberta Potsche, č.p. 14 z 8. srpna 1940, ve funkci 1932–1941. Za poskytnutí děkuji Ing. Milanu Valovičovi.

11) V publikaci *Deutsche Bauerhäuser aus Mähren und dem böhm.-mähr. Grenzlande* vydané Kullilem v Olomouci v roce 1937 je uvedena fotografie jednoho z charakteristických stavení v Olejovicích.

12) P. Johann Baptista Hobeck, byl v době od 24. února 1826 do 3. listopadu 1854 farářem ve Městě Libavé. Narodil se v Opavě 23. června 1785, teologii studoval v Olomouci, vysvěcen 28. srpna 1808, po vysvěcení sloužil v katedrálním kostele sv. Václava v Olomouci, v Budišově byl zprvu kooperátorem a pak i viceděkanem, farářem libavským a děkanem budišovským se stal 13. listopadu 1854. Zemřel 29. září 1856

v Budišově. – SOKA Olomouc, FÚ Město Libavá, inv. č. 104, sign. I b, karton 2. – Za přepsání a přečtení děkuji PhDr. Martinu Šámalovi a P. Ambrožovi Šámalovi, OPraem.

13) P. Laurenz Rabenseiffner(!) je ve Městě Libavé evidován v době od dubna 1751 do dubna 1781, narozen 1717, zemřel 25. dubna 1781 v Libavé.

14) SOKA Olomouc, O 7 – 18, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 104, sign. I b, karton 2. – Za překlad obou reversů a inventáře z roku 1864 děkuji PhDr. Miroslavu Koudelovi.

15) Gregoriánská voda obsahuje vodu, sůl, popel a víno, používá se jí ke svěcení oltářů a kostelů.

16) P. Johann Hoffmann, kooperátor ve Městě Libavé v letech 1815–1832, narozen 13. prosince 1788 v Šumperku, ordinován 1811, kooperátorem v Jindřichově na Osoblažsku, kurátem v Petrovicích a Pitárném. Zemřel jako emeritní kurát v Kujavách u Oder 24. února 1864.

17) Patrně to všichni byli římští světci z přelomu třetího a čtvrtého století. Ostatky sv. Theodory a Illuminaty uchovávají např. i v kojetínském farním kostele.

18) SOKA Olomouc, O 7 – 18, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 104, sign. I b, karton 2.

19) Maxmilián Josef baron Sommerau-Beckh, na stolci 1837–1853.

20) Poděkování za možnost prohlídky inventáře baziliky Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku u Olomouce a za souhlas s pořízením fotografie patří farářovi P. Bernardu Petru Slabochovi, OPraem.

21) Albert Adam, narozen 6. srpna 1824 v Hynčicích, zemřel 7. května ve Velkém Valdštejnu, pracoval především na Bruntálsku (Schenkova 2008, 41). PhDr. M. Schenkova se k obrazu (jeho fotografii) vyjádřila opatrněji: „Obraz, na který se ptáte, je v dosti špatném stavu. Přesto lze konstatovat, že fyziognomie obou postav jsou tvorbě A. Adama velmi blízké (zejména postavě sv. Anny z obrazu Vyučování P. Marie z Třemešné). Bylo by třeba ještě provést srovnání některých anatomických detailů (ruce, uši). To z fotografie nelze. Nicméně myslím, že lze napsat, že malba je blízká tomuto malíři.“ Za konzultaci ji autorka vyjadřuje poděkování.

22) SOKA Olomouc, O 7 – 18, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 110, sign. I h, karton 3. – Sehna tyto varhany neuvádí.

23) P. Václav Jakubík byl v letech 1918–1934 ve Městě Libavé kooperátorem, do Města Libavé přišel z Budišova v závěru roku 1918. Narodil se v roce 1891 v Žeranovicích, ordinován roku 1915, od roku 1934 byl farářem ve Velké Bystřici, zemřel 30. prosince 1968.

24) Nevěřil k 23. červenci 1917; SOKA Olomouc, O 7 – 18, Archiv fary Město Libavá, inv.

č. 128, sign. V c, Povolení ke svěcení křížů, kaplí, soch, zvonů aj., 1715–1936, karton 15.

25) SOKA Olomouc, O 7 – 18, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 128, sign. V c, karton 15. Patřičné povolení ke slavnostní mši i žehnání zvonů udělila olomoucká konzistoř.

26) Theimer 1930, 440.

27) Záznam posledního starosty Olejovic Engelberta Potsche.

28) Více viz Krejčová, Jana: Církevní památky Norberčan, Vlastivědný věstník moravský, v tisku.

29) SOKA Olomouc, O 7 – 18, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 139, sign. VI d, karton 17.

30) Záznam posledního starosty Olejovic Engelberta Potsche.

31) Potsch 1967, 5.

32) Bärner Ländchen 1968, 8, 282.

33) SOKA Olomouc, O 7 – 18, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 140, sign. VI f, karton 17.

34) Potsch 1967, 4.

35) Nyní část obce Lešná, okres Vsetín. Kaple pochází z roku 1872. V Lešné je farní kostel sv. Michaela Archanděla, jeho pravý boční oltář je zasvěcen sv. Janu Nepomuckému (bez obrazu, opatřen pouze sochou světce, patrně původně pořízenou pro tento oltář).

36) P. Josef Absolon nastoupil do Lešné koncem roku 1936 a sloužil tam až do svého zatčení 17. října 1941 a znovu od 10. května 1945 do roku 1963. Narodil se v Odrlicích roku 1889, vysvěcen v roce 1912, zemřel 22. července 1963.

37) Příbuzný Josefa Kývaly P. Josef Hruška byl 26. června 1947 promován na doktora teologie.

38) P. Stanislav Svoboda, narozen 16. dubna 1913 v Čelčicích (farnost Klenovice na Hané), ordinován 1938, v letech 1945–1951 byl revidentem arcibiskupské konzistoře, zemřel 26. března 1975. Nezaměňovat s jeho jmenovcem, který působil v letech 1936–1937 ve Slavkově u Lipníka (Slavkov se stal součástí VÚ Libavá).

38) Oltářní obraz Korunování Panny Marie neodpovídá, jak je zvykem, zasvěcení kaple ve Lhotce. – Za informace o vybavení převezřeném z Olejovic do Lhotky děkuji P. Mgr. Pavlu Stefanovi a Lubomíru Čaputovi.

40) Vše vyjma křížů č. 2 a 9 a památníku na padlé v první světové válce viz SOKA Olomouc, Verzeichniss der im Stadt Liebauer Pfarrbezirke befindlichen Feldkapellen, Kreuze, Statuen und Martersäulen. – Č. 2 – 10 doplněno z Potsch 1967, 46, 47 a 57.

41) Rychta byla obsazena od roku 1581, posledně, tj. od roku 1896 ji držela rodina Blasingerova. Karl Blasinger založil v Olejovicích dechovou kapelu. – SOKA Olomouc, Verzeichniss der im Stadt Liebauer Pfarrbezirke befindlichen Feldkapellen, Kreuze, Statuen und Martersäulen.

42) P. Eduard Fischer, ve Městě Libavé od 4. března 1857 do 30. července 1886. Narodil

se v Olomouci 6. prosince 1812, ordinován 26. července 1835, poté sloužil na Svitavsku, 16. června 1874 byl jmenován budišovským děkanem se sídlem ve Městě Libavé a inspektorem škol a 6. června 1885 asesorem, zemřel 30. července 1886 jako děkan budišovský a farář libavský.

43) Kříže č. 3, 5 a 8 též SOkA Olomouc, O 7 – 18, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 128, sign. V c, karton 15.

44) P. Adolf Koutný působil ve Městě Libavé od 1. října 1890 asi do roku 1901. Narodil se 27. října 1837, ordinován 1862, od roku 1893 děkan budišovský, v roce 1901 jmenován kanovníkem kroměřížským. Zemřel 11. dubna 1912. – Též SOkA Olomouc, O 7 – 18, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 128, sign. V c, karton 15; V *Bärner Ländchen* 1993, 2, 82 je fotografie povalené střední části tohoto kamenného kříže. Horní část se nedochovala.

45) P. Johann (Emerich) Pircher, OT, I. kooperátor ve Městě Libavé v letech 1918–1920, příslušel do opavského konventu Německého Řádu (řádu německých rytířů). Narodil se v Adrianu (Tyrolsko) roku 1886, vysvěcen v roce 1911.

Prameny

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc
ÚŘAS Kroměříž (1144) 1465–1951

Inv. č. 18709, sign. M 2/8-6, Mlýn v Olejovicích, jednání o zřízení pily, 1792, karton 2492

Státní okresní archiv v Olomouci
O 7 – 18, *Archiv fary Město Libavá*

Inv. č. 104, sign. I b, Kaple v Olejovicích, i plány, 1828–1941, karton 2

Inv. č. 110, sign. I h, Varhany, dotazníky, M. Libavá, Norberčany, Údolná, Olejovice, Trhovice, 1944, karton 3

Inv. č. 128, sign. V c, Povolení ke svěcení křížů, kaplí, soch, zvonů aj., 1715–1936, karton 15

Inv. č. 132, sign. V g, Škola v Olejovicích, 1835–1866, karton 16

Inv. č. 139, sign. VI d, Kostelníci, 1829–1900, karton 17

Inv. č. 140, sign. VI f, Hrobníci, 1857–1900, karton 17

Nezpracovaný fond (pochází z tzv. Domašovského nálezu)

Verzeichniss der im Stadt-Liebauer Pfarr- bezirke befindlichen Feldkapellen, Kreuze, Statuen und Martersäulen

Literatura

Bärner Ländchen 1968; 1993; 2002.

Malý, Josef: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Libavský okres*. Musejní spolek, Brno 1931.

Potsch, Engelbert: *Geschichte von Öhlstadt*. Karlsruhe 1967.

Sehnal, Jiří: *Barokní varhanářství na Moravě. 1. Varhanáři*. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Univerzita Palackého v Olomouci, Brno 2003.

Schenkova, Marie – Olšovský, Jaromír: *Malířství a sochařství 19. století v západní části českého Slezska*. Slezské zemské muzeum, Opava 2008.

Theimer, Johann: *Heimatbuch für den Bezirk Bärn*. E. Hykel, Bärn 1930.

Další fotografie – viz barevná příloha.

Jana Krejčová

Kontakt: janakrejцова.atelier@seznam.cz

Goethův kámen je ve Vésce

Jaroslav Duda

O Goethově kameni z Kamenky jsme v POODŘÍ již psali dvakrát – v č. 4/2006 a 4/2009.

V neděli 10. listopadu 2013 byl slavnostně umístěn a vysvěcen na novém místě – ve Vésce – Goethův kámen z Kamenky. Kámen zrestauroval a osadil Mgr. David Velík z Jerlochovic. Za kámen byl vysazen malý doubek. Místní farář Oldřich Maša vysvětlil přítomným stručně význam Goethova díla a jeho vztah k českým zemím. Slavnostního aktu se účastnil i opat Lukáš Evžen Martinec z Augustiniánského opatství sv. Tomáše na Starém Brně. Akce se uskutečnila díky iniciativě manželů Bloeckerových a finančnímu daru bývalých občanů

Vésky, Kamenky a Heřmanic ze spolku Alte Heimat z Německa ve výši 9 000 Kč.

Kámen se nachází vedle buku, který byl slavnostně vysazen 1. května 2011 na počest blahorečení papeže Jana Pavla II. za hojnou účastí obyvatel Vésky, Heřmanic a Kamenky.

Buk lesní (*Fagus sylvatica*) byl zakoupen v roce 2006 v Horákových okrasných školkách v Bystřici pod Hostýnem ve velikosti cca 150 cm a následně byl dopěstováván na záložní zahradě firmy ARBOR Ing. Vlastimila Tomana v Novém Jičíně. K datu výsadby byl buk ve věku asi 10 let, měl výšku 4 m a obvod kmínku 14–16 cm.

Kámen na návsi ve Vésce (GPS: 49°43'20.246"N, 17°48'43.275"E). Foto Siegfried Bloecker.

„Tiergartenhaus“ – ztracený oderský výletní hostinec

Pavel Kašpar st., Emil Mateiciuc

Byl teplý májový podvečer roku 1862. Ve valše u bývalého oderského Dvorského rybníka soukenický mistr Johann Roleder¹⁾ se svými dvěma tovaryši a mistrem valchařem dokončovali poslední kus sukna. Z nedalekého hostince v panské oboře se šířil sténavý zvuk flašinetu, lákající kolemjdoucí k tanci i pobavení u kulečníku a karet, nebo alespoň k posezení u chladného piva z oderského panského pivovaru. Po celodenní namáhavé práci se i soukenický mistr se svými dvěma tovaryši vydali k vyhlášenému hostinci, známému v širém okolí pod jménem Tiergartenhaus, aby po svém příchodu zjistili, že dnes je a bude opravdu veselo. Dělníci z kamenolomu za mankovickou lávkou přes Odru, se stavili na skleničku pálenky. Nezůstali jen u jedné a při hře v karty se natolik rozohnili, že se začali hašteřit a rvát. U hostinského Johanna Hegera ale nenašli pochopení. Tento mohutný svalnatý chlapík si vyhrnul rukávy a za tichého souhlasu ostatních nezúčastněných hostů rváče jednoho po druhém prohodil verandou ven.

Takto, podle vzpomínek Aloisie Wesselsky,²⁾ dcery nájemce hostince Johanna Hegera,³⁾ vypadalo nejedno pozdní odpoledne v hostinci Tiergartenhaus⁴⁾ stávajícím v oderské oboře (Tiergarten).⁵⁾

1 Johann Roleder (*1819 Odry / †1864 Odry), soukenický mistr – Odry, čp. 331.

2 Aloisie Wesselsky, rozená Heger (*1863 Odry / †1939 Odry), dcera Johanna Hegera, prožila své dětství v hostinci Tiergartenhaus v oderské oboře.

3 Johann Heger (*1826 Vražné / †1876 Odry), nájemce panského hostince v oderské oboře v letech 1858–1876.

4 Tiergarten – obora, haus – dům. Hostinec byl administrativně veden v osadě Odry – Nové Sady (Neumarkt), čp. 80.

5 Na oderském panství byly tři obory: Jelení obora (Hirschgarten) v

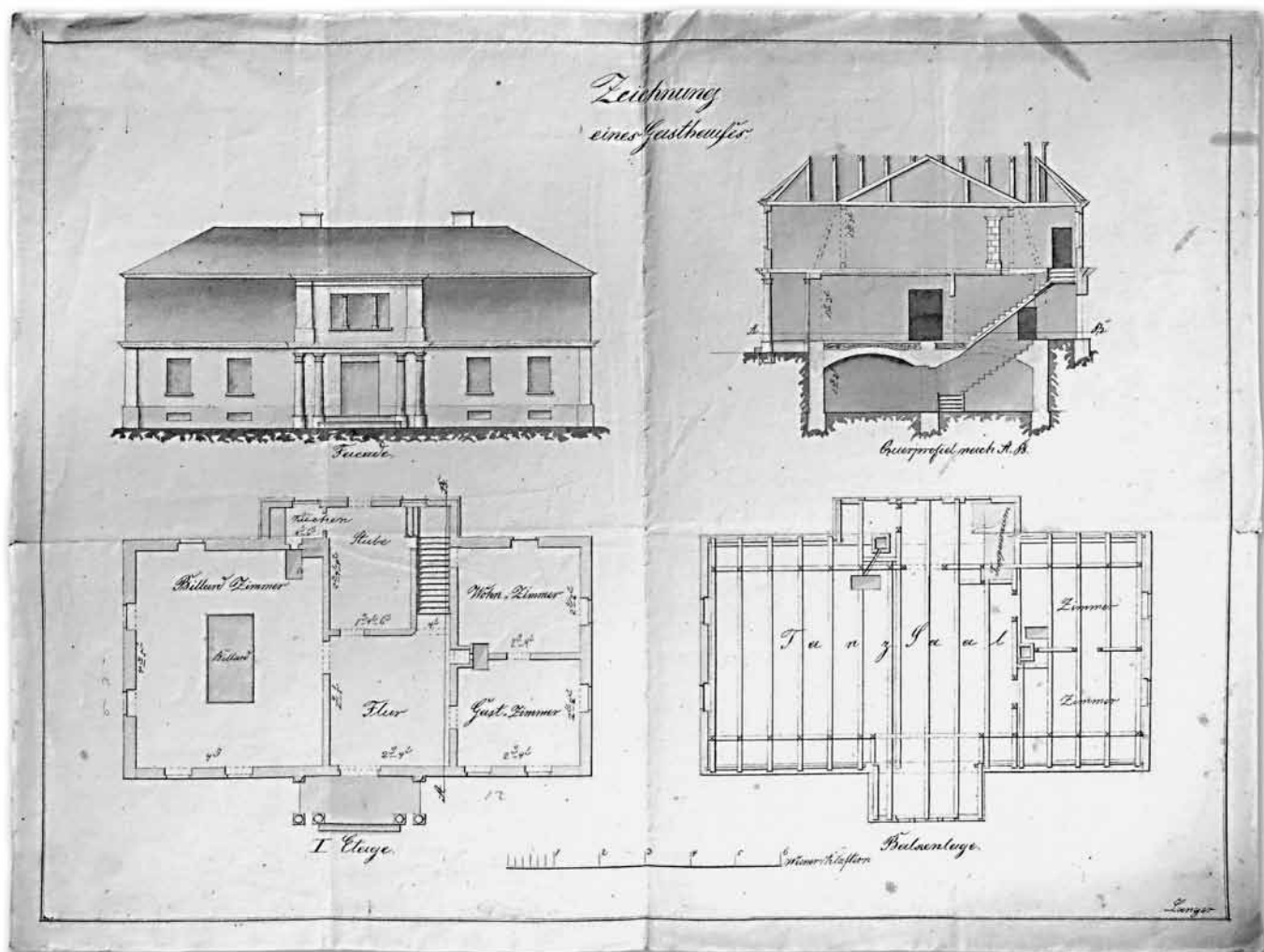
Oderská obora se nacházela na místě dřívějších, v současnosti opět obnovených rybníků. Přístup k hostinci byl po cestě, která před mankovickou lávkou odbočovala od cesty z Oder do Mankovic, a tak jako dnes, vedla do Vražného. Pár desítek metrů za odbočkou stála vlevo na mlýnském náhonu valcha. Přibližně po dvou stech metrech se cesta stáčí doprava mezi dnešní Emauzský a Vraženský rybník. Na levé straně zatáčky se podle historických map nacházel hostinec zvaný Tiergartenhaus. Za další zatáčkou byla odbočka do Emauz, pak cesta lemovaná stromy – většinou duby, pokračovala po boční hrázi dnešního Vraženského rybníka, míjela dřevěný mlýn⁶⁾ („Holzmühle“) mlynáře Herfortha a mezi loukami směřovala do Vražného.

Podle vyprávění Viktorie Heger,⁷⁾ šenkýřky hostince Tiergartenhaus a matky Aloisie Wesselsky, byl hostinec vyhledávaným místem oderských soukeníků. Oblíbili si jej staří i mladí příslušníci soukenického

zadní části zámecké zahrady (za kostelem), Kančí obora (Ebergarten) nad panským velkostatkem při Potoční ulici (Bergasse) a obora (Tiergarten) z části na území dřívějších a ve 20. stol. obnovených rybníků podél cesty do Vražného. Podle Karolínského katastru slezského bylo v roce 1722 na oderském panství 8 rybníků. Z toho tři v oderské oboře: „oderský Dvorský rybník – Hof Teich“ (dnešní Emauzský rybník), „Dlouhý rybník – Langer Teich“ (dnešní Vraženský rybník) a rybník „U dřevěného mlýna – Teich bei Holzmühle“ (dnešní rybník Cip). V letech 1743–1752 již nejsou uváděny žádné výnosy z oderských rybníků. Lze proto předpokládat, že v tomto období byly už rybníky zrušeny.

6 Budova bývalého rybníka U dřevěného mlýna, později zvaného Čurdův mlýn (podle Vilibalda Čurdy, majitele mlýna v letech 1946–1950) se nachází v blízkosti dálniční estakády.

7 Viktorie Heger, rozená Berndt (*1831 Odry / †1887 Odry), dcera Josefa Berndta, soukenického mistra v Odrách a vdova po hostinském Johannu Hegerovi.

Langgrův návrh I přestavby hostince Tiergartenhaus. Archiv muzejního spolku Rolleder; o. p. s.

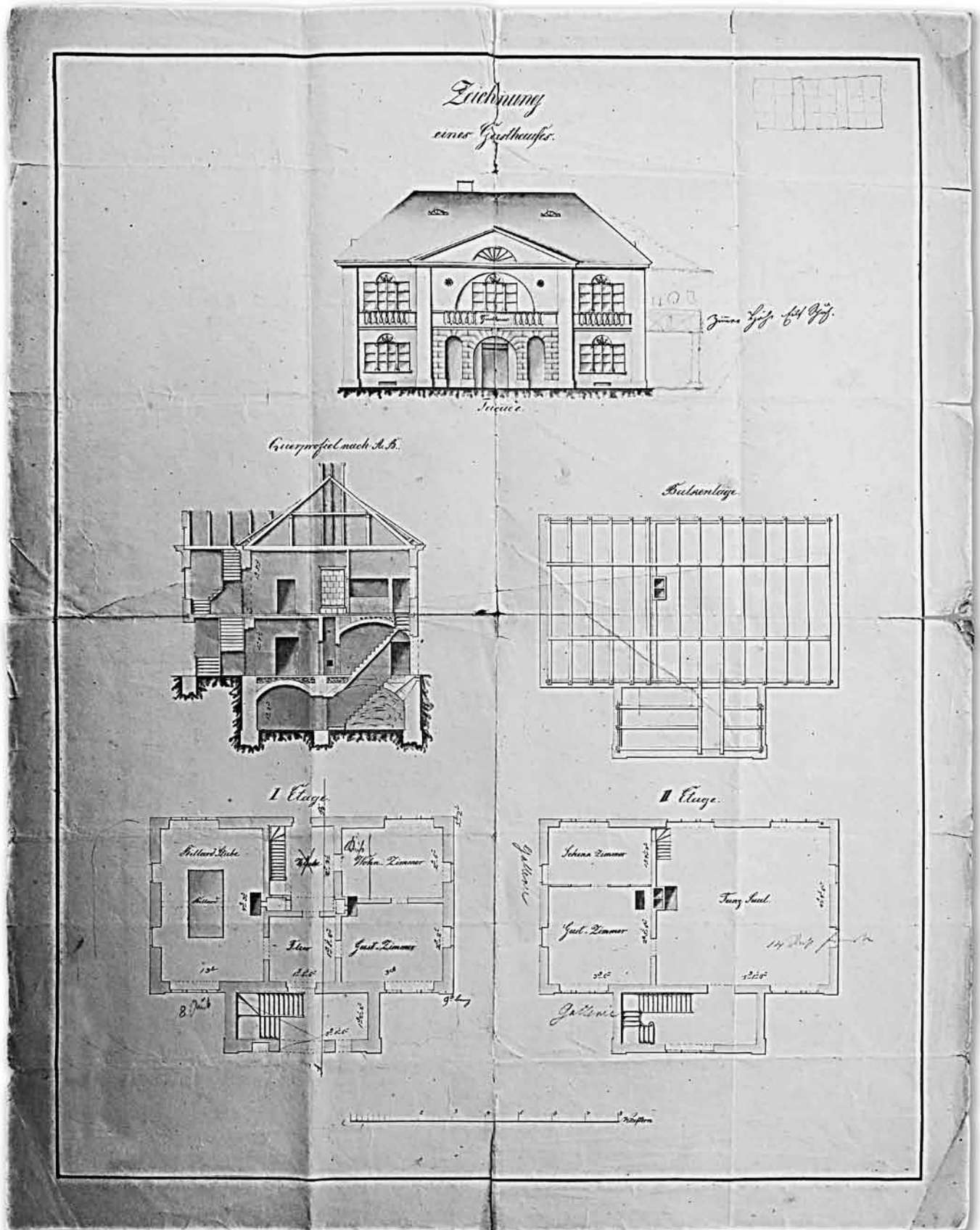
cechu. O bujarosti jejich setkávání a fanfarónství se vyprávělo ještě po letech. Při hře v karty hráli o bankovky připlácnuté na čelech a uzené si nechávali připravovat na másle... Obora s hostincem byly také často cílem školních výletů a příhodným místem k pořádání různých veřejných slavností a veřejných cvičení četných spolků. Rozvoj tovární výroby koncem 19. století měl za následek postupný zánik domáckého provozování soukenického řemesla.⁸ Úbytek soukeníků, tkalců a postřihovačů se projevil také ztrátou hostů pro Tiergartenhaus. Tržby klesly a na potřebné opravy budovy se nedostávalo. Hostinec chátral a někdy okolo roku 1900 byl zbořen. Konec „krásných časů“ 19. století byl tak také koncem oblíbeného hostince. Podle svědectví dřívějších pamětníků nebyly již kolem roku 1910 patrné žádné stopy, které by budovu hostince připomínaly.

⁸ V roce 1885 bylo v oderském berním okrese ve společenstvu textilních živností (soukeníci, punčocháři, tkalci a postřihovači) 46 členů a 37 příslušníků (pomocníci a učni). V roce 1890 z důvodu rozvoje manufakturní textilní výroby zbyli v Odrách jen tři soukeníci a jeden postřihovač. V činnosti zůstala jen jedna valcha.

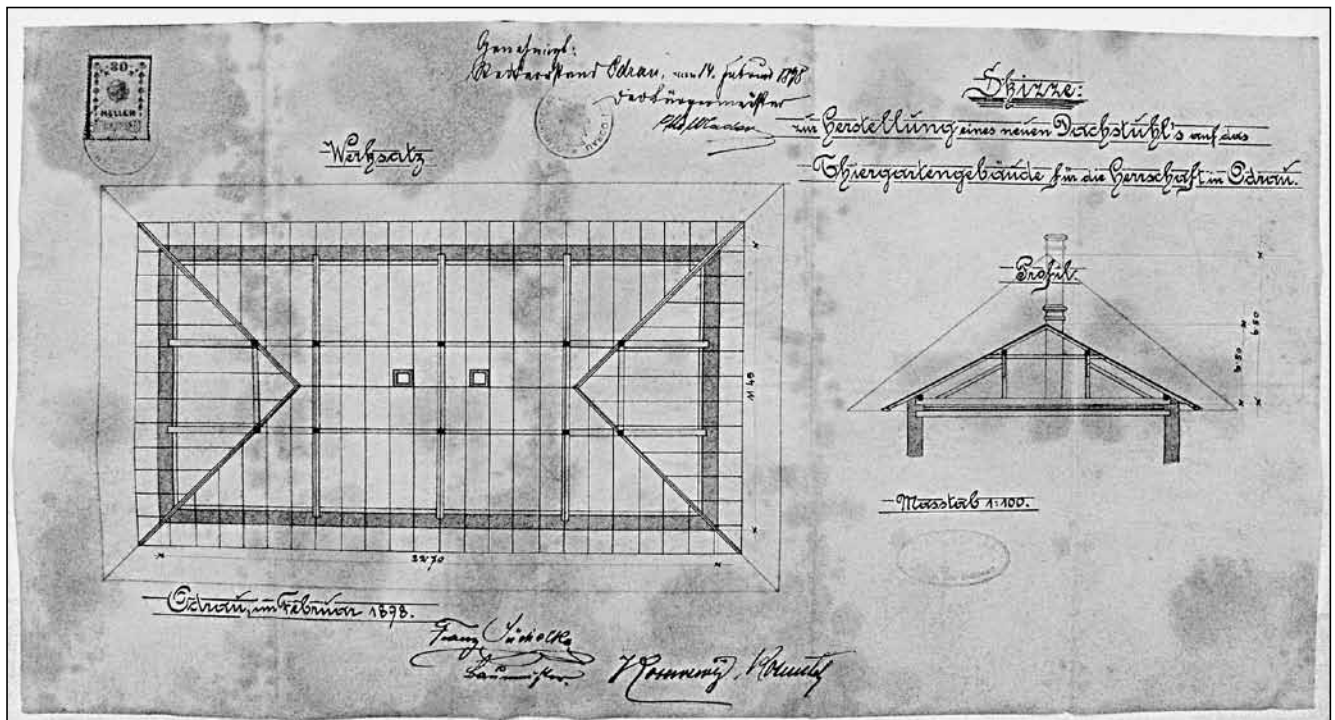
Přestože hostinec Tiergartenhaus zanikl v době, z níž se zachovaly fotografie mnoha oderských domů, jeho fotografie známa není. Schází také autentický popis. Pokusme se proto s využitím archivních pramenů nastínit historii a domnělý vzhled hostince.

První dochovaná zmínka o hospodě – šenku v oderské oboře je v rozhodnutí Vrchního úřadu ve Vratislavi (Breslau) ze dne 22. 11. 1722, kde se uvádí, že Franz Leopold svobodný pán von Lichnowsky, neplní nařízení podle deklarace ze dne 17. 2. 1722 a nechal přeměnit hájovnu, stojící v Tiergartenu na hospodu (šenk).⁹ Další zmínkou je stížnost oderských měšťanů z roku 1727 na čepování piva vrchnosti v hospodě, stojící na území s výčepním právem města. Následně hrabě hospodu prodal za 500 zlatých Mathesu Schindlerovi pod podmínkou, že bude čepovat jeho pivo a pálenku, přičemž dovoz bude mít zajištěn bezplatný, sedláky z oderského předměstí. Mathes Schindler roku 1767 přenechal hospodu Johannu Mälzerovi.

⁹ Rolleder Anton: Geschichte der Stadt und des Gerichtbezirkes Odrau. Steyr 1903, strana 285.

Langrův návrh II přestavby hostince Tiergartenhaus. Archiv muzejního spolku Rolleder, o. p. s.

Návrh Franze Juchelky na nové zastřešení budovy hostince Tiergartenhaus, 1898. Archiv muzejního spolku Rolleder, o. p. s

Někdy v dalších letech se hospoda vrátila do rukou vrchnosti.¹⁰

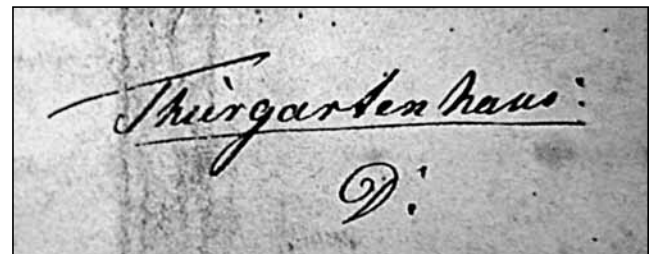
Přestavba hospody na hostinec poskytující ubytování mohla proběhnout v 1. polovině 19. století. V roce 1858 měl hostinec pronajatý od vrchnosti Johann Heger, korporal (kaprál) císařko-královského polního četnictva ve výslužbě. Ano ten, jehož dcera Aloisie nám svými vzpomínkami uvedla naše hledání ztraceného času. Zkušenosti nabyté službou u c.k.k. polního četnictva¹¹ zřejmě s přehledem uplatňoval při zvládání rvaček opilých a rozjařených hostů. Johann Heger zemřel 10. října roku 1876 ve výčepu hostince na mozkovou mrtvici. Vdova Viktorie Heger následně Tiergartenhaus opustila a pracovala jako šenkýřka až do roku 1887 v panském pivovaru v Odrách na Zámecké ulici (Schlössberggasse). Novým nájemcem hostince se stal Ignatz Bruhsmann,¹² korporal c.k.k. řádového pěšího pluku v záloze. Když 20. prosince roku 1890 ve svých 37 letech zemřel na zástavu srdce, převzala hostinec vdova Karoline Bruhsmann.¹³ Bylo to v období výstavby železniční tratě Suchdol n. O. – Budišov n. B. Hostinec v té době sloužil i jako ubytovna pro budovatele této železniční trati. Podle údajů ze sčítacích operátů z roku 1890 bylo v hostinci ubytováno 13 mužů. Dva z nich byli Italové, Angelo Riva a Paul Natale, trvale hlášení v obci

Belluno v italských Dolomitech, zřejmě specialisté na stavby železnic v horských terénech. Karoline Bruhsmann provozovala hostinec až do jeho zániku někdy kolem roku 1900.

Jak jsme již uvedli, obraz budovy hostince se pravděpodobně nezachoval. Vzhled a dispoziční řešení hostince Tiergartenhaus, proto můžeme odvozovat jen z dochovaných náskresů. Nalezeny byly tři výkresy. Dva jsou s podpisem Langer a jeden vypracoval oderský stavitel Franz Juchelka.¹⁴

Langrovy náskresy představují dvě varianty návrhu na přestavbu hostince. Pocházejí pravděpodobně z poloviny 19. století.

Výkresy jsou kótovány ve vídeňských sázích (Wiener Klastern).¹⁵ Oba návrhy shodně začleňují do rekonstruované stavby klenuté sklepení, které mohlo být součástí původní hájenky. Také dispo-

Nápis „Tiergartenhaus“ na rubu Langrova návrhu. Archiv muzejního spolku Rolleder, o. p. s.

10 Majitelé a nájemci hostince Tiergartenhaus mezi roky 1767 a 1858 nejsou známi.

11 Vojenské útvary císařko-královského polního četnictva zabezpečovaly mimo jiné také pořádkovou službu.

12 Ignatz Bruhsmann, syn Ignatze Bruhsmanna - kožešnického mistra v Odrách a Elisabeth, rozené Brustmann.

13 Karoline Bruhsmann, rozená Kohler (*1855 Odry / † ?), dcera Martina Kohlera – obchodníka se dřevem v Odrách.

14 Franz Juchelka (*1862 / †1917), významný oderský stavitel na přelomu 19. a 20. století.

15 Vídeňský sáh (Wiener Klastern) odpovídá 1,8965 m. Rakouská (vídeňská) měrná soustava platila v Rakousku do zavedení metrické soustavy v r. 1871. Ještě v době platnosti rakouské měrné soustavy bylo upuštěno od používání Vídeňského sáhu zavedením nového sáhu od r. 1816.

ziční řešení navrhované stavby je v obou návrzích podobné. Více než třetinu plochy přízemí zaujímá místnost s kulečnickem. V přízemí je také zakreslena kuchyně, hostinský a obytný pokoj. Z přízemí pak vede příkré schodiště do patra, které ze dvou třetin zabírá taneční sál a ve zbývající třetině jsou dva pokoje. Na variantních nákresech vidíme osově souměrná hlavní průčelí. Ze střední části vystupuje rizalit, který kryje vstup do hostince. Zda byla budova orientovaná hlavním průčelím k Herforthovu mlýnu, nebo k přístupové cestě od Oder, se lze jen dohadovat. Podle dodatečných poznámek „galerie“ u rizalitu a u levé strany stavby na jednom z výkresů, se lze domnívat, že hlavní průčelí bylo obráceno k jihu, tedy ke mlýnu. U jednoho návrhu není zadní průčelí členěné. U druhého vystupuje rizalit, do něhož je včleněna kuchyně a schodiště do patra. Dle popisek místností měl být jeden pokoj bytem hostinského a tři pokoje měly sloužit k ubytování hostů.

Architekt Langer byl ve svých návrzích průčelí hostince zřejmě inspirován klasicistní architekturou uplatňovanou v 1. polovině 19. století, zejména u staveb veřejných budov. To mu ale nebránilo začlenit do výzdoby fasády prvky klasicismu cizí. Na provozní a praktickou stránku dispozičního řešení, z dnešního pohledu, jeho návrhy velký zřetel nebraly. Úzká příkrá schodiště, malá kuchyň bez zázemí, pokoje v podkroví oddělené od tanečního sálu jen dřevěnými příčkami. Na jedné straně mnohé chyby v konstrukčním zobrazení a na straně

Stavba železniční trati Suchdol n. O. – Budišov n. B. u mankovickeho mostu, 1891. Archiv muzejního spolku Rolleder, o. p. s.

druhé kresliřská pečlivost napovídají, že Langer byl v době zpracování mladý, možná začínající architekt. Pokud bychom si dovolili spekulovat, nabízí se nám ztotožnit jej s vídeňským architektem Carl Langrem.¹⁶⁾ Z časového pohledu, by návrhy mohly vzniknout ve 40. letech 19. století. Pro profesního architekta také svědčí skutečnost, že přestavba hostince byla zřejmě provedena za lantkraběnky Charlotty von Fürstenberg, která oderské panství, a tím i hostinec, vlastnila mezi lety 1832 až 1864. Otcem lantkraběnky Charlotty von Fürstenberg rozené von Schlabrendorff byl totiž hrabě Ludwig Friedrich Wilhelm von Schlabrendorff,¹⁷⁾ dědičný

16 Carl Langer (*1820 / ∞ 1852 s Theresií Burghart / † 1893).

17 Hrabě Ludwig Friedrich Wilhelm von Schlabrendorff a jeho manželka

Okolí Oder z Wielandovy mapy Slezska se zakresleným výletním hostincem Tiergartenhaus. Mollova mapová sbírka, <http://mapy.cz>

vrchní stavební ředitel Pruského Slezska a královský komoří, který měl z titulu své funkce ke stavitelům a architektům velmi blízko.

Porovnáme-li půdorysy Langrových návrhů s půdorysem skutečného stavu na třetím dochovaném výkresu, kterým je návrh na nové zastřešení hostince z roku 1898 od oderského stavitele Franze Juchelky, je zřejmé, že Langrovy návrhy přestavby hostince nebyly realizovány. Juchelkův výkres zobrazuje nejen půdorys střechy, ale také půdorys vlastní stavby. Podle návrhů Langra by hostinec měl půdorysný rozměr (bez rizalitů) cca 19,3 x 10 m, anebo cca 17 x 10 m. Skutečný stav podle zaměření Franze Juchelky však byl 22,7 x 11,45 m. Z výkresu není bohužel zřejmé, zda hostinec byl přízemní, anebo patrový. Tato otázka zůstává nezodpovězena. Podle počtu ubytovaných se však můžeme domnívat, že se jednalo stavbu patrovou.

Existenci hostince Tiergartenhaus potvrzují dochované historické mapy, které zobrazují i jeho situování v krajině. První znázornění je na Wielandově mapě Opavského knížectví z roku 1732. Na mapě jsou zakresleny také oderské rybníky, kromě rybníku „U dřevěného mlýna“. Pečlivě jsou v mapě uvedeny i zájezdní hostince. Tiergartenhaus je situován mezi oderským „Dvorským rybníkem“ a „Dlouhým rybníkem“.

Maria Theresia, říšská hraběnka von Schlabrendorff byli spolumajitelé oderského panství v letech 1792–1830. V roce 1832 získala panství v dražbě jejich dcera Charlotta, lantkraběnka von Fürstenberg, roz. von Schlabrendorff.

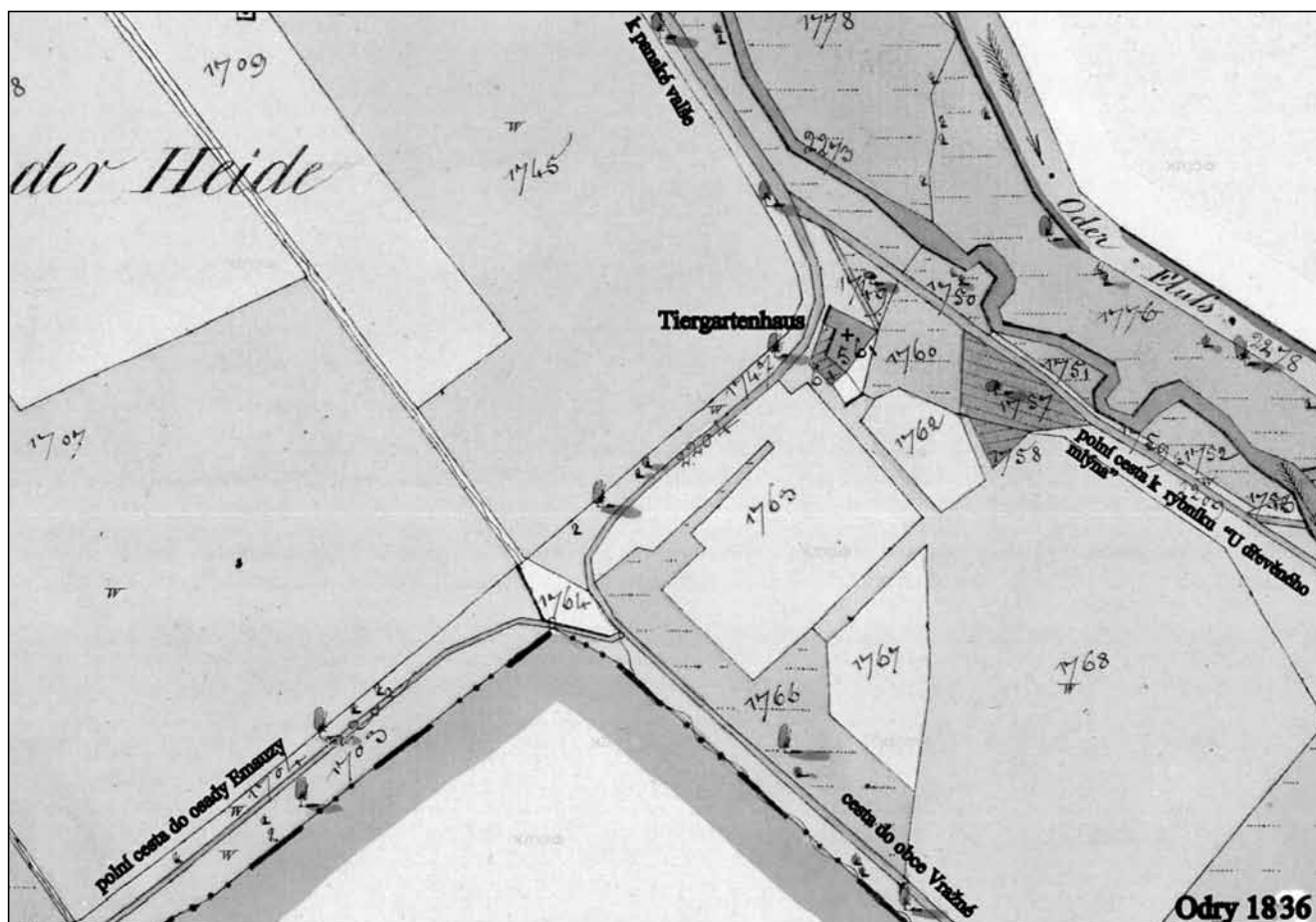
Na mapě I. vojenského mapování z let 1764–1873 oderské rybníky vyznačeny nejsou. Byly pravděpodobně již zrušené. Hostinec je znázorněn třemi obdélníčky, které představují tři stavby, a popiskem „W.H.“ (zkratka pro Wirthaus – česky hostinec). Stavby jsou situovány za cestou vedoucí po hrázi Oderského dvorského rybníka. Nedaleko, blíže k Odrám, je zakreslena v úvodu zmiňovaná valcha s popiskem „Walk. M.“. Všimněme si, že v době mapování vedla cesta z Oder do Vražného přes osadu Emauzy, přičemž od hostince Tiergartenhaus pokračovala do Vražného jen polní cesta, vyznačená čárkovaně.

Podrobnější informace získáme z map stabilního katastru pro Moravu a Slezsko z let 1824–1836. Na povinném císařském otisku mapy je hostinec vyznačen na levé straně staré cesty¹⁸⁾ z Oder do Vražného. Z ní odbočovala vlevo polní cesta podél strouhy po hrázi bývalého Dlouhého rybníka a před Herforthovým mlýnem („Holzmühle“) se napojila zpět na cestu do Vražného. Přístup k hostinci byl krátkou odbočkou z této polní cesty. Ze staré cesty do Vražného dále odbočovala vpravo cesta do Emauz. Hostinec je na mapě zobrazen jako větší zděná stavba nepravidelného půdorysu s dřevěným přístavkem. U hostince je zakreslena malá zelinářská zahrada. V blízkosti hostince byly na parcelách č. 1757 a č. 1758 další dvě zelinářské

18 Současnou silnici z Oder do Vražného postavil Anselmo Vanzin až v roce 1912. Využil však trasu staré cesty.

Výsek území oderské Obory z I. vojenského mapování Moravy a Slezska v letech 1764–1768 a 1780–1783 (rektifikace). Laboratoř geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně

Výšek území oderské Obory z mapy stabilního katastru Moravy a Slezska z let 1824–1836. Na mapě je znázorněno zemědělské využití jednotlivých parcel na území bývalých oderských rybníků. Ústřední archiv zeměměřictví a katastru

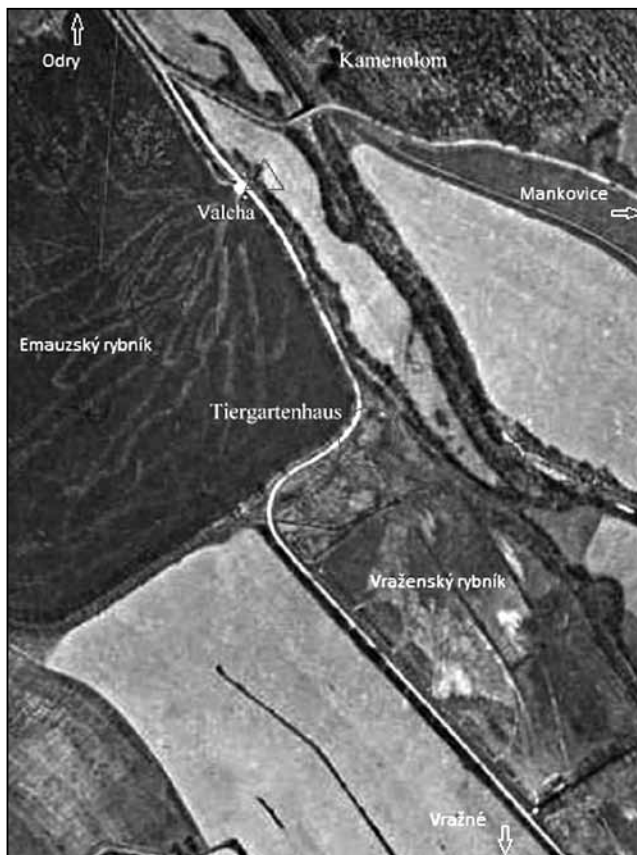

Výšek území oderské Obory z III. vojenského mapování Moravy a Slezska. Hostinec „Tiergarten“ je zde uveden nesprávně na pravé straně cesty z Oder do obce Vražné. <http://mapy.opevneni.cz>

zahrady. Na parcelách bývalých rybníků byla pole (čísla parcel 1708, 1709 a 1762, 1763, 1767) a suché louky (čísla parcel 1745, 1707 a 1766, 1768). Kolem řeky Odry byly většinou mokré louky (čísla parcel 1776, 1778, 1750 až 1783).

Uvedené historické mapy se, až na mapu z III. vojenského mapování, shodují v situování hostince Tiergartenhaus mezi dnešní Emauzský a Vraženský rybník nalevo od cesty z Oder do Vražného. Jeho přesná poloha nám ale stále uniká. Hledání pozůstatků stavby v terénu je bezvýsledné, protože se žádné viditelné stopy nezachovaly. Nerealizované Langrovy návrhy přestavby hostince dokládají, že stavba byla pravděpodobně podsklepena a měla zděné základy. Demolice takových staveb většinou končí zasypáním sklepů a zarovnáním s terénem. Pod povrchem zůstávají nerozebrané zbytky stavebních konstrukcí, které mohou být na leteckých snímcích nepřímo rozpoznatelné. Projevem zobrazení může být odlišné zbarvení půdy dané jiným složením a jinou vlhkostí zásyvu. Indikátorem je také rozdílné zbarvení a vitalita vegetace souvisele pokrývající plochu, do níž byly v minulosti učiněny terénní zásahy (zasypané příkopy, zrušené cesty apod.). S nevelkou nadějí jsme hledali starší letecké snímky. Reprodukovaný výsek z ortofotomapy je z leteckého snímkování na podzim 1955. Z našeho

Oblast území bývalé oderské obory na leteckém snímku z roku 1955. Na snímku jsou, kromě polohy hostince Tiergartenhaus, označeny i místa bývalé panské valchy a bývalého panského kamenolomu. <http://kontaminace.cenia.cz>

hlediska proběhlo snímkování za velmi příznivých podmínek. Rybníky byly vypuštěné a listí ze stromů opadané. Při podrobném prohlížení snímku pozorujeme v předpokládaném místě stavby nástin kresby, která by mohla představovat obrys základů a sklepení. Dobře rozpoznatelná jsou rozhraní, a tím i tvar původních parcel č. 1763, 1766 a č. 1767 z mapy stabilního katastru. Ortofotosnímek z roku 1955 je přístupný na stránkách kontaminace.cenia.cz¹⁹⁾ spolu s aktuální ortofotomapou, topografickou mapou, mapami III. vojenského mapování a katastrálními mapami. Mapy jsou v překrývajících se vrstvách, které lze vzájemně prolínat. Program tak zajišťuje odečítání souřadnic určeného místa, což umožňuje specifikaci souřadnic zeměpisné šířky a délky „ztraceného“ hostince Tiergartenhaus: $\Psi = 49.6433^\circ \text{N}$, $\lambda = 17.85056^\circ \text{E}$ (WGS 84).

Lokalizaci zjištěnou z předložených map jsme následně ověřili s pomocí přístroje GPS v terénu ($49^\circ 38' 36.566'' \text{N}$, $17^\circ 51' 2.098'' \text{E}$). Její správnost by mohla potvrdit archeologická sonda.

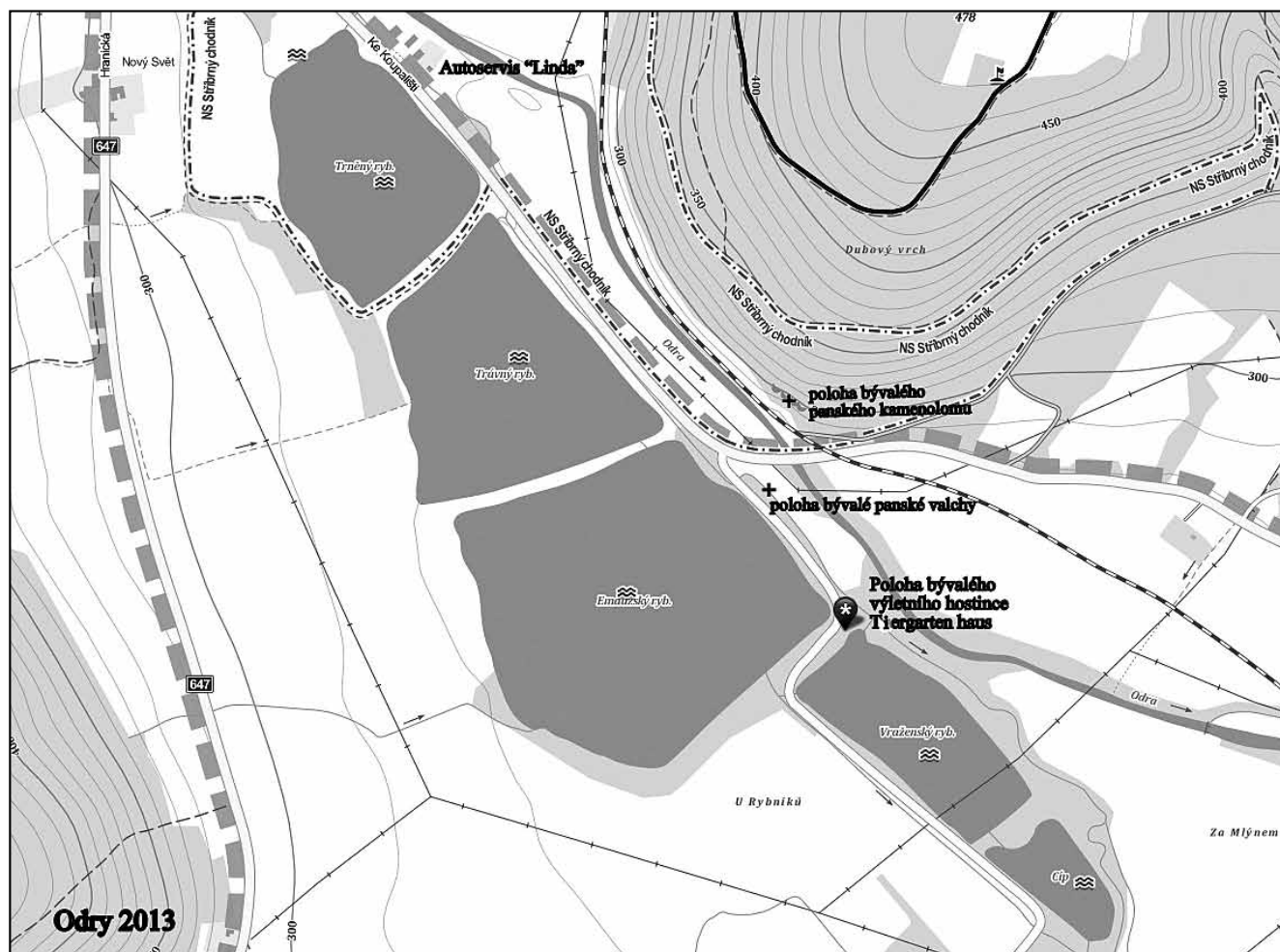
Blízkost naučné stezky „Stříbrný chodník“ turisty před mankovickým mostem přímo vybízí ke krátké zacházce k Vraženskému rybníku a cyklisté, kteří jedou z Oder do obce Vražné po cyklotrase Oder-sko č. 503, projedou přímo kolem tohoto zaniklého hostince.

A zde, u odpočívadla naproti bývalému oblíbenému pohostinství i místa zábavy starých oderských soukeníků, si turisté i cyklisté mohou krátce odpočinout, obklopeni zakletými tóny starého flašinetu, které se v dávné minulosti ozývaly oderskou oborou.

19 Mapový server České informační agentury životního prostředí (CE-NIA) – <http://kontaminace.cenia.cz>

Polní cesta na boční hrázi Vraženského rybníka. Vpravo byla odbočka k hostinci Tiergartenhaus (Foto Pavel Kašpar st., 2013).

Turistická mapa území oderských rybníků s polohou hostince Tiergartenhaus.

Silnice z Vražného do Oder vede po hrázi Emauzského rybníka. Odpočívadlo na levé straně silnice se nalézá proti bývalému hostinci Tiergartenhaus (Foto Pavel Kašpar st., 2013).

Použité zdroje

- Brzobohatý, Jan; Drkal, Stanislav (1972/73): *Karolínský katastr slezský*. Svazek 1, 2. Archivní správa ministerstva vnitra ČR.
 Kuna, Martin a kol. (2002): *Nedestruktivní archeologie*. Academia Praha.
 Mainuš, František (1960): *Vlnářství a bavlnářství na Moravě a ve Slezsku v XVIII. století*. Spisy university v Brně, Filozofická fakulta, svazek 66, SPN.
 Rolleder, Anton (1903): *Geschichte der Stadt und des Gerichtbezirkes Odrau*. Steyr.

- Sčítací operáty Odry - Nové Sady, čp. 80, r.1890, inv. č..1120, ev. j. 92, Soka Opava.
 Sčítací operáty Odry - Nové Sady, čp. 79, r.1900, inv. č..1233, ev. j. 214, Soka Opava.
 Matrika O, I-O, Odry, inv. č..1070, Od I 20, ZA Opava.
 Matrika Z, I-Z, Odry, inv. č.1078, Od I 27, ZA Opava.
 Matrika Z, I-Z, Odry, Nové Sady, inv. č.10734, Od I 37, ZA Opava.
 Matrika O, I-O, Odry, inv. č.8660, Od I 33, ZA Opava.
 Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebubg, s. 7–9, 61 / 1959.
 Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebubg, s. 2–5, 59 / 1959.
 Architektenlexikon Wien 1770–1945.
 Archiv Muzejního spolku Rolleder – Odry, o. p. s.

- <http://mapy.mzk.cz>
<http://mapy.opevneni.cz>
<http://kontaminace.cenia.cz>
<http://archivnimapy.czuk.cz>
<http://www.turistika.cz/mapy>

August Herzmansky z Oder, otec vídeňských obchodních domů

Pavel Kašpar st., Emil Mateiciuc

¹Na začátku března roku 1863 uvádí společenská rubrika vídeňských novin titulky „Herzmansky eröffnet“ („Herzmansky otevírá“). Mladý obchodník August Herzmansky, po zaprotokolování vlastní firmy dne 3. března 1863 u vídeňského obchodního soudu, otevírá na výhodném a frekventovaném místě Vídně – Kirchengasse č. 4 v VII. okrese, obchod s koloniálním zbožím.

Připravuje pro obyvatele Vídně a okolí opravdu velké překvapení – prodej zboží za pevné ceny.² Tento způsob prodeje přiláká do jeho obchodu nové zákazníky a umožní mu tak v následných letech rozvoj jeho obchodních aktivit. Kdo byl tento mladý muž, odkud přišel a jaký vliv měl na rozvoj obchodu ve Vídni? Vydejme se proto podrobněji sledovat životní osudy oderského rodáka Augusta Herzmanského.

August Herzmansky, Vídeň 1890.

Dne 22. března roku 1815 vstoupili do svazku manželského v oderském kostele sv. Bartoloměje 25letý Georg Herzmansky – soukenický mistr z domu čp. 273³ na Zámecké ulici

(Schlosberggasse) a mladička 18letá Anna Hartenschneider.⁴ V Odrách se pak usadili na náměstí v domě čp. 39 a později v domě rodičů manželky čp. 36.

Měli spolu celkem 8 dětí, 7 synů⁵ a 1 dceru.⁶ Syn August se jim narodil 26. června 1834 v domě na náměstí čp. 36. Malý August získal základní vzdělání na městské farní škole v Odrách. Jeho rodiče původně předpokládali, že se podle rodinných tradic bude věnovat soukenickému řemeslu a půjde do učení k některému oderskému soukenickému mistrovi. Situace na Odersku však nebyla pro toto povolání příznivá. Bylo zde 137 soukenických mistrů, 38 tovaryšů a cca 100 učňů a pomocníků, přičemž potřeba výroby sukna klesala z důvodu mírových poměrů.

Rodiče proto poslali Augusta do hlavního města habsburské monarchie – Vídně, aby se tam vyučil obchodnickému řemeslu. Bylo to v bouřlivém revolučním roku 1848, kdy studenti s řemeslnickými tovaryši stavěli v ulicích Vídně barikády. August Herzmansky se však práce na barikádách neúčastnil a usilovně hledal učňovské místo v některém vídeňském obchodě, což se mu nakonec podařilo.

Po vyučení si v roce 1852 našel zaměstnání u továrníka Schoppa, v továrně na výrobu stuh a krajk. Trvalo pak celých patnáct let než se 29letý August Herzmanský mohl osamostatnit a založit si obchodní živnost. Stalo se tak 3. března roku 1863, kdy na ulici „Kirchengasse“ č. 4 v VII. vídeňském okrese – Neubau otevřel obchod s koloniálním zbožím. Z hlediska obchodní strategie to byla velmi dobrá volba, protože ulice ústila do prestižní a rušné třídy „Mariahilferstrasse“ s hojně navštěvovaným poutním kostelem „Mariahilf“ poutníky z Vídně i celé habsburské monarchie. Rok 1863 byl pro Augusta Herzmanského vůbec příznivý. Oženil se s o pět let mladší Amálií Karesch⁷ a byl přijat do grémia vídeňských obchodníků. Příznivé podmínky pro rozvoj obchodu pak trvaly až do roku 1873, kdy vypukla v Rakousku dlouhotrvající hospodářská krize, která měla za následek pokles kupní síly jeho zákazníků. Aby se vyhnul recesi, uzavřel August Herzmansky v roce 1879 společenskou smlouvu

1 Článek byl napsán u příležitosti blížícího se 180letého výročí narození (1834–2014) Augusta Herzmanského.

2 Ve většině obchodů se v té době určovaly ceny zboží dohodou mezi zákazníkem a obchodníkem, což bylo výhodnější pro obchodníka, vzhledem k jeho každodenní praxi při smlouvání ceny.

3 Dům čp. 273 již neexistuje, stával na Zámecké ulici naproti výjezdu od obchodního domu „Odra“.

4 Dcera Johanna Hartenschneidera, šenkovního měšťana a majitele soukenictví v domě čp. 36.

5 Wilhelm (*1. 11. 1817, Odry čp. 39 / †5. 10. 1894, Odry čp. 180), Johann (*25. 5. 1828, Odry čp. 36 / †?), Franz (*16. 11. 1831, Odry čp. 36 / †?), August (*26. 6. 1834, Odry čp. 36 / †5. 12. 1896, Vídeň), Emanuel (*23. 3. 1836, Odry čp. 39 / †18. 11. 1878, Bielsko, něm. Bielitz), dvojčata Karl a Ferdinand (* / †12. 5. 1838, Odry čp. 39), která zemřela při porodu.

6 Theresia (*7. 8. 1819, Odry čp. 273 / †1890, Budapešť).

7 Amálie, rozená Karesch (*11. 1. 1839 / †28. 8. 1902, Vídeň).

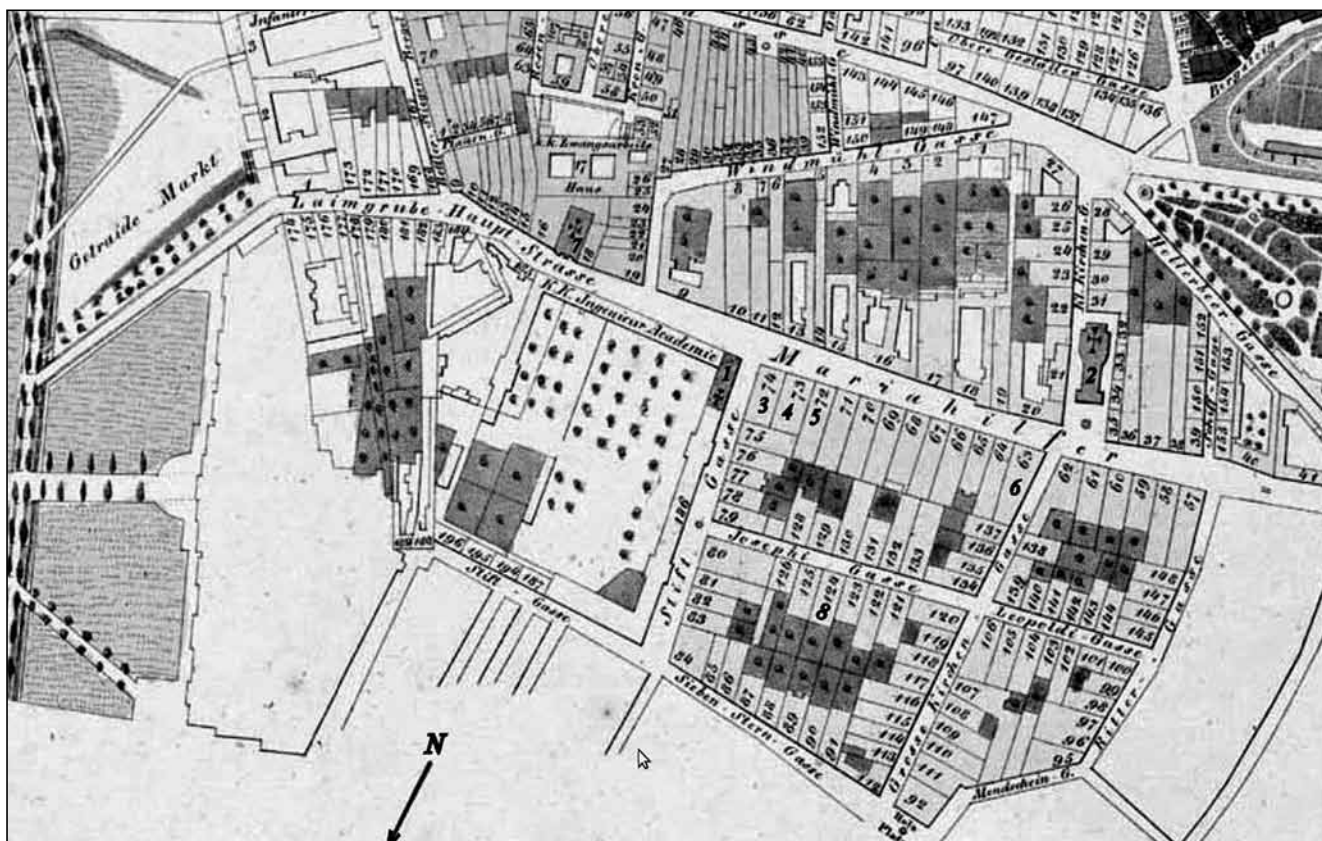
Odry – náměstí roku 1900. Třetí dům na levé straně (čp. 36) je rodný dům Augusta Herzmannského. Jeho rodiče bydleli nejprve v domě čp. 39 (šestý dům na levé straně).

s vídeňským obchodníkem Alfredem Gerngrosssem, s nímž pak vedl firmu společně až do roku 1881. V prosinci roku 1881 přenesl svůj obchod na nároží

ulice „Stiftgasse“ čp. 1 a „Mariahilferstrasse“ čp. 26. V průběhu 80. let 19. století se firmě dařilo, což umožnilo ve 2. polovině 80. let 19. století

Vídeň VII – Neubau, Kirchengasse, rok 1900. V pozadí poutní kostel „Mariahilf“ (Zdroj: www.ak-ansichtskarten.de).

Mapa výseku Vídně VI-Neubau a VII-Mariahilf z roku 1850. 1 - Stiftskirche, 2 - Mariahilfkerche 3 - budovy obchodního domu na Stiftgasse, 4 a 5 - budovy obchodního domu na Mariahilferstrasse, 6 - obchod se smíšeným zbožím (zde ještě ulice „Josephi Gasse“), 7 - St. Joseph Kirche, 8 - dům na Lindengasse čp. 10 (Zdroj: www.wien.gv.at).

Vídeň, Mariahilferstrasse, rok 1893. Na levé straně kolegiální kostel „Svatého Kříže“ (Stiftskirche), v pozadí na pravé straně farní kostel svatého Josefa. Akvarel. Dorotheum. Raimund von Stillfried-Rethenitz.

WIENER BAUTEN-ALBUM.

Beilage zur „Wiener Bauindustrie-Zeitung“ 1898/99.

43

WAARENHAUS A. HERZMANSKY, WIEN, VII. STIFTGASSE NR. 3.

ARCHITEKT: MAXIMILIAN KATSCHER IN WIEN.

Obchodní dům A. Herzmanského.

Vídeň, rok. 1897. Interiér obchodního domu na Siftgasse čp. 3. Na mezischodišti 1. a 2. patra je dobře viditelná busta zakladatele A. Herzmannského (Zdroj: Commons.wikimedia.org).

Herzmanskému rozšířit prostory obchodního domu do ulice „Stiftgasse, v místech domů čp. 1 až čp. 3. Provoz slavnostně zahájil v prosinci roku 1888 a od 21. dubna 1888 změnil i organizační strukturu firmy. Firma se změnila na veřejnou obchodní společnost s názvem „August Herzmansky“ se sídlem ve Vídni. Jejimi společníky se stali zakladatel August Herzmansky a Johann Herzmansky,⁸⁾ prokuristou byl pověřen Eduard Herzmansky.⁹⁾

V roce 1892 obchodní společnost „August Herzmansky“ rozšiřuje své obchodní objekty na Mariahilferstrasse a mění sortiment prodávaného zboží, přičemž převažuje nabídka textilního zboží.

V letech 1896 až 1897 společnost pokračuje ve svých podnikatelských aktivitách a zahajuje výstavbu pětipodlažního domu na ulici Stiftgasse čp. 3. Projekt zpracoval Maximilián Katscher,¹⁰⁾ vlastní stavbou byl pověřen stavitel Alois Schumacher. Základem stavby byl rozsáhlý vnitřní dvůr s galeriemi. Na konci dvora bylo dvojramenné schodiště s mramorovými schody a zábradlím s bronzovými ornamenty. V čele mezischodiště 1. a 2. patra byla umístěna busta zakladatele Augusta Herzmanského. Celý interiér připomínal honosný divadelní sál, přičemž fasáda

i interiér byly velmi dekorativní ve stylu vrcholného eklektismu, připomínající svoji bohatostí inspiraci rokokem. Funkční dispozice vycházela z provozních požadavků. Výzdoba interiéru a fasáda jako by měly tuto funkčnost zamaskovat. V proskleném přízemí stavby byla umístěna kavárna „Buen retiro“.¹¹⁾ Uliční fasáda byla členěna pilastry, prostor mezi nimi byl vyplněn velkými skleněnými tabulemi. Dům byl vybaven třemi osobními a nákladními výtahy, parním nízkotlakým vytápěním a elektrickým osvětlením. V dobovém tisku se o něm psalo jako o jednom z divů tehdejší architektury. Obchodní objekty společnosti „A. Herzmansky“ se na konci 90. let 19. století staly největším prodejním místem s textilem v celém Rakousko-Uhersku. Jeho zákazníci tvořili především příslušníci středního stavu a aristokracie.

Pokusme se nyní krátce nahlédnout i do soukromého života rodiny Herzmanských. Bydleli nedaleko obchodních objektů firmy ve svém měšťanském domě na ulici „Lindengasse“, čp. 10¹²⁾ v VII. vídeňském okrese – Neubau. Jejich byt velikostí i strukturou¹³⁾ odpovídal společenskému postavení rodiny a byl zřejmě srovnatelný s bydlením vídeňských

8 Johann (*5. 6. 1857, Odry / †26. 5. 1924, Vídeň), syn Augustova bratra Wilhelma. Bydlel na ulici Stiftgasse, Vídeň VII – Neubau.

9 Eduard (*24. 2. 1852, Odry / †3. 9. 1911.), syn Augustova bratra Wilhelma. Bydlel na ulici Lindengasse čp. 10, Vídeň VII – Neubau.

10 Maximilián Katscher (*30. 5. 1858, Slavkov / †27. 1. 1917, Vídeň), významný vídeňský architekt a „rodinný stavitel“ Augusta Herzmanského.

11 Doslova jde v překladu o „místo příjemného odpočinku“.

12 Dům byl v letech 1897–98, kdy v něm bydlel Eduard Herzmansky, upraven architektem M. Katscherem.

V současnosti je komerčně využíván jako exkluzivní apartmá, pod názvem „Paláce Herzmanský“.

13 Při popisu obytných místností domu byla využita specifikace prof. M. Myšky v CSZM-B, 56/2009, odvozené na základě pozůstalosti Augusta Herzmanského.

Vídeň, rok 1900. Kavárna „Buen Retiro“ v přízemí obchodního domu na Stiftgasse čp. 3 (Zdroj: Commons.wikimedia.org).

elit. Společenský život rodiny se odehrával v salonu s mahagonovým stolem, pohovkou se čtyřmi křesly a dvěma židlemi, mahagonovým stolkem a dvěma lenoškami. Míšenský a vídeňský porcelán byl vystaven v salonní skříňce s prosklenými dvířky. Podlahu pokrýval koberec „smyrna“.¹⁴ Salon byl osvětlen skleněným plynovým lustrem. Dalšími místnostmi bytu byla jídelna, tři ložnice, herna s kulečníkem, kuchyň, přípravná a spíž. Součástí bytu byl i pokoj pro služebnictvo. Ten byl skromně vybaven dvěma lůžky, stolem se dvěma židlemi, skříni, nočním stolem, odkládací poličkou a zrcadlem. Podlahu byla potažena obyčejným linoleem a osvětlení pokoje zajišťovala malá plynová lampa. Rodina Herzmanských vlastnila i letní sídlo – rodinnou vilu čp. 1 a zahradní domek čp. 6 ve Weidlingau na ulici Wurzbach Road.¹⁵ Zde Herzmanští ubytovávali hlavně hosty při déle trvajících pobytech, mezi nimi to často byli i Augustovi příbuzní z jeho rodných Oder.

Vila čp. 1 byla vybavena salómem s prosklením orientovaným do zahrady, třemi ložnicemi, dvěma pracovnami, dvěma dalšími pokoji a kuchyní. Zahradní domek čp. 6 měl dva pokoje, kabinet, ložnici, kuchyni se spíží a pokoj pro služebnou. Pozoruhodná je však skutečnost, že ve vybavení těchto domů se nevyskytovaly obrazy, sochy, hudební nástroje apod., což pravděpodobně ukazuje na vlašný vztah rodiny k „vyšší“ kultuře.

August Herzmansky byl velmi bohatý muž a kromě přepychového bydlení si svého bohatství zřejmě moc neužíval. Jeho životní styl odpovídal jeho

14 Perský koberec pojmenovaný podle místa výroby – turecké Smyrna.

15 Současná adresa Vídeň IVX – Penzing, Herzmanskystrasse čp. 1 a čp. 6.

Obytný dům Herzmanských ve Vídni VI – Neubau na Lindengasse čp. 10 (Zdroj: www.jpi.at).

Schodiště obytného domu Herzmanských na Lindengasse čp. 10 (Zdroj: www.jpi.at).

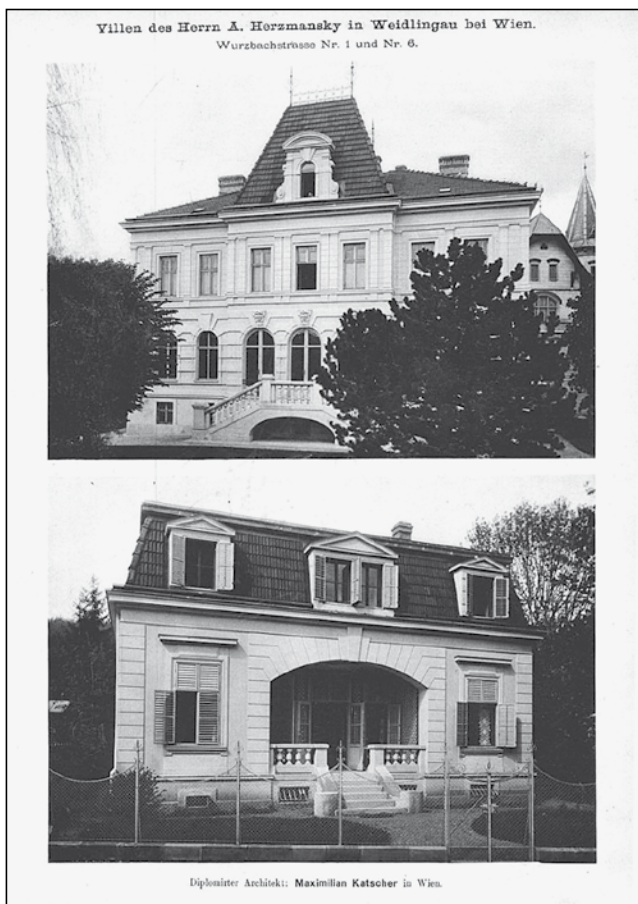
kořenům – střední vrstvě měšťanstva, uchováající si jistou míru skromnosti a šetrnosti. Neobvyklý, na rozdíl od ambicí vídeňského podnikatelstva, byl i jeho nezáměr o povýšení do šlechtického stavu.

Manželé Herzmanští neměli děti a snad proto věnovali značné prostředky na pomoc chudým a nemocným dětem. Nelze však přehlédnout, že tato charitativní a humanitární činnost Augusta Herzmanského vylepšila u vídeňského obyvatelstva i jeho podnikatelský profil a zvyšovala tak jeho oblíbenost u zákazníků.

V roce 1887 požádal August Herzmansky vídeňského architekta Maxmiliána Katschera o vypracování projektu dětské zotavovny pro rekonvalescenci dětí, propuštěných z vídeňské dětské nemocnice. V roce 1888 byla stavba zotavovny dokončena ve Weidlingau – Wurzbachtal,¹⁶ západně od Vídně.

Ve své dobročinné činnosti August Herzmansky nezapomínal ani na své rodné město Odry. Poskytl finanční dar na zřízení mateřské školky přístavbou fűrstensberské dívčí školy (klášter ctihodných sester II. řádu sv. Františka), která byla dokončena a vysvěcena 2. září 1896. Projekt přístavby mateřské

16 Současná adresa Vídeň IVX – Penzing, Herzmanskystrasse 22. Původní budova byla v minulosti zbořena.

Vídeň-Weidlingau, Wurzbachstrasse čp. 1 (vila) a čp. 6 (zahradní domek). WBZ 11.1894

školky vypracoval oderský stavitel Franz Juchelka,¹⁷⁾ administrativní zajištění stavby provedl oderský děkan Johann Bardutzky. Dvě místnosti mateřské školky a kuchyně byly situovány do přízemí. V 1. patře budovy byla umístěna obývací a pracovní místnost a ložnice, ve 2. patře pak byla další pracovní místnost a slavnostní sál, které pravděpodobně provozně příslušely dívčí škole. Vstup do této části budovy byl samostatným vchodem.

Na založení chudinské nadace pod jeho jménem daroval 10.000 zl. r. m. Pozornost věnoval i farnímu kostelu sv. Bartoloměje, kde přispěl 1.000 zl. na opravu a vnitřní vybavení kostela, a rovněž financoval malbu obrazů sv. Augustina na okenních sklech kostela. Dokonce v době Vánoc každoročně věnoval pro 12 dívek a 12 chlapců kompletní oblečení, a v dalších letech to bylo již pro 24 dívek a 24 chlapců.

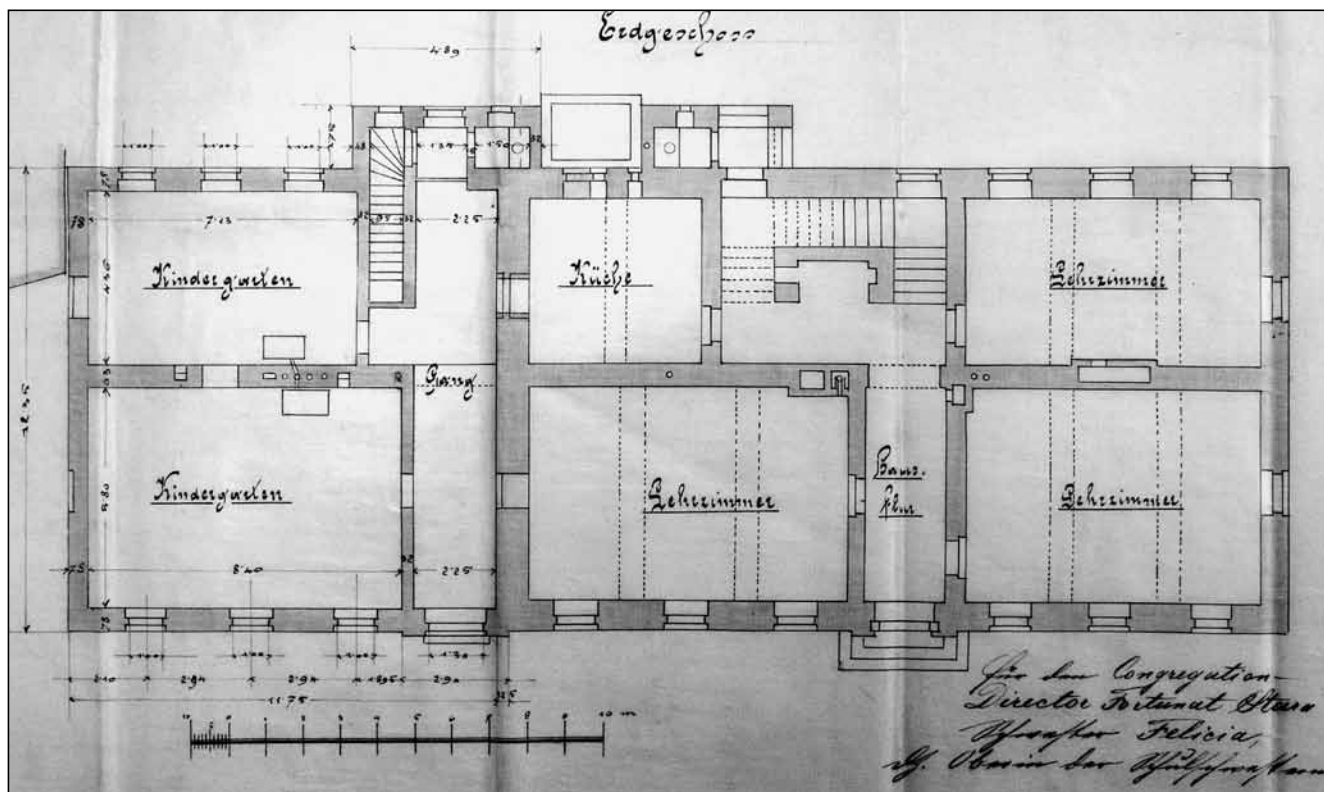
August Herzmansky umírá ve Vídni 5. prosince roku 1896, ještě před dokončením stavby obchodního domu na Stiftgasse čp. 3. Jeho žena Amalie ho následovala o šest let později, 28. srpna roku 1902. Oba byli pohřbeni v malém rodinném mauzoleu¹⁸⁾ ve Vídni IVX, na hřbitově v místní části Hadesdorf – Weidlingau, poblíž jejich letního sídla.

17 Franz Juchelka, Odry čp. 366 (* 1862 / †1917), významný oderský stavitel.

18 V rodinné hrobce byla pohřbena i Wilhelmine Herzmansky (* .07. 1902 / †18. 11. 1985, Vídeň), vnučka sestry Augusta Herzmanského – Theresie Herzmansky.

Odry 1895. Stavební plán přístavby mateřské školky ke klášteru ctihodných sester II. řádu sv. Františka – čelní pohled z Nádražní třídy (Bahnhofstrasse), dnes z ulice 1. Máje.

Odry 1895. Stavební plán přístavby mateřské školky ke klášteru ctihodných sester II. řádu sv. Františka – situace v přízemí budovy.

Mauzoleum rodiny Herzmannských ve Vidni IVX, místní část Hadersdorf – Weidlingau, Friedhofstrasse 11, (oddělení 2, poř. číslo 39).
Foto Gustav Lev.

Busta A. Herzmannského, rok 1897.

Hlavními dědici byli určeni, již uváděný Johann Herzmannsky – společník firmy a Friedrich Herzmannsky.¹⁹ Dosavadní prokurista firmy Eduard Herzmannsky obdržel z pozůstalosti Augusta Herzmannského 100.000 zl. za podmínky, že je vloží do společnosti jako svůj podíl. Dne 29. prosince roku 1896 byla sjednána společenská smlouva o nové veřejné obchodní společnosti pro obchodování se smíšeným zbožím na Mariahilferstrasse čp. 26 se starým názvem „A. Herzmannsky, Wien“. Johann a Eduard Herzmannští však nebyli úspěšní, a proto byla firma v roce 1904 přeměněna v komanditní společnost,²⁰ kde oba bratři byli nadále zastoupeni v jejím vedení. V roce 1906 vstoupil do společnosti Johann Faibingl, který obchodní dům rozšířil o další budovu

19 Friedrich Herzmannsky (*9. 2. 1876 / †?), vnuk sestry Augusta Herzmannského - Theresie a bratr Wilhelmine Herzmannsky.

20 Komanditní společnost je osobní obchodní společnost s prvky společnosti s ručením omezeným. Skládá se z jednoho nebo několika závazných (hlavních) společníků a jednoho nebo několika komandistů, kteří ručí za společenské dluhy jen svým vkladem. V tomto případě se komandistou stala jedna vídeňská banka.

a za dva roky zvětšil své prostory o sousední domy čp. 5 až čp. 7 na ulici Stiffigasse. Dalším rozvojem prošla firma v roce 1928, kdy zabrala budovu čp. 30 na Mariahilferstrasse. To už však bylo bez účasti zástupců rodiny Herzmannsky; Eduard Herzmannsky zemřel v roce 1911 a Johann Herzmannsky v roce 1924.²¹ V letech 2. světové války a v poválečné době prošla firma složitými peripetemiemi. Dne 29. června roku 1969 pak došlo k fúzi firem „A. Herzmannsky Kaufhaus Gesellschaft m.b.H.“ a „Gerngross Kaufhaus Gesellschaft m.b.H.“. V dalších letech se často střídali majitelé tohoto vídeňského obchodního objektu, až jej v roce 1998 koupil současný majitel – obchodní řetězec módy Peek & Cloppenburg z Düsseldorfu.

21 Eduard a Johann Herzmannsky byli pochováni na hřbitově ve Vidni IVX, v Hadersdorf – Weidlingau nedaleko mauzolea Augusta Herzmannského, v rodinné hrobce (skupina KAM, oddělení 3, poř. číslo 200 a 201). Nevyjasněna však zůstává skoro dvou měsíční proluka mezi úmrtím a pohřbem Eduarda Herzmannského.

Vídeň VII – Neubau, budova obchodního domu „A. Herzmannsky“ na Stiffigasse čp. 3. V přízemí domu je opět kavárna, kterou provozuje fy Gestner. Foto Emil Mateiciuc, rok 2012.

Ještě v roce 1986, při oslavách 125letého výročí obchodního domu „A. Herzmansky“, byla v pátém patře obchodního domu vystavena busta jeho zakladatele. V současnosti je už uložena ve skladě obchodního domu, a tak málokdo z návštěvníků tohoto obchodního domu ví, že jeho základy položil mladý muž ze slezského městečka Odry, začínající téměř z ničeho. Jeho původní vize více sortimentního obchodního domu pod jednou střechou na frekventované Mariahilferstrasse slouží zákazníkům z Vídně, Rakouska i dalších zemí dodnes.

Mé poděkování patří panu Emilovi Mateciucovi za poskytnutí stavebního plánu „Kindergartenu“ v Odrách a panu Karlu Goldovi za překlad souvisejících odborných textů.

Použité zdroje

Böhm Johann (1929): *Gedenkbuch der Stadt Odrau*.

Myška Milan (2000): *Rozbřesk podnikatelů*. Moravský Beroun, s. 49–53.

Myška Milan (2009): Z oderského chudase vídeňský boháč... *Časopis Slezského zemského muzea, série B, (CSZM-B), 58/2009, s. 237–243. Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung, s. 146–148, č. 242/1989.*
Rolleder Anton (1903): *Geschichte der Stadt und des Gerichtbezirkes Odrau*. Steyr.

Wiener Bauindustrie-Zeitung (WBZ), 16.1899, 9.2, S.14, T.42.
Wiener Bauindustrie-Zeitung (WBZ), 11.1894, S.550F, T.78.
Architektenlexikon Wien 1770–1945.

Matrika N, I-N, Odry, Inv.č.1017, sig. Od I 17, ZA Opava.
Matrika N, I-N, Odry, Inv.č.1061, sig. Od I 11, ZA Opava.
Matrika N, I-N, Odry, Inv.č.1064, sig. Od I 14, ZA Opava.
Matrika O, I-O, Odry, Inv.č.1070, sig. Od I 20, ZA Opava.
Matrika Z, I-Z, Odry, Inv.č.1078, sig. Od I 28, ZA Opava.
Archiv Muzejního spolku Rolleder, Odry, o. p. s. (stavební plány).
www.friedhofewien.at
www.matricula.findbuch.net
www.ak-ansichtskarten.de

Fotografie bez uvedeného zdroje jsou z archivu Muzejního spolku Rolleder, Odry, o. p. s.

František Juraň – sochař s talentem i sociálním cítěním

Irena Nedomová

František Juraň je pro ty, kteří chodí s očima otevřenými osoba známá. Na druhé straně je ale i trochu tajemná. Známa, protože leckde v obcích jsou k vidění jeho pomníky padlým vojínům, na hřbitovech jsou jeho sochy. Všechny mají jedno společné – jako by k nám kolemjdoucím promlouvaly. A tajemná? Až do roku 2008 nikdo nese-psal o akademickém sochaři, pocházejícím ze severní Moravy, rozsáhlejší práci a nesebíral materiál, týkající se jeho života a díla. V roce 2008 byl tím prvním František Švábenický, tehdy student bakalářského studia Filosoficko-přírodovědné fakulty Ústavu historických věd Slezské university v Opavě. Jeho bakalářská práce nastínila život Františka Juraně, jeho politickou činnost, jeho angažovanost v uměleckých kruzích a také zkatologizovala sochařovo dílo. Z této práce vychází i „čerstvá“ kniha Mgr. Ireny Kopecké a Rudolfa Jarnota *Oživil kámen, kovu dal řeč*. Publikace vyšla v říjnu 2013 a týž měsíc byla slavnostně pokřtěna.

Autoři obou prací využili všechny dostupné informace – informace z obcí, z archivů, ať už soukromých, rodinných, tak z archivů státních. A protože jsem na knížce *Oživil kámen, kovu dal řeč* částečně, opravdu jen částečně, spolupracovala, našla jsem v sobě odvahu, možná trošku i troufalost, a několik slov k této osobnosti uměleckého světa vám přináším. Půjde o můj subjektivní pohled s ohledem na vyčtená, vyslyšená a získaná fakta. Nečekejte odborný popis děl, nečekejte popis života pana akademika z pohledu historika. Přesto budu ráda, když vás zaujmu. Život a dílo pana Juraně totiž stojí za to!

František Juraň (Foto Muzeum Novojičínka, p. o.).

František Juraň se narodil 25. listopadu 1870 v Příboře rodičům Antonínu a Karolíně Juraňovým. (V matričním záznamu je jasně psáno příjmení Juraň s krátkým a. To pro ty, kteří neúnavně hovoří o Juraňovi jako o Juráňovi. Je to sice drobnost, ale nikomu z nás by se nelíbilo, kdybychom své jméno viděli jakkoli zkomolené.)

Juraňův otec byl stolař a matka dcera soukeníka. Oba rodiče pocházeli z Příbora. 27. 11. 1870 byl malý chlapec pokřtěn ve farním kostele Narození Panny Marie jako František Klement.

Život ho směřoval k sochařství a také k pomoci druhým

Jakmile František dorostl školním střevícům, začal chodit do obecné školy v Příboře. V Muzeu Novojičínska – ve fondu pozůstalosti se dochovalo jediné vysvědčení malého Františka s velmi dobrým prospěchem. Bylo vydané, nevíme proč, až v době, kdy František už více než měsíc chodil do školy ve Valašském Meziříčí – do „*C. k. odborné školy pro umělecký průmysl ve dřevě*“, píše František Švábenický ve své diplomové práci.

Je zajímavé, že děti z Příbora mohly získat velmi dobré vzdělání na tehdejšími místním gymnáziu, přesto rodiče svého syna Františka poslali až do Valašského Meziříčí. Nabízejí se dvě varianty: Juraň už tehdy projevoval kus svého talentu a možná i zájmu o otcovo řemeslo, nebo prostě otec chtěl mít ze syna svého nástupce. Do určité míry se podařilo obojí.

František Juraň se svou ženou Emmou (Foto soukromý archiv Miluše Bergrové).

František výběrovou školu studoval pilně jako vzorný žák. Studia ukončil 31. 7. 1888. Nebylo mu ještě ani 18 let a už se rozhodl odjet po studiích nikoli domů – do dílny svého otce, ale do Vídně. Začal pracovat v dílnách dvorního sochaře Johanna F. Müllera. Sám Juraň vzpomínal, že se podílel na práci týkající se skulpturální výzdoby muzeí ve Vídni. Do jaké míry, nevíme. I když jeho mistr s ním byl spokojen, musel po třech měsících z ateliérů pro nedostatek práce odejít. Co dělal do roku 1897, není jasné. V tom roce ale nastoupil do keramických závodů v maďarském Pětikostelí jako modelér. A právě tady ho čekal životní zlom, seznámil se zde se svou budoucí o rok starší ženou Emmou.

V Pětikostelí se mu dařilo. Sbíral nové zkušenosti, jezdil dokonce na služební cesty, a co ho velmi potěšilo – setkal se se svým spolužákem ze střední školy Bohumírem Jaroňkem.

V r. 1905 se vrátil na Moravu a v Příboře se poprvé setkal s prací svého dalšího spolužáka z umělecké školy – s prací Františka Úprky. Ten vymodeloval čtyři sochy múz na tehdy novou školu vyšší reálky (dnes gymnázium). Juraň pak vystřídal několik zaměstnání – pracoval v Kopřivnici, v Blansku – v keramických závodech, na čas se vrátil do Pětikostelí, zamířil zpět do Příbora, až se nakonec rozhodl na přelomu roků 1912/1913 odcestovat i se svou ženou Emmou do USA. Muž, kterému na obecní škole jazyky šly hůř než ostatní předměty, nakonec zvládal další tři cizí jazyky. A to už se o něm hovořilo jako o sochaři a umělci. Nejlepší podmínky pro práci se mu zřejmě naskytly ve Philadelphii ve Whitmanových uměleckých ateliérech. Stal se jejich správcem a vedoucím umělcem. V ateliérech bylo tehdy zaměstnáno 80 sochařů, vzpomínal František Juraň. Majitel ateliéru dal Juraňovi dobrozdání, v němž se mimo jiné píše: „...*Dovoluji si obzvláště doporučiti pana Juraně ne pouze jako sochaře a umělce, nýbrž i jako člověka, poněvadž jest jedním z nejspolehlivějších, jež jsem kdy zaměstnával. Považuji každý závod za šťastný doveleli si zajistiti jeho služeb a když poměry to opět dovolí, doufám na jeho návrat anžto si vážím jeho osobnosti. S úctou veškerou J. Franklin Whitman....*“

Pobyt ve Spojených státech pro něj byl velmi inspirativní – pro něj jako umělce, ale i jako člověka se sociálním cítěním. Velmi silně tady prožíval vznik Československého státu. Sám byl nejdříve členem, pak tajemníkem Československého národního sdružení. Z této pozice se účastnil slavnostního aktu rozhoupání zvonu svobody ve Philadelphii 26. října 1918.

Zdá se, že v té době Juraň nežil v nouzi. Pomáhal různě vysokými finančními příspěvky všude, kde cítil, že je to třeba – Červenému kříži, Alici Masaryk Fund (dětem trpícím podvýživou a plicními chorobami) aj. Peníze také posílal domů své matce Karolíně, jeho otec už tehdy nežil.

Ateliér ve Philadelphii, léta 1912–1920 (Foto archiv ZŠ Jičínské Příbor).

V roce 1920 ho pravděpodobně touha po životě v novém svobodném státě přivedla zpět do rodného města. Zda ho v té době plně pohltila společenská angažovanost, nelze s jistotou říct, i když víme, že patřil k zakládajícím členům KSČ ve městě. Pro zrod této strany byly tehdy v Příboře ty nejhodnější podmínky – všechny před válkou prosperující podniky a firmy, zaměstnávající většinu obyvatel města – žen i mužů, musely v důsledku krize propouštět, některé úplně zanikly. Juraň viděl v nové straně šanci, jak pomoci strádajícímu dělnictvu. Zároveň v té době musel čelit nařčením, že si své peníze vydělal nepoctivě. Lidská závist se v jeho případě projevila v celé „kráse“. Juraň měl nejen rodný dům jako dědictví po rodičích (ten prodal), měl i svůj vlastní dům, který po návratu z USA se svou ženou Emmou koupili, pak stavěl ateliér, sklad, později se pustil do stavby dalšího domu. Poctivý původ peněz musel doložit jeho přítel z USA dopisem adresovaným do Příbora. Ani zakázky přímo v Příboře tehdy Juraň nezískával nijak snadno. Aby mohl ten či onen pomník vytvořit, potřeboval nejedno dobrozdání jiných umělců. Teprve pak městská rada povolila. Jestli byla důvodem

jeho angažovanost, nebo to, že patřil k těm, kteří neměli nouzi, nebo možná obojí – se můžeme jen domýšlet. Je ale faktem, že se jako komunista stal členem obecního zastupitelstva. Zaujalo mě, že se tento člověk „klidnějšího a řádného charakteru“ – jak napsal jeden ze zaměstnavatelů Juraně na poč. 20. století, dokázal prosadit až na radnici. Z materiálů, které se podařilo najít, vyplývá, že zřejmě oním motorem bylo jeho silné sociální cítění. Těžce se mu dívalo na strádající chudáky bez práce. Některé z nich zaměstnával při stavbách svých domů nebo jejich opravách.

V r. 1926 Juraňovi zemřela žena Emma. O čtyři roky později adoptoval tehdy už slečnu – 21letou Marii Kuřecovou. O něco později ukončil na vlastní žádost svou činnost v zastupitelstvu a odjel se svou schovankou na zdravotní dovolenou. Z fotografií z té doby sálá pohoda a klid.

Umělec se v té době vzdal veřejného politického života. O to pilněji se ale věnoval své sochařské práci. V r. 1933 dokonce vstoupil do Moravskoslezského sdružení výtvarných umělců (MSVU).

Přestože nebyl politicky činný, když měl možnost vyjet v r. 1937 s cestovní kanceláří do SSSR, vyjel.

Zleva František Juraň, schovanka Marie Kuřecová, její sestra a rodiče Kuřecovi (Foto soukromý archiv M. Bergrové).

Jel na týden a vrátil se nadšený. Netušil, že prohlídka Moskvy a Leningradu byla naplánována tak, aby turisté viděli jen to, co bylo třeba. Tato cesta se mu později nevyplatila.

Dne 10. 10. 1938 vstoupila do Příbora německá vojska a město se stalo součástí Německé říše. Všichni bez rozdílu se stali jejími občany. Kdo chtěl, mohl požádat o tzv. Opční prohlášení, jímž se přihlásil k „Československému státnímu občanství“. Juraň to, jak jinak, udělal. A tak se stal cizincem ve své vlastní zemi, ve svém rodném městě. Je zajímavé, že v té době měl Juraň poměrně slušný obnos na to, aby mohl vycestovat a z Příbora zmizet, on ale zůstal. Netrvalo dlouho a skončil u výslechu na gestapu v Novém Jičíně. Gestapáci ho nařkli z přechovávání německých emigrantů, nepřátel Třetí říše. Byl sice propuštěn, ovšem namátkovým domovním prohlídkám neušel.

U jedné z posledních byl nařčen z toho, že je agentem Moskvy. A mohla za to jeho cesta do SSSR. Život se Františku Juraňovi obrátil lidsky řečeno vzhůru nohama. V srpnu odjel do nemocnice v Moravské Ostravě. Podrobil se operaci prostaty. Dle jeho slov „*aby měl od těch surových pacholků na chvíli pokoj*“ – jak uvádí Irena Kopecká ve své knize. Byl třináctý den po operaci a v Ostravě se

rozezněla siréna, signalizující odchodu do úkrytu při leteckém náletu. Šlo o planý poplach. Bohužel, tento přesun po vlastních nohou Juraň natolik oslabil, že ve věku necelých 69 let 7. září 1939 zemřel. Zemřel v nemocnici. Zpopelněn byl v Ostravě a jeho bronzová urna až do roku 2003 spočívala na městském hřbitově v Příboře. Proč do r. 2003? Tehdy ji ukradli zloději. Když ji policisté našli, byla prázdná. Rodina věří, že ji zloději vysypali ještě na příborském hřbitově.

Dílo

Ze všech materiálů o Františku Juraňovi vyplývá, že rád tvořil v týmu. Neměl problém modelovat společně s dalšími. Svědčí o tom zejména jeho práce v zahraničí. Když se vrátil do rodného města, vystavěl si vlastní ateliér přímo u domu, který se svou ženou Emmou po návratu koupil. Ateliér byl zkolaudován až v roce 1931 v listopadu, a to by znamenalo ve chvíli, kdy se stáhl z politického života a začal se plně věnovat tvorbě – tvorbě individuální, i když pomocníka měl. S hrubými pracemi mu pomáhal místní kameník pan Dobeš. Ateliér měl dvě zvláštnosti – tvar lichoběžníku a střechu ze skla, zkosenou na jednu stranu. Díky skleněné střeše pronikalo do ateliéru světlo rovnoměrně. Uvnitř byl

skromně vybaven. Nechyběla žlutá kamna. V tomto ateliéru vznikla řada zajímavých děl.

Sám Juraň se věnoval převážně dvěma tématům – bustám a sochám Tomáše Garrigua Masaryka a památníkům připomínajícím hrůzy 1. světové války a zároveň hrdinství legionářů a vojáků padlých ve válce. S Masarykem se sám v USA setkal a vážil si ho. Stejně jako vojáků. Pomníky jim věnované většinou tvořily dvě postavy. Často byly pomníky doplněné bronzovou deskou se státním znakem a nescházel – opět většinou – podpis vlevo dole. Všechna tato díla byla reprezentační a stála na vysokých podstavcích. Z materiálů používal pískovec a kararský mramor.

Převážná část jeho děl zůstala zachována v Příboře. Dotkneme se i této tvorby, ale nejdříve se podíváme do obcí Poodří. Juraň v nich zanechal svou stopu. Bezpečně víme o třech jeho dílech ve třech obcích.

V Petřvaldíku u Domova seniorů v centru obce stojí „památník umučeným“. Na webových stránkách obce se píše, že jde o sousoší s motivem „Pryč s válkou!“ Jestliže jsem napsala, že obvykle Juraň tvořil dvojice, tak tady je to jinak. Pískovcové

Sousoší v Petřvaldíku na dobové fotografii (z archivu ZŠ Jičínské Příbor).

sousoší tvoří tři postavy – žena, dívka a dítě. Tři postavy znázorňují tři pozůstalé. Juraň je zachytil v situaci, kdy se dovídají o smrti svého manžela a otce. Žena je zoufalá a hledí k nebi, děti smutné. Hledají útěchu u své matky. To vše se zračí v jejich tvářích i gestech. Juraň dokázal neuvěřitelné – jeho sochy k nám promlouvají zcela zřetelně. Sousoší dokončil v r. 1931 a nainstalováno bylo v r. 1932. Památník byl restaurován, zlatý nápis „Nehynoucí památce padlých ve světové válce věnují občané. Zbudováno r. 1932“ je pěkně čitelný. Sousoší stojí – jak bývalo pro Juraň typické – na piedestalu.

Památník v roce 2013 (Foto Jiří Hýl).

Ve **Staré Bělé** za náměstím směrem k Nové Bělé je Pomník obětem 1. sv. války. Patřil zřejmě k Juraňovým nejmonumentálnějších, je originální pojetím a tím byl zřejmě inspirativní (Palkovice). Tvořily ho dvě postavy v životní velikosti – postava T. G. Masaryka a Ant. Švehly. Oba pánové stáli na vysokých piedestalech a mezi nimi byla nainstalována deska se jmény padlých, zemřelých, ale i pohřešovaných vojáků Velké, tedy 1. světové války. Masaryk má v ruce list. Oním listem je „Prohlášení o čsl. samostatnosti 28. října 1918“. Víme to proto, že jsou tato slova zespod listu vytesána. Není to jediná Masarykova socha stejné podoby se stejným listem. Téměř shodná je v obci Vlčovice na Frenštátsku. Obě sochy ve Staré Bělé byly

Dobová fotografie pomníku ve Staré Bělé (poskytla Irena Kopecká).

z dalmatského mramoru, sokly jsou žulové. Tento pomník – odhalený 5. července 1936 – měl pohnutý osud. Koneckonců jako řada Juraňových Masaryků a v tomto případě ještě socha Ant. Švehly. Některé sochy nebo busty se ztratily a nikdy nebyly nalezeny. O pomníku ve Staré Bělé psal v roce 1997 ve Starobělském zpravodaji v č. 4 kronikář Alois Olšovský (v r. 2011/9 a v r. 2013/2 taky Karel Sýkora).

Pomník byl poprvé odstraněn samými starobělskými občany v přísné tajnosti v noci 23. července 1940 a obě sochy uschovány ve Staré Bělé. Sochu T. G. Masaryka uschoval občan Antonín Polcer a sochu Ant. Švehly občan a agrární funkcionář Václav Lednický st. Co tímto činem oba v době Protektorátu riskovali, je nabíledni! Po osvobození byla postavena 28. října 1945 pouze socha Masaryka.

Postavit sochu Ant. Švehly nedovolil místní národní výbor s dobrozdáním zemského výboru (o důvodech tohoto zákazu můžeme dodnes pouze spekulovat). Do 5. prosince 1961 stála na svém místě pouze socha Masaryka, ale znovu byla sundána. Zpátky se socha vrátila ještě 27. října 1968 a pak zase odstraněna 12. května 1978. Počtvrté – a snad naposled byly postavena až 28. října 1990. Kde skončila socha Ant. Švehly (poslední známost o této soše je z r. 1969), se nepodařilo zjistit. František Juran by se nestačil divit!

V r. 2003 opět ve Starobělském zpravodaji (č. 3) Mgr. Marie Blahutová uvádí jiná data a dokonce konkrétní jméno. Poprvé sochy z podstavců

zmizely ze strachu před zničením nacisty. Tehdy je údajně ukryl pan Pleva do stodoly. Po válce stály sochy na svém místě jen chvíli a pan Pleva je opět v roce 1949 uschoval, už ne do stodoly, ale do vypuštěné studny. A ještě jednou prý byla socha (sochy?) odstraněna, a to v r. 1975. A pak až do 90. let byla ukryta v bedně v komunálních službách. Tak, kdo má pravdu?

Publicista Karel Sýkora ale upozorňuje, že paní Mgr. Marie Blahutová se s určitostí mylí o jméne občana(ů), o postavení dvou soch v r. 1945 i o studni. Kdo ví. Jedno je jisté – dnes je pomník neúplný, ale pietní místo zůstalo. Místo po Ant. Švehlovi zůstalo prázdné, památka tohoto velikána agrární, české a československé politiky je absencí sochy zneuctěna. V tomto případě ale máme na mysli především porušení autorských práv sochaře Fr. Juraně. Ale je taky pravdou, že především Úřad městského obvodu Ostrava-Stará Bělá společně s Magistrátem města Ostravy soustavně podniká kroky k tomu, aby se socha Ant. Švehly vrátila a aby památka tohoto státníka byla trvalá. Naděje, že původní socha ještě bude nalezena je minimální. A novou sochou bude taky poděkováno starobělským i okolním rolníkům za její zaplacení v r. 1936. Budou tím zachována nejen autorská práva, ale i památka tohoto bezesporu významného sochaře.

V **Polance nad Odrou** pečují o bustu T. G. Masaryka z r. 1935! Na tuto bystu mě upozornil bývalý kronikář obce pan Jaroslav Král. V roce 2005

Stav v roce 2013 (Foto archiv obce Stará Bělá).

do Polanského zpravodaje napsal článek „Před 70 lety byl odhalen pomník obětem I. světové války s bustou T. G. Masaryka“. Píše v něm „Stalo se tak 9. června 1935 před obecním domem (dnešní radnicí). Prezident republiky v tomto roce slavil své 85. narozeniny...“ Byla to velká sláva. Dochoval se i list s programem slavností. Dechová hudba hrála fanfáry, pěvecký sbor místní osvětové komise zpíval, zněly oslavné řeči, byl odeslán „holdovací“ telegram prezidentu Osvoboditeli a „...Orchestr OSHČs (dechový orchestr)

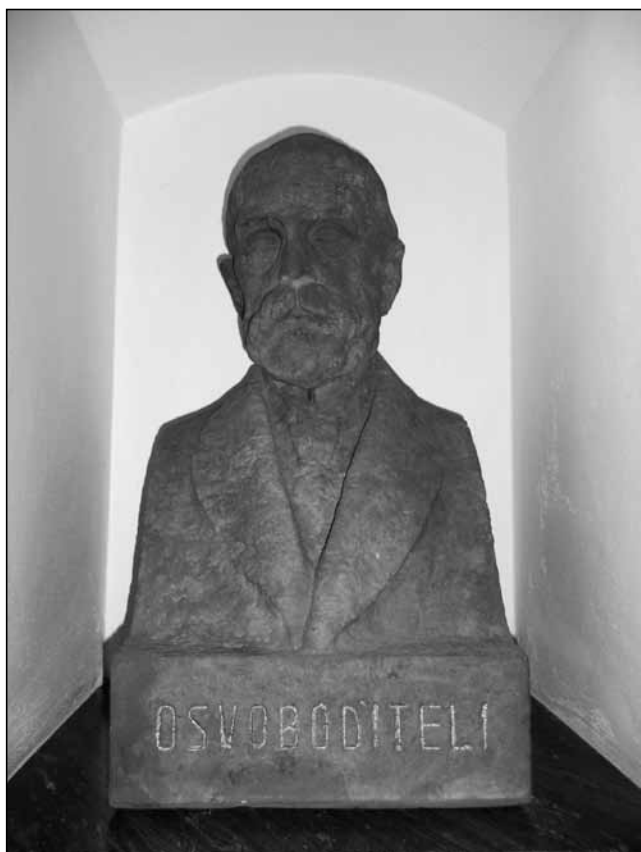
zahrál Kdož jste boží bojovníci a PSMOK (sbor) zazpíval Svoji k svému. Pomník pak byl předán obci. Následoval proslov tvůrce pomníku mistra Františka Juraně z Příbora...“ Autor se v článku věnuje přímo historii vzniku pomníku, což se při hledání informací o Fr. Juraňovi jeví jako malý zázrak a zároveň objevení maličkého pokladu. Místní o pomníku uvažovali už v r. 1927. Scházely ale peníze. Podruhé se o tom též jednalo v r. 1933. O Velikonocích r. 1934 byla uspořádána sbírka a stala se „plebiscitem polanského obyvatelstva k pomníkové otázce“. Sesbíralo se 1984,- Kč. Následovaly další sbírky a příští rok opět sbírka velikonoční. A to už bylo jasné, že Polanští pomník chtějí.

„Z četných návrhů vybrala MOK (zřejmě osvětová komise) v r. 1934 jako nejlepší a nejlevnější návrh známého mistra sochařského Františka Juraně z Příbora. Pomník s bustou je zhotoven z hořického pískovce a váží asi 34 q. Cena pomníku byla tehdy 7460,- Kč. Celkový náklad i s úpravou okolí asi 9500,- Kč. Pomník byl postaven 24. května 1935. Do jeho základního kamene byla vložena zinková krabice s pamětní listinou a s pěti časopisy toho dne vyšlými.“

A jaký byl osud busty v Polance? Stejně jako ve Staré Bělé, ani tady dílo Juraňovo nezůstalo natrvalo. V r. 1938 bustu ukryl neznámý člověk, v obci nevědí kdo. Neví se ani, kdo ji po válce vrátil zpět na své místo. Ale najednou byla tam. A další záhada – dodnes nevyřešená: „Na počátku

Odhalení busty T. G. M. v Polance nad Odrou na fotografii z roku 1935 – viz článek Jaroslava Krále v Polanském zpravodaji 3/2005.

Originál busty z r. 1935 v Polance nad Odrou, foto z r. 2013 (R. Mihula a Zd. Svobodová).

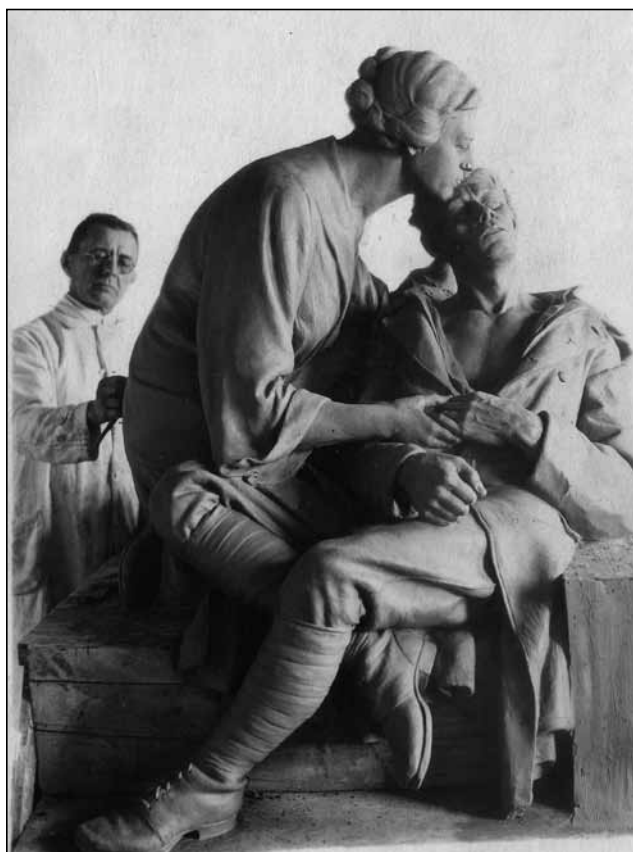
šedesátých let minulého století (asi r. 1962–3), za nejasných okolností, ve večerních hodinách, byla busta z pomníku někým odstraněna a v podstatě se pak o ní dlouho nic nevědělo,“ píše v roce 2005 ve Polanském zpravodaji tehdejší pan starosta Přemysl Kaspřík a pokračuje dál: „V 70. letech bustu náhodně objevil pohozenou ve skladových prostorách dnešní radnice pan Bemš, který ji opatroval až do r. 1990.“

Dvě stě lidí tehdy podepsalo petici za navrácení busty na své místo. A tak zastupitelstvo rozhodlo nechat vyrobit nový kvádr a na něj položit Masaryka. Stalo se tak 8. 4. 1990 – do měsíce od sepsání petice. V r. 2005 zastupitelé Polanky nad Odrou rozhodli, že se nechá udělat nová plastika a originál bude restaurován a uložen někde na čestné místo. Dnes je busta T. G. Masaryka zhotovená v r. 1935 Fr. Juraněm v mezipatře radnice. Má své čestné místo. Je nepřehlédnutelná.

Další tvorba – pomníky

U Františka Juraně nelze opominout i jeho další tvorbu. Ještě chvíli zůstaneme u pomníků věnovaným padlým. Je jich známo celkem deset, jejichž autorství je prokázáno. O některých se jen domníváme, že jsou Juraňovy; jiné – ač existuje fotodokumentace, nebyly lokalizovány, nalezeny.

O Petřvaldíku, Staré Bělé a Polance nad Odrou jsme mluvili. Vlčovice jsme zmiňovali.

František Juraň pracuje na pomníku pro Štamberk (Foto z archivu ZŠ Jičínská Příbor).

Další jsou v těchto místech:

V **Moravské Ostravě** – mramorové sousoší stojí na hřbitově ve Vítkovicích, jeden voják podpírá svého kamaráda, který umírá, je prostovlasý. Z obou tváří se dá vyčíst otázka proč. Na pomníku nejsou uvedena jména padlých (což je mezi pomníky výjimka). Sousoší bylo odhaleno až v r. 1935 za účasti samotného autora a za velké pozornosti veřejnosti i bývalých vojáků.

Ve **Štamberku** – mramorový pomník znázorňuje ženu držící raněného vojáka. Žena přináší muži útěchu, líbá ho na čelo a svírá jeho ruku. Voják jako by nalezl v jejím objetí klid. Rok instalace 1928.

V **Libhošti** – tentokrát Juraň zvolil opět jiný motiv – mladého vojáka osamoceneného a umírajícího bez kamarádů, rodiny. Od roku 1931 až do r. 2004 se na pískovcové soše výrazně podepsaly povětrnostní podmínky. Poté pomník padlých Libhošťanů nechala obec zrestaurovat.

Na webových stránkách obce se píše: „Dá se říci, že sochař František Juraň vyřešil památník vzhledem k danému prostředí velice vkusně. Stísněné prostranství s vysokou kamennou zdí fojtovy zahrady mu velký prostor neposkytovalo. Samotnou zeď nakonec proměnil ve výhodu, neboť přímo na ni umístil pískovcové desky se jmény všech 48 padlých libhošťských mužů a na podstavec vytesal postavu padlého vojína s kamenem pod hlavou. Na průčelí podstavce zůstala zatím nevyužitá plocha, která jako by už předem byla doslova

Pomník v Libhošti před opravou (Foto archiv obce Libhošť).

A po opravě.

předurčená k umístění bronzové desky se jmény dalších obětí, tentokrát už ze 2. světové války..“

Na **Hukvaldech** už Juraňův pomník nenajdeme. Víme o něm z dobových fotografií. Juraň na něj použil pískovec. Téma války ztvárnil zase jinak. Francouzský legionář s puškou v ruce přebírá od malého děvčete, jež k němu vzhlíží, květiny. Už sám výškový rozdíl a kontrast spočívající v křehkosti dívky a v mohutnosti a jakési síle vojáka budí emoce. Pohled do tváří i samotné téma ještě dojem násobí. Juraňovi se v r. 1930 opět podařilo zaujmout. Bohužel sousoší bylo během války sundáno a v roce 1947 byl „rekonstruovaný“ pomník odhalen. Ten ale už vypadal zcela jinak. Postava děvčete se nikdy nenašla a postava vojáka, ovšem bez hlavy byla po létech nalezena v Dolním Sklenově.

Pomník na Hukvaldech – dobové foto (z archivu ZŠ Jičínská Příbor).

Ve **Skotnici** mají pískovcový pomník typický pro Juraňovu tvorbu s bustou T. G. Masaryka a nápisem OSVOBODITELI, r. 1928.

V **Příboře** jsou dva pomníky – jeden v části Klokočov a druhý v centru města. V Klokočově jsou na pomníku uvedena jména padlých a kupodivu

Pomník padlým v Příboře – původní umístění před válkou (Foto archiv města Příboře).

Umístění pomníku u ZŠ Jičínská (z archivu ZŠ Jičínská).

– nikde žádná postava, dominantou je velký lev s bohatou hřívou. Pomník svobody a padlých vojáků byl podle městské kroniky odhalen 28. 10. už roku 1921. A tak se mu říkávalo pomník 28. října.

Druhý pomník – v centru města byl odhalen v r. 1928 v blízkosti sokolovny a Katolického domu. Juraň opět zvolil téma dvou vojáků ve francouzských uniformách, ale zase v trochu jiné situaci. Tentokrát jeden voják zraněn leží, nikdo ho nepodpírá, neobjímá ho, nehledí mu do očí. Jeho druh v boji – v kabátci a přilbě – se jakoby odhodlaně vrhá do dalšího boje – v ruce třímá granát. Odhodlání k boji a touha nevzdát se je v naznačeném pohybu více než jasná. Modelem k soše stál příborský občan Josef Prachař st. Na pomníku jsou vytesána jména padlých vojáků a legionářů.

Po okupaci Příboře německými vojsky byl pomník ukryt v jedné ze stodol v blízké ulici, tam přečkal celou válku a v r. 1946 byl opět postaven už i se jmény obětí 2. sv. války, ovšem na zcela jiném místě – u Základní školy Jičínská v pěkném parčíku.

V roce 1993–94 prošel pomník restaurací. Stojí tedy v Příboře dodnes, ale scházelo málo a tvořil ho někdo zcela jiný. V letech 1927–28 se totiž mezi obcí legionářskou, která chtěla Juraňův pomník, a městskou radou, která stále něco namítala, tuhou boj. Spočíval v čilé korespondenci a dokládání různých posudků různých umělců. Legionáři chtěli stůj co stůj prosadit Juraňův návrh. Rada namítala, že nebylo vyhlášeno výběrové řízení. Legionáři dokázali, že ano, ale druhý oslovený sochař svůj návrh nedodal. Načež rada zpochybnila uměleckou

Pomník padlým v Příboře r. 2013 (Foto Stanislava Slovákova).

hodnotu navrženého díla, vyžádala si posudky – možná si tehdy říkali „opravdových“ umělců, nebo pravděpodobněji jim vadila politická angažovanost Juraně a možná i to, že si – jak se říká, nežil špatně. Ale to už by byly spekulace. Jisté je, že byl osloven Bohumír Jaroněk. Ten napsal: „*Vámi dodaný námět svou kompozicí a svým pojetím plně odpovídá účelu, pro nějž byl navržen, má svou uměleckou hodnotu*“. Městu to nestačilo. Legionáři se nevzdávali a oslovili Františka Úprku. Ten mimo jiné napsal „... *památník bude dobře uctívát hrdiny padlých pro vlast*.“

Součástí pomníku je i bronzová deska s reliéfem T. G. Masaryka. Je zasazena do centrálního pylonu. Deska tady vydržela (na rozdíl od jiných Masaryků – i v Příboře a v jiných obcích) stále, nikdy nebyla sundána.

Pamětní desky

Jedna pamětní deska je v obci **Trnávka**. Je věnována legionáři Františku Davidovi. Druhá a zároveň známější je zasazena do zdi na **štramberské Trúbě** a je na ní vyobrazen MUDr. Adolf Hrstka. Třetí taktéž známá patřila Sigmundu Freudovi. Sám Juraň se setkal se zakladatelem psychoanalýzy ve Vídni v r. 1931 na své zdravotní dovolené. Během ní si vytvořil studii pro portrétní reliéf. Týž rok vytvořil bronzovou desku, která byla na Freudově rodném domě **v Příboře** slavnostně – za značné účasti obyvatelstva – odhalena 25. 10. 1931. Po okupaci Příbora byla stržena a už se nikdy nenašla. V rodném domku je ale dodnes uschována sádrová studie.

Dne 25. 10. 1931 Fr. Juraň řeční během odhalení pamětní desky u rodného domku S. Freuda, zájem o slavnost byl tehdy veliký (Foto Archiv města Příbora).

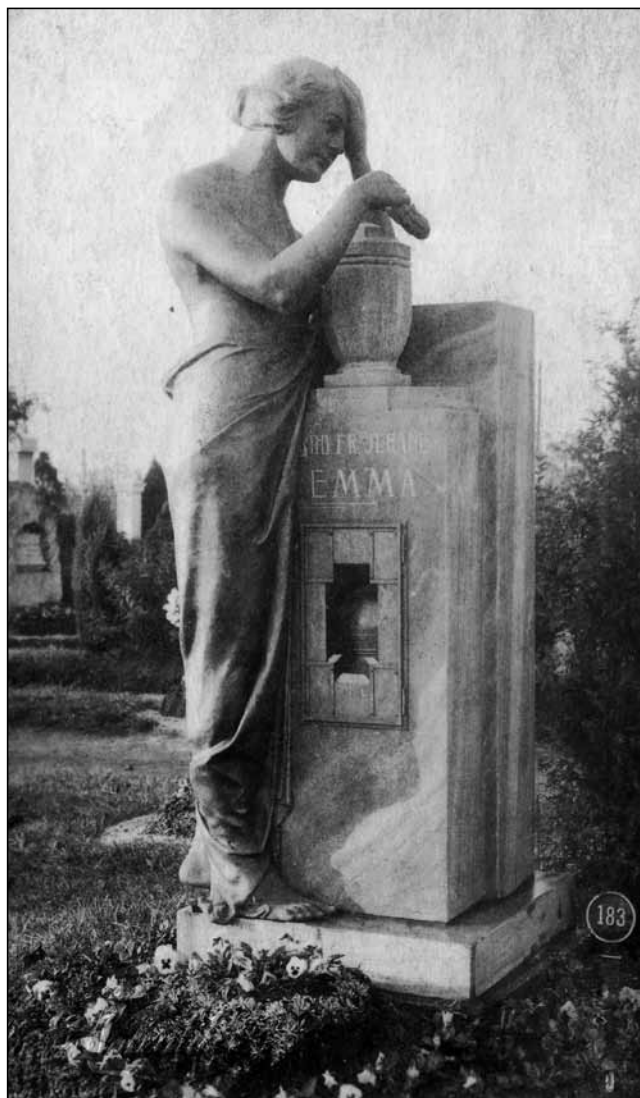

Studie v sádře

Sádrové studie jsou vesměs uloženy v Muzeu Novojičínka, p. o. a jsou to busty např. muže s vousy, starce, ženy líbající dítě a podobně.

Plastiky a sochy zdobící náhrobky

Zvláštní a výjimečnou částí Juranovy tvorby jsou jeho sochy lidí běžného života. Je známo nejméně deset plastik, které zdobí starý a nový hřbitov v Příboře. Je ale docela možné, že těchto soch bude v našem kraji více, aniž o nich víme. V každém případě ty známé jsou půvabné – ať už jde o postavy žen nebo dětí. U dvou z nich mu byly inspirací dvě ženy jeho života. Náhrobek jeho manželky Emmy zdobila plastika krásné ženy vyvedená v bronzu. Půvabná žena skutečné velikosti se opírala jednou rukou loktem o náhrobek a v dlani měla položenou hlavu, druhou rukou se opírala o urnu. Ta byla původně pískovcová, později měděná a do ní byl uložen popel Františka Juraně. Socha zdobila hřbitov od r. 1930 do roku 2003. Tehdy ji ukradli zloději. Policisté ji našli rozřezanou ve sběrných surovinách. Sochu jsem tehdy v rámci

Emma na hřbitově v Příboře (z archivu ZŠ Jičínská Příbor).

své práce (redaktorka TV Příbor) viděla, řezy to byly sice „čisté“, ale pohled moc smutný. Urna byla nalezena prázdná... Socha byla opravena a rodina ji předala Muzeu Novojičínka, p. o. Nyní je bezpečně uložena v depozitáři této organizace.

A druhá žena? K mramorové soše Smutek stála modelem jeho schovanka Marie. Stojí elegantně s jednou nohou mírně pokrčenou. V pravé ruce drží růži a v druhé si k prsům tiskne kytičku

Smutek (Foto Irena Nedomová).

růží. Socha je nyní u rozptylové loučky na hřbitově v Příboře.

Zamyšlení

Když jsem hledala a pročítala materiály, týkající se akademického sochaře Františka Juraně, viděla jsem nejdříve odvážného mladého muže, který se pustil na zkušenou daleko od svého domova. A zvládl to. Pak jsem viděla pracovitého a talentovaného muže, kterého to, co dělal, bavilo. Brzy jsem si uvědomila, že se dívám do materiálů člověka, který dokáže pracovat sám ve svém ateliéru, ale dokáže vést i tým lidí. Vzápětí se ukázalo, že ač sám nežil v chudobě, jeho sociální cítění to nijak negativně neovlivnilo. Ba naopak. Těžce snášel narůstající nezaměstnanost a chudobu lidí. Byl zřejmě i šikovným rétorem. Nejednou mluvil k davům – většinou při odhalování svých pomníků a desek. Vnímala jsem ho i jako elegantního muže. Ač byl zřejmě malého vzrůstu (v cestovním pasu u popisu postavy je napsána výška 157 cm), tento do jisté míry handicap nahrazoval svým šarmem. Býval prý výborným společníkem. Měl rád výdobytky své doby – koupil si gramofon, motorku...

A nakonec – byl to pan sochař, jehož dílo mě svou krásou, jakýmsi vnitřním napětím a zároveň realistickým pojetím překvapilo. U některých děl mi šel mráz po zádech, u jiných jsme se usmívala...

Co říci na konec?

František Juraň byl od poloviny 20. století opomíjenou osobností. A to i ve svém rodišti. Snad jedinou oficiální vzpomínkou na něj bylo v roce 1977 odhalení jeho pamětní desky v Příboře. V téže době mu byla věnována výstavka fotografií jeho děl a fotografií mapující jeho život ve výloze spořitelny v budově příborské radnice. Pamětní desku z objektu piaristického kláštera někdo v roce 1990 sejmul. Muž, který snad i viděl, kdo to byl, si tuto informaci odnesl s sebou na onen svět. A od té doby nic... Letos se ale Rada města Příbora začala o desku zajímat. Dne 21. října uložila „zpracovat do návrhu rozpočtu roku 2014 částku 50.000 Kč za účelem zhotovení uměleckého díla, připomínajícího příborského rodáka, akademického sochaře Františka Juraně.“ Tolik citace. Pátrala jsem několik měsíců po tom, zda neexistuje alespoň skica oné desky. Zdá se, že ne. Desku tehdy navrhoval – lze vyčíst z článku v novinách Rozkvět z 10. 11. 1977 – „akademický malíř a autor desky“ Vlastimil Holub. V pozůstalosti umělce žijícího v Lichnově na Frenštátsku rodina ovšem žádnou takovou skicu neobjevila.

Přesto se zdá, že se příborský rodák; muž, který zhotovil řadu soch a sousoší pro mnoho obcí na Moravě, dočká ve svém rodném městě uznání a bude mu možná už v roce 2014 – v roce 76. výročí od jeho úmrtí – vzdán hold instalací nové pamětní desky.

František Juraň (z rodinného archivu M. Bergrové).

Použité zdroje

- Kopecká, I.; Jarnot, R. (2013): *Oživil kámen, kovu dal řeč. Příbor*. 172 s.
 Loukotka, L.; Jarnot, R. (2010): *Vzpomínky a pamětní desky v Příboře*.
 Příbor. 85 s.
 Švábenický, Fr. (2008): *František Juraň – život a dílo*. Bakalářská práce,
 Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Opava.
 143 s.
 Vodičková, M. (1970): *Stručný životopis Františka Juraně*. 3 s.
 Materiály SOkA Nový Jičín – fond Archiv města Příbora.
 Materiály z Muzea Novojičínska, p. o. – fond pozůstalosti Fr. Juraně.
 Archivy obecních a městských úřadů Příbora, Libhoště, Staré Bělé, Polanky nad Odrou, Petřvaldu.
 Bergrová, M. – soukromý archiv.

Mgr. Irena Nedomová

v roce 1986 absolvovala Pedagogickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci učitelství 5.–12. roč. V r. 1996 začala pracovat v Local TV Příbor

jako redaktorka. Během praxe se seznámila s Lubomírem Loukotkou, učitelem a kronikářem. Společně připravovali tv programy o historii Příbora. V té době začala psát populárně historické články o zmizelých hospůdkách, krámcích, továrnách ve městě. V r. 2011 byla po smrti pana L. Loukotky jmenovaná Radou města Příbora kronikářkou. Tento obor se jí stal koníčkem. Nyní spolupracuje na projektu Nadace Hyundai a Muzea Novojičínska, p. o. Seniori muzeu, muzeum seniorům. Jeho cílem je získávat vzpomínky seniorů na dětství, dospívání, svatbu, Vánoce aj. Jde o vytvoření paměti Příbora pro budoucí generace v psané a digitální podobě.

Kontakt: televize-pribor@seznam.cz,
 tel. 776 725 909.

Unikátní výstava na zámku v Kuníně

Jaroslav Zezulčík

Generál Loudon – cesta k nesmrtelnosti, tak byla nazvána výstava, jejíž vernisáž se uskutečnila jakou součástí slavnosti města Nového Jičína v sobotu 7. září 2013 na zámku v Kuníně. Vernisáž výstavy se stala událostí letošní zámecké sezóny v Kuníně.

Výstava byla uspořádána Správou zámku Kunín ve spolupráci s Knihovnou Národního muzea a Moravským zemským archivem v Brně jako dar městu Novému Jičínu k 700. výročí jeho trvání.

Vernisáž výstavy se proměnila ve velkou společenskou událost. Tak velkou šlechtickou společností severní Morava nezažila již mnoho desetiletí. Potomky slavného vojevůdce i zástupce českých a rakouských aristokratických rodin přivítali na zámku vojáci z císařsko-královského řadového pluku Loudon. Skutečnou ozdobou vernisáže se stala účast knížete Karla Schwarzenberga. Vernisáže se zúčastnili dále jako čestní hosté Maximilian baron Loudon, současná hlava rodiny Loudonů a Dr. Ernst-Gideon baron Loudon z Vídně, hrabě Gilbert Sedlnitzky z Choltitz s chotí Brendou z Vídně (potomek majitelů zámku Bílovec), hrabě Jan Podstatzky-Lichtenstein svobodný pán z Prussinowitz s chotí Anitou (majitel zámku Velké Meziříčí), hrabě Dr. Richard Belcredi (bývalý československý velvyslanec ve Švýcarsku a majitel zámku Brodek), hrabě Antonín Bořek-Dohalský, hraběnka Tereza Czerninová, Ing. Richard svobodný pán Podstatzky-Thonsern z Prussinowitz (majitel zámku Litenčice) s chotí Martinou a svými potomky a spolu s nimi další vzácní hosté.

Po vernisáži se čestní hosté v koloně vozů přesunuli do nedalekého města Nového Jičína, kde se zúčastnili oslav 700. výročí jeho trvání.

Vítěz od Bělehradu a nesmrtelný rakouský vojevůdce dodnes ožívá ve zlidovělé písni a rčeních u nás i v zahraničí. Slavný maršál Ernst Gideon

5. březen 1759, Vídeň

Diplom Marie Terezie povyšující Ernsta Gideona Loudona, polního maršála, za vojenské zásluhy a spolu s ním jeho bratra Johanna Reinholda, syny jeho strýce Karla Gideona a Ottu Johanna a jejich mužské a ženské potomky do stavu svobodných pánů za jeho dlouholeté služby ve válkách od roku 1744. Uděluje jim titul blahorodí a znak s popisem.

Moravský zemský archiv v Brně, orig., něm., perg., 16 fol. sváz. v knize + 7 fol. opisu na papíře s vyobrazením znaku, 2 fol., císařská pečeť na zlatočerných šňůrách ztracena.

Plán bitvy u Landshutu 22. června 1760 (detail).
Zámecká knihovna Bystřice pod Hostýnem (Knihovna Národního muzea).

Kníže Karel Schwarzenberg na vernisáži výstavy na zámku v Kuníně (Foto Jiří Fiala).

Dr. Ernst Gideon baron Loudon, kníže Karel Schwarzenberg, Maximilian baron Loudon na výstavě na zámku v Kuníně (Foto Jiří Fiala).

baron Loudon se na konci jara 1790 přesunul se svou armádou na severní Moravu, koncem června jej při obědě na zámku v Hradci nad Moravicí postihnul těžký záchvat a musel být převezen do Nového Jičína. Jeho kočár musel projíždět kolem zámku v Kuníně... V nedalekém Novém Jičíně 14. července na následky onemocnění umírá.

Jeho unikátní sbírka vojenských plánů, map, atlasů a jeho knihovna jsou dodnes považovány u nás

a v Rakousku za nezvěstné a ztracené. V září a říjnu se pokoje zámku v Kuníně na krátkou dobu proměnily na knihovnu a vojenský štáb legendárního maršála. Na zámku v Kuníně se měla možnost široká veřejnost seznámit se sbírkou vůbec poprvé a v tomto rozměru zřejmě naposledy na velmi dlouhou řadu let. Zcela mimořádně byly na výstavu zapůjčeny také vzácné archivní dokumenty z rodinného archivu Loudonů, které zapůjčil Moravský

Hrabě Jan Podstatzky-Lichtenstein svobodný pán z Prussinowitz s chotí Anitou, hrabě Antonín Bořek-Dohalský a hraběnka Tereza Czerninová na vernisáži výstavy na zámku v Kuníně (Foto Jiří Fiala).

zemský archiv v Brně. Nechyběl mezi nimi např. diplom Marie Terezie, povyšující Loudona a jeho

příbuzné do stavu svobodných pánů (baronského stavu) z roku 1759, rozhodnutí jejího manžela císaře Františka I. o Loudonově přijetí za rytíře řádu Marie Terezie, oznámení o rozhodnutí jmenovat Loudona polním maršálem či opis Loudonovy poslední vůle, sepsané na smrtelném loži v Novém Jičíně...

Vzácné archivní dokumenty byly vystaveny na zámku pouze do neděle 29. září a z Kunína putovaly zase zpět do trezorů Moravského zemského archivu v Brně. Vzácné knihy, plány a mapy maršála Loudona, mezi nimiž nechybí např. unikátní Vischerova mapa Moravy z roku 1692 či rukopisné plány dobývání Bělehradu, byly vystaveny až do konce zámecké sezóny, pondělí 28. října. Také tyto dokumenty uviděla veřejnost na dlouhou dobu naposledy. Po skončení výstavy se sbírky vrátily zpět do depozitářů muzea v Novém Jičíně.

PhDr. Jaroslav Zezulčík, kastelán zámku Kunín

Edušův kříž v Bernarticích nad Odrou

Ilona Stavínohová

Naše vlast nabízí plno krásných a zajímavých míst, kde se odehrávaly v minulosti důležité i všední události.

Při svém cestování po Čechách a Moravě vídávám různé kapličky, pomníčky a kříže. Vždy si řeknu, co vedlo naše předky k jejich vybudování. Jsou pro mne

jistým tajemstvím a záhadou a představuji si příběh, který se zde mohl kdysi odehrát.

Jeden takový kříž postavili i mí předkové. Historie jeho vzniku je zajímavá a ráda bych se s vámi o ni podělila.

Foto ze 70. let minulého století ještě s lípou, která padla v roce 1978 (Fotografii poskytla Marie Mertová).

Edušův kříž se nachází v katastrálním území obce Bernartice nad Odrou na parcele číslo 414 v dolní části obce (GPS: 49°37'16.874"N, 17°56'43.518"E). Patří ke gruntu č. 27, který od roku 1623 patří rodině Bayerů.

Dřevěný kříž byl postaven na památku ničivého krupobití, které postihlo obec, zvláště pak grunt č. 27 v noci 26. července 1756. Kříž byl během let několikrát obnovován. Naposled v roce 1928 Eduardem Bayerem a potom v roce 1968 jeho synem Eduardem Bayerem (což byl můj děda, narozen 1888). Odtud název – Edušův kříž. Zhotovitelem posledního, dosud stojícího kříže byl Karel Knop z čp. 177.

Vedle kříže vždy rostly dvě lípy, počátkem padesátých let minulého století jedna lípa spadla a druhá zde vydržela až do roku 1978, kdy po zásahu bleskem zahynula také.

V roce 1979 zde vysadil dvě nové lípy pan Antonín Bayer starší z č. 28, jako památku na tragicky zahynulého syna Jiřího. Lípy zde stále krásně rostou. V roce 1980 pak nechal Vladimír Bayer z č. 27 (syn Eduarda) zrenovovat postavu Ježíše Krista. Renovaci provedli odborně pracovníci Okresního vlastivědného muzea v Novém Jičíně.

Čas a povětrnostní podmínky se na kříži nemilosrdně podepisovaly i nadále a bylo nutné jej opět obnovit. Také povodeň, která obec zasáhla v červnu roku 2009, měla za následek naše rozhodnutí dát kříž znovu do pořádku. Kříž byl natřen několika vrstvami ochranného nátěru. Novému portrétu Panny Marie bylo slavnostně požehnáno v kostele Navštívení Panny Marie v Bernarticích nad Odrou 3. září 2009. Během následující zimy probíhala renovace postavy Ježíše Krista, kterou provedl pan Lev Kment z Nového Jičína. V sobotu 3. dubna 2010 byla obnova kříže dokončena.

Kříž v roce 2002 (Foto Radim Jarošek).

Dochovalo se vyprávění Františka Bayera, který na gruntu č. 27 hospodařil od r. 1834 do r. 1885 (děd Eduarda Bayera, mého dědy), ze kterého se dovídáme bližší údaje, které výstavbě kříže předcházely.

V čase, kdy na gruntu č. 27 hospodařili Jura a Marie Bayerovi (asi 1728–1778), se stala tato nenadálá pohroma. V červenci roku 1756, celý týden před svátkem svaté Anny, byly samé bouřky a lijáky. Obilí již bylo zralé a mělo se kosit, ale kvůli dešti to nešlo. Bylo polehlé a přitlačené k zemi. V noci z 25. na 26. července 1756 kolem třetí hodiny ráno se přihnala silná bouře s lijákem a krupami. Byla to hrůza, jakou nikdo nepamatoval. Bouře prý přišla od Šenova, zasáhla celou obec, ale největší škody napáchala na dolním konci, nad poli gruntu č. 27. Krup na obilí prý leželo přes 30 cm. Voda se valila přes polehlé obilí, přes krupy na srubový grunt č. 27, který tenkrát stával na pravé straně cesty do Suchdolu nad Odrou (dnes parc. č. 412).

Proud vody, krup a bláta úplně zaplavil všechno obilí tak, že z úrody nebylo nic. Nejhorší však bylo, že nános vody a bahna se zpomalil na stavení dřevěného gruntu, který byl asi původní – již od osídlení Krasna (dolní část obce) někdy po roce roku 1550 – a celý jej posunul až na cestu do Suchdolu nad Odrou. Některé kůlny a chlěvy byly přelámané a zbořené.

Naši prastaršíci se z této pohromy těžce vzpomínali několik dlouhých let. Hospodářství dostalo těžký zásah a nebylo lehké jej znovu obnovit. Určitě pomohli i sousedé. Ve starém gruntu museli ještě nějakou dobu žít, než si postavili nový – a to zděný na místě, kde stojí dodnes. Je to opodál

Opravený Edušův kříž (Foto Ilona Stavínohová).

na levém břehu potoka, prý zde byla i lepší možnost napájení pro dobytek (parc. č. 351).

Nový grunt stavěli skoro patnáct let a traduje se, že dlouho měla rodina těžké živobytí.

Aby se nezapomnělo na tu hrůzu, postavil Jura Bayer na naléhání stařenky Marie na poli obyčejný kříž s plechovým Ježíšem Kristem.

Nový grunt a později i jeho výminek č. 139 byl postaven na jiném místě ve snaze uchránit obydlí před potopou.

Celá staletí tomu tak bylo až do osudného večera 24. června 2009. Historie se zopakovala. Nečekaná blesková povodeň vyvolaná silnými bouřkami a lijákem zaplavila vodou a bahnem velkou část dolního konce obce. Nejvíce to zasáhlo domy kolem břehu potoka Teplica. Množství vody bylo obrovské, zatopilo 17 domů tak rychle, že jejich obyvatelé sotva stačili utéct do vyšších pater a zachránit si holé životy.

Grunt č. 27 voda nezasáhla tak silně, jak jeho přílehlý výminek č. 139. Ten byl zaplaven do výše jednoho metru a voda s bahnem zničila vše. Nedaleko teče Odra. Nikdy nepřinesla zkázu pro tato

obydlí, ani tentokrát neškodila. Voda přišla z opačné strany, ze které to nikdo nečekal. Podle meteorologických měření ten den během krátké doby při bouřkách spadlo 124mm vody na metr čtvereční, což nestačila pobrat ani půda ani potoky. Voda s sebou strhla zeminu z polí a vše ostatní, co jí stálo v cestě (stromy, stodoly, kůlny...) a valila se přes obydlí na oderské louky.

Rok a půl trvala obnova domu č. 139, kde žije moje máti Blažena Varmužová, rozená Bayerová, dcera Eduarda Bayera. Bydlení i materiální záležitosti se nakonec povedlo napravit, ale děsivé okamžiky osudného večera zanechaly své stopy v duších postižených lidí dodnes...

Jako poděkování za to, že máti vodě unikla a zůstala naživu a jako připomínku na tyto pohromy, jsme Edušův kříž znovu opravili. Věříme, že zde bude ještě dlouho stát neporušen a nepoškozen nejen jako připomínka nešťastných událostí let minulých, ale že bude sloužit jako zastavení k modlitbě nebo zamyšlení, odpočinku a posezení s výhledem na Panský kopec, Starojický hrad nebo slunce zapadající za Oderské vrchy.

Roky v kruhu

Jarmila Glazarová

Roky v kruhu napsala Jarmila Glazarová zprvu jako soukromou vzpomínku na soužití s milovaným mužem MUDr. Josefem Podivínským v domě v Klimkovicích. Podobu románu její vzpomínky dostaly až na popud přátel. Sama autorka k tomu uvádí: „Teprve když větší část knihy byla napsána, jsem si uvědomila, že tady vyrostl pod mou rukou obraz osobitého života, který by mohl poutat svou svérázností. Že je to vlastně kniha, která by veřejně oslavila pilný, obětavý a nenáročný život lékaře na venkově. Která by vyprávěla o práci, o lásce a přátelství a oslavila krásu tichého života v uzavřeném prostoru domova. Která by vyprávěla o kraji, krásném a smutném po zrušení hospodářskou krizí, a o jeho prostých, chudých lidech.“

Otevřeme tady román a nahlédněme na místa mnohým z nás známá v době někdy před osmdesáti lety. Projdeme se do Jistebníka a v druhém úryvku projedme tramvají z Klimkovic do Svinova a nahlédněme, jak zdejší měkkou krajinu vnímaly oči Jarmily Glazarové.

Chodívali jsme do luk k jistebnickému nádraží. Kolem hospodářské školy na kopeček k Müllerovu kříži a polní cestou na Fonovice. To je dlouhá a přerušovaná čára stavení od Polanky k Jistebníku, naježená topoly a ovocným stromovím. Všude ve Slezsku jsou široké polní meze, pás za pásem, travnaté pruhy jako koberce, plné sedmikrás. Po takových mezích jsme chodívali, tváří v tvář horám. Za Fonovicemi se cestička vnoří do širé kotliny. Luka a luka.

Zvlnění kraje působí, že chvílemi se vlny luk zvednou se všech stran. Jsme na dně kotliny. Nad námi

vysoká, bledá klenba a kolem dokola husté, vlažné ticho. Na bahnitých místech žhnou do mlžné tišiny vášnivě a mlčky zlaté blatouchy. Plné krve a života dmou se jejich dužnaté stvoly a sytě zelené listy. Tenounké flétnové hlásky obechvívají žhoucí pláni květů. To komáří roje vibrují nad mokřinou.

Vyjdeme z kotliny a hned nám vlídně pokynou hory, svěží vítr rozevlaje vlasy, čtverácky blýsknou hladiny rybníků ve žlutém rákosí. Míša příčinlivě čenichá u každé dírky, s nosem zvednutým ňafá na skřivánky a hlavu otáčí ve směru čejčí píšťalky.

Blížíme se k širokému svahu, přes který všetečně vykukuje cibulka jistebnického kostela. Svah je bílý, jako zavátý čerstvým sněhem. Míša namíří k bělostné ploše svým šikmým během na krátkých nožkách, s ušima horlivě plácajícíma. Vběhne do špičky poprašku a ztrne úlekem.

S praskotem a šumem, s pokřikem a smíchem zvedne se stovka křídel, rozevřou se štíhlé a špičaté peruti a rozevlaje se ztřeštěný vír křivek. Veliké hejno racků se zvedlo se svahu, zakroužilo a ulétá k rybníkům.

Míša, zahanbená leknutím, s trochu divadelním rozhorlením, běží za hejnem a vyskakuje na kratičkých křivých nožkách. Dlouhé uši splašeně plácají kolem její hlavy. Bílé hejno se v širokých kruzích vznáší do výše. Ubohý čertík zůstává při zemi, jen ty uši se vzpínají vzhůru a hrot ocásku.

Přicházíme mezi plochy ozimů. Jsou svěže zelené a stále se mění. Vítr je pročisne stříbrnými brázdami, letící jarní oblak ztemní svým stínem.

Najednou se vynoří odkudsi zajíček. Hoši honem chytanou Míšu, aby se za ním nepustila a neodehňala ho. Zajíček se vzpřímí na jasném pozadí nebe a jeho břicho bělostně zasvítí. Panáčkuje. A už je tu druhý. Asi zamilovaný pár. Milostná hra se rozvíjí v širokých kruzích. V zeleném koberci zavlní se dvojí rzivý hřbítek, vzpřímí se bílé břicho. Do modra stříhnou vztyčené nebo do šibalských úhlů skloněné uši. Ticho nad polem se chvěje veselým zájmem. Veselá je i zaječí milostná touha. I hoši jsou veselí tou podívanou na Istivou honičku v kruzích a kličkách.

Zajíčkové zmizeli za úvalem. Ale už jsme na tvrdé cestě a míříme k nádraží.

Daleko od vsi je nádraží, obklopené skupinou nových domků. Opodál nádraží byla postavena krásná budova pro českou obecnou, měšťanskou i mateřskou školu. Kolem se usadily rodiny železničářské, učitelské, kupec a hostinec. Hned za kolejemi leží plochy rybníků s odrazem Lysé hory v hlubině a daleko v stromoví vykukují střechy Košatky. Odtud chodí děti do nové měšťanky. Jdeme do hostince na chléb s máslem a mléko. Přiživí se Míša, i domácí pes a kočka. Ita pošle domů pohlednici, na kterou po dlouhých a hlubokých úvahách a zdráhání i Evžen připiše větu.

Vracíme se.

Nad mokřinami povívá mlha bělavou clonou a snímá se znavených blatouchů prudkost vášnivého plání. Žluť umdlévá a chystá se usnout.

Klenba zezelenala, jen napravo teple žhne docházejícím sluncem. Tmavé topoly a střechy fonovické jdou nám vstříc. Projdeme jejich linií a před námi se hýlovské kopce začernají lesem.

Lípa, větrný mlýn, kostel a v dolíku mezi kostelem a hospodářskou školou chumel městských střech.

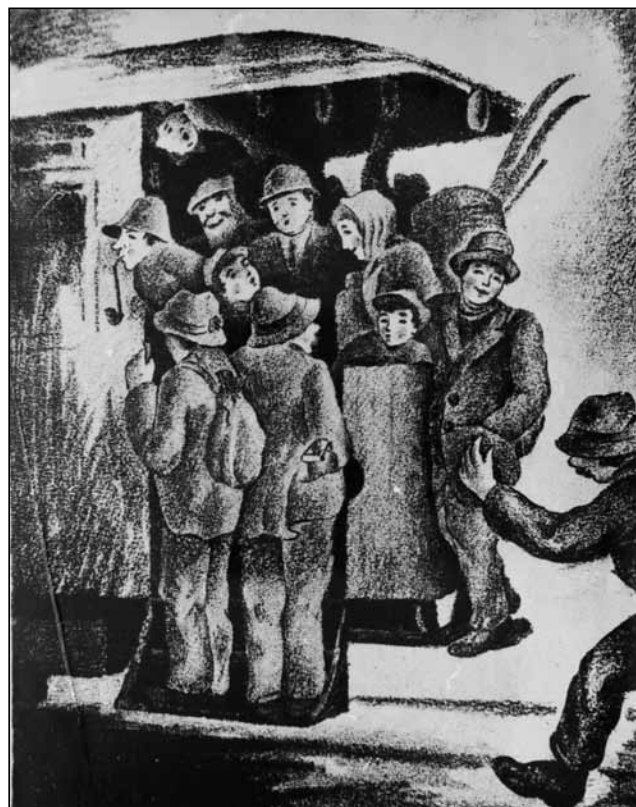
Všichni jsme znaveni nápořem jarního vzduchu, vůní a větrem i chůzí po klikatých pěšinkách širých luk.

~

Vůz popojel kousek za nádraží kolem někdejší remisy pro lokomotivu, která teď stála opuštěně, mračíc se rozbitými tabulkami vysokých oken.

Dům lékaře Josefa Podivinského v Klimkovicích z r. 1931, kde se odehrává děj románu *Roky v kruhu*. Dnes ulice Jarmily Glazarové, čp. 353. Foto Radim Jarošek.

Obraz Oldřicha Kittricha „Svinovská električka“.

Po menší operaci s vlečným vozem předjela tramvaj před nástupiště. Průvodčí dokouřili dlouhými tahy své cigarety, poslali poslední dlouhý pohled nahoru do oken nádražní budovy, kde bydlily tři krásné sestry, a loudali se k vozu. Zvonek svolal opožděné pasažéry, spěchající udýchaně alejí.

Jakmile doběhli, vůz se rozjel. Kolem mlýna, schouleného ve vysokém stromoví, dřevěnou věžičkou a nepodařeným velikým nápisem na zdi. V jedné řádce se čtlo: Válcový Antonín, v druhé: mlýn Klapuch. Přes nadjezd, pod kterým vedla hluboká cesta na polanskou Malou Stranu. Na Václavovici, kde je zastávka pro lidi z okraje Polanky.

Pak už poli kolem polanských humen, kde stály v zahradách vysoké, překrásné břízy, do širokého kraje rovných polí, tu a tam mírně zvlněných, s roztroušenými lesíky, se ztracenými samotami u úvozevých cest.

Kolem věže polanského kostela, která jednoho rána, brzy po zbudování kostela, ležela sesutá v hromadě trosek na zemi.

Potom trať udělá veliký oblouk, dlouhá čára Polanky zůstane napravo a nad ní vyvstane celý kouzelný věnec Beskyd. Je vidět Hukvaldy, velikou zříceninu na zalesněném kopci, Trubu Štramberskou a Kotouč, který se bělá obnaženým bokem nad Štramberkem. Krásný je náš kraj, krásný, krásný, milý.

Pak přijde samota Přemyšlov u hezkého hájku a potom už se kolej přidruží k hlavní trati. Stane se často, že jede náš vůz po boku dlouhých a barevných mezinárodních rychlovlaků. Je konec idyly, nastupuje periferie průmyslového města.

10. ročník Festivalu Poodří Františka Lýska

Jiřina Matějová

Foto Milan Sýkora

Den první

Slavnostní zahájení festivalu v Proskovicích (26. 4. 2013)

Již podeváté se daří za krásného jarního počasí otevřít Festival Poodří Františka Lýska. Podeváté proto, že první ročník v roce 2004, kdy se slavilo 100. výročí narození Františka Lýska v Proskovicích, byl hned nazván 1. ročníkem. Nikdo by se tehdy nenadál, a letos je to již 10. ročník tohoto mladého festivalu. Festival, který v České republice zahajuje jako první v kalendářním roce, tedy v dubnu, z asi 60 festivalů, konajících se v naší zemi.

Každým rokem Proskovští si jako by předem objednávají pěkné počasí z toho důvodu, že se část koncertu odehrává venku v zahradě před školou. I letos jim to vyšlo. Sdružení hudebníků Proskovice čistými tóny dechových nástrojů od časného rána zvou občany a děti do tělocvičny školy, kde se bude odehrávat koncert několika dětských sborů.

Po přivítání hostů a občanů ve vestibulu školy u busty F. Lýska, zakladatele novodobého dětského zpěvu, zazní známá lašská píseň v jeho úpravě, kterou přednesl Dětský pěvecký sbor Ko-Ko z Gymnázia Volgogradská v Ostravě.

Kdo jsou letošní hosté na zahájení festivalu? Dcera a syn F. Lýska, paní docentka Květuše Lepilová a pan architekt Lumír Lýsek. Další je akademický sochař pan Miroslav Rybička, autor reliéfu, umístěného ve vestibulu školy v Proskovicích. Ing. Balabán, bývalý senátor, ředitelé škol ze Staré Bělé a Proskovic a další hosté. Paní Eliška Krejčíčková neopomněla připomenout, že se festival koná s finanční podporou Moravskoslezského kraje, pořadající městské části Ostravy-Proskovice a obcí Stará Ves nad Ondřejnicí a Jistebník ve spolupráci s Folklořním sdružením ČR. Poděkování patří též firmám, které finančně přispívají sponzorskými dary.

Nyní vcházíme do školy, můžeme si prohlížet výstavu kreseb tužkou Petra Hlubka, dále pak výstavu výtvarných prací žáků ze ZŠ Proskovice a materiály z předcházejících i současného ročníku festivalu.

Ve vyzdobené tělocvičně sedí spousta obecnstva, vcházejí hosté a začíná program. Soubor Lašánek z Frýdlantu nad Ostravicí vystupuje jako první se svým programem dětských tanečků, písní, říkadel v lašském nářečí.

Následuje místní dětský sbor Proskovjáček, který tvoří děti 1.–5. ročníku základní školy v Proskovicích

Dětský pěvecký sbor Proskovjáček.

a doprovází festival už sedmým rokem. Sbormistryní je paní učitelka Zdeňka Langová, vždy s klavírním doprovodem Marie Matějové. Další padesátičlenný dětský pěvecký sbor, přijel do Proskovic ze ZŠ Krestova v Ostravě. Se svou sbormistryní paní učitelkou Zuzanou Šimůnkovou předvedl zajímavý a bohatý program od lidových písní, i skladeb našich i zahraničních autorů. Pomyslným vyvrcholením bylo vystoupení pěveckého sboru Ko- Ko Gymnázia Volgogradská v Ostravě. Sbormistři Lenka Velikovská a Zdeněk Ševčík připravili s mladými hudebníky a zpěváky vynikající vystoupení. Dovedli mistrně komunikovat s nejmenšími asi pětiletými posluchači, a získali jejich pozornost.

Všichni byli výkony účinkujících nadšeni a zároveň nabiti úžasnou energií, kterou získali vystoupením všech sborů. Je radost a uspokojení, že tolik dětí a mladých lidí se zabývá ušlechtilou činností – zpěvem. Aniž by to vnímali, učí se disciplíně, kázni, ohleduplnosti a sebejistému vystupování na veřejnosti, rozšiřují si vědomosti nejen z hudebního oboru.

Den druhý

Sál restaurace U Psoty v Proskovicích (27. 4. 2013)

Další den v Proskovicích, jubilanti obce se scházejí po obědě k sálu restaurace. Čeká je setkání se zástupci obce, kteří pozvali místní na vystoupení Dětského folklorního souboru Ondrášek z Frýdku-Místku při zahájení festivalu.

Soubor Ondrášek byl založen v září roku 2001 ve Frýdku-Místku choreografkou a uměleckou vedoucí Lenkou Dujkovou. Tvoří jej skupina dětí od 3 do 18 let, které předvádějí tradiční region horalského Lašska. Dětský taneční projev, taneční hry, květnaté nářečí lašské, smysl pro krásu a radost z melodie a pohybu, to všechno sálalo z vystoupení. Součástí souboru je i stejnojmenná cimbálová muzika pod vedením Karla Plundera, s primášem Ondřejem Mokrošem. Dnes se však dostavili bez cimbálu, jen s houslemi, basou a flétnou i koncovkou (jako fujara).

Umělecká vedoucí Martina Kužmová s organizační vedoucí Zdenkou Jurčovou připravily s dětmi a mládeží humorné scénky z prostého života dříve

Dětský folklorní soubor Ondrášek.

chudého kraje pod Beskydami. Nenechali nikoho na pochybách a ve svém projevu byli přesvědčiví. Ani z tohoto programu plný sál diváků neodcházel ochuzen, ba naopak, všem se vystoupení Ondrášku velmi líbilo a děkovali představitelům obce a členům správní festivalové rady, že pozvali na oba dny vynikající soubory se skvělým programem.

Den třetí

Staroveské arkády – Stará Ves nad Ondřejnicí (17. 5. 2013)

V pátek v 17 hodin se v prostorách staroveského zámku konala vernisáž výstavy Kovové plastiky od mladého tvůrce Jana Rybičky, vnuka známého akademického sochaře Miroslava Rybičky z Jistebníku. Sešla se veřejnost jak z obce Stará Ves, tak rodinní příslušníci mladého sochaře, i známí a přátelé z Jistebníku. Výtvarník, umělecký kovář, nám ukázal, jak šikovně dovede použít těžký, beztvary kov a co krásného, skoro živého, dovede ruka umělce vytvořit.

Obdivovali jsme moderní a přesto konkrétní svatý kříž s Ježíšem, kovový stůl s bohatou postranní mříží, mořskou rybu rejnoka, stylizovaný květ a další práce. Výtvarník oslovil řadu obdivovatelů, kteří si kovovou plastiku zakoupili nebo objednali. Vernisáž probíhala v zaplněném výstavním sále zámku a všichni přítomní si odnášeli krásné zážitky. V 18 hodin na nádvoří zámku pokračoval program vystoupením čtyř pěveckých sborů.

Již tradičně začal sbor festivalu nejbližší – Dětský pěvecký sbor při ZŠ a MŠ Stará Ves nad Ondřejnicí pod vedením paní Hany Klimešové, která je zároveň i korepetitorkou, doprovází zpěv svých žáků hrou na klavír. Obě funkce zvládá bravurně, i když skloubení je velmi náročné. Může ji těšit zájem od nejmenších dětí až po studenty, kteří si rádi zazpívají českou lidovou i zahraniční písně.

Dalším sborem byl Ostravský dětský pěvecký sbor při ZUŠ Eduarda Marhuly z Ostravy Mariánských Hor pod vedením Milana Chromíka. Za mnohé úspěchy sboru je třeba se zmínit o posledním na festivalu ve Švýcarsku na Montreux Choral – v dubnu 2012 získal od mezinárodní poroty ocenění „Excelent“. Koncertovali na Slovensku, v Belgii, Itálii. I u nás se předvedli dokonale.

Dále účinkovaly sbory dospělých zpěváků. Ženský pěvecký sbor Bohuslava Martinů z Frýdku-Místku pod vedením známého ostravského skladatele Milana Báčorka. Sbor vznikl již na jaře 1962, od roku 1977 je v jeho názvu jméno osobnosti české i světové hudby Bohuslava Martinů. Je zván na vystoupení v mnoha místech ČR, účastní se soutěží a přehlídek. Vystupoval rovněž v ostravském rozhlasovém studiu, vzniklo i několik televizních snímků. Po domácích prknech se otevřely sboru i cesty do zahraničí. Na vystoupení v arkádách kromě klasických skladeb B. Martinů, A. Dvořáka předvedl i písně lidové.

Posledním vystupujícím sborem byl Pěvecký sbor Chorus z Ostravy, který vznikl v roce 2008 při Ekonomické fakultě Vysoké školy báňské v Ostravě. Zpíval bez doprovodu nástrojů, což je obzvláště náročné. Sbor je smíšený, účinkovalo 20 žen a 9 mužů, včetně ředitele zdejší ZŠ. Sbormistr Jan Mlčoch vybral do programu českou klasiku, skladby současných autorů i písně lidové.

Celý podvečer v prostorách staroveského zámku byl umělecky povznášející, obohacující, zkrátka uměl pohladit na duši.

Ženský pěvecký sbor Martinů.

Den čtvrtý

Stará Ves nad Ondřejnicí (18. 5. 2013)

Každý z organizátorů té noci moc nespal, jen sledoval vývoj počasí na internetu. A všechny zajímala jedna otázka: Jak zní předpověď na sobotu? Přání bylo jediné: Kéž by nepršelo! A vyšlo to. Nic nestálo v cestě rozjet přesně načasovaný bohatý program. Nejprve přivítat VIP hosty: místopředsedu Folklorního sdružení České republiky, pana Michálka, starosty obcí Raková ze Slovenska, Proskovic, Krmelína, zástupce obce Jistebník.

Všechny přítomné a občany vítá fanfárami Zámecká kapela z oken nejvyšších pater zámku, tóny dechových nástrojů. se rozléhají po okolí. Může se začít s vítáním vzácné návštěvy a to hraběte s chotí – fojt, současný starosta, členové obecní rady a zastupitelé obce, ředitel školy, páter Kamil, všichni v dobových krojích. Krásná kulisa zámku

Staroveské slavnosti – vystoupení před zámkem.

Jízda kole obila – zastavení v Košatce.

s renesančními sgrafity dokresluje iluzi divadelního výstupu.

Panský písař začíná humorně: Přišlo jaro do vsi, kde jsi zimo, kde jsi? Sněhu bylo letos dosti, čas je myslet na slavnosti.

Jak fojtovi se povede? A co písař zas provede? Řeknou nám též, co kdo zažil, rektor Pavel, otec Kamil. V poledne pak bude chvíla projet koně kol obila. Program bude do večera, zas se potká víska celá. Můžete i tančit, zpívat, furt se bude na co dívat. Přijďte všichni, třeba pěšky, zve vás písař staroveský.

O legraci není nouze ve všech výstupech hlavních postav, mistrně uvádí události celého roku ve vsi písař. Nezapomene na setkání s družební obcí Raková. Letos se předvedli mezi mnohými chovatelé, kteří přivedli jako dar pro hraběte živého beránka. Nechybělo vystoupení Ondřejnice Pozdního sběru. Každým rokem je průvodní slovo jiné, podle událostí, které vesnicí hýbají. A občané tomu rozumí, smějí se každé replice. Jen nezasevěný člověk ztrácí souvislost. Opravdu zdařilé. V tomto duchu se nese celý den. Po vyplácení nezbedných synků, všichni nasedají, panstvo do kočáru, fojt i páter s křížem na koně, ostatní do bryček a povozů. Letos velmi početné koňstvo je doprovází na cestě kole obila staroveských. Součástí jízdy je rovněž zastavení v Košatce, kde byl místními připraven divadelní program z její minulosti.

V parku od druhé hodiny odpolední startuje na hlavním jevišti amfiteátru velkolepý program. Množství účinkujících dávalo záruku, že rodiče, prarodiče a známí nechtějí přijít o zážitek z vystoupení košateckých dětí v pohádce Tři oříšky

pro Popelku, přes všechna oddělení MŠ na moderní hudbu i vystoupení žáků ZŠ s nacvičenými skladbami na současné hity. Je třeba se zmínit o sourozencích Francových, kteří zdařile na melodii za doprovodu Adélčiny harmoniky děkovali za proběhlé číslo vedoucím skladby a zároveň ohlašovali další číslo programu.

Další část odpoledního programu náležela folkloru. Ve folklorních pásmech vystoupily děti Malé Ondřejnice, ty nejmenší v počtu sedmdesáti ve třech odděleních má na starosti Jana Paličková se svými pomocnicemi. Střední skupinu dětí vede Ivona Francová, vedoucí nejstarší skupiny je Pavla Hranická. Vymyslely a secvičily půvabný program. V programu pokračovali tanečníci z Lašského souboru písní a tanců Ondřejnice a po nich host Folklorní soubor Haná z Velké Bystřice. Obdivovali jsme pečlivě udržované kroje, perfektní taneční kroky a stálý úsměv na rtech tanečníků.

A co by to byl tanec bez hudby? U nástrojů se vystřídal cimbálové muziky Fojt, Tragač a Šverc spolu s muzikou souboru Haná. I jim patří velké poděkování za náramnou atmosféru.

Po folkloru následuje číslo staroveských aktivních žen. Ženy mladší i zralé dokázaly diváky přesvědčit, že jim záleží na vlastním zdraví, že ve zdravém těle je i zdravý duch. Určitě svým výkonem přesvědčily další ženy, aby i ony dbaly o své zdraví v zajímavém cvičení.

Od 20. hodiny na nádvoří zámku pokračovalo vystoupení folklorních souborů: Ondřejnice a Haná Velká Bystřice s průvodním slovem Yvony Voráčové. Folklorní soubor Haná měl připravený humorný program s lidovými zvyky s názvy Bába zlá a Pražští

Pódium ve staroveském zámeckém parku – vystoupení souboru Ondřejnica.

Pepíci. Ondřejnica své taneční vstupy zaměřila na své lašské kroje a jim odpovídající tance.

Ani tímto bohatý program ve Staré Vsi nad Ondřejnicí ještě nekončil. Koncert – Michal Tučný revival band potěšil mnohé příznivce folkové hudby a když se setmělo, předvedl ohňovou show a fantastický ohňostroj SHŠ Keltik. Country kapela Padouří hrála k poslechu i tanci do pozdních nočních hodin.

Program 10. Festivalu Poodří Františka Lýska a 14. staroveských obecních slavností byl velmi bohatý, pobavil i částečně poučil přítomné diváky. Všichni odcházeli spokojeni a natěšeni na příští ročník.

Malá Ondřejnica.

Den pátý

Stará Ves nad Ondřejnicí – Folklorní večer na zámku (21. 6. 2013)

V pátek 21. 6. v 17 hodin láká zájemce na návštěvu staroveského zámku Výstava dřevěných modelů beskydských kostelů, kostelíků a kapliček autora Jana Blizňáka. Po výstavě kovových plastik Jana Rybičky v květnu, to byl nyní krok do jiného materiálu a jiného pojetí. Dřevo v každé době osloví měkce, příjemně, dovede pohládit. Precizní provedení do úplného detailu každého modelu. Mohli jsme obdivovat kostelík Cyrila a Metoděje na Radhošti, kapličku, zvoničku. Vše známé, vícekrát obdivované dřevěné stavby z našich Beskyd. Bylo se nač dívat a obdivovat několik desítek modelů.

Od 18. hodiny se na nádvoří staroveského zámku odehrávala folklorní veselice. Představil se soubor Ondřejnica s vlastní cimbálovou muzikou a cimbálovou muzikou Fojt z Krmelína. Silný zážitek hned v úvodu, kdy děvčata zaspívala halekačku a odpovídala jim skupina dívek v dalším a posledním patře arkád vícehlasou odezvou.

Adéla Adamusová, Pavla Hranická připravily se svými skupinami pěkná pásma lašských písní a tanců. Jako vždy nezklamaly, postaraly se o velmi silný zážitek.

Další část programu – folklorní soubor Vonička z Havířova s pásmem laško-těšínských písní

Soubor Ballet Folclórico Nayuribes z Kostariky.

a tanců. Převážně velmi mladí tanečníci se snažili, jak mohli nejlépe a sklidili silný potlesk.

Primáš Cimbálové muziky Ondřejnica Kamil Šperlin dokázal vtáhnout diváky do programu s písní Ve Staré Vsi na kopečku je tam černá zem... a s velmi srdečným průvodním slovem Yvony Voračové měli posluchače na své straně.

Zlatým hřebem programu byl soubor Ballet Folclórico Nayuribes, host Mezinárodního folklorního festivalu ve Frýdku-Místku. Mladí i starší, ženy i muži předvedli ukázky folkloru z daleké Kostariky. Opět to bylo pásmo zajímavých tanců za doprovodu marimby, podobné našemu xylofonu, kytary, klarinetu, saxofonu, trombonu, doprovázeného zpěvy. Strhující atmosféra nás diváky přenesla do středoamerického karnevalu. Mohli jsme obdivovat až dáblský rytmus tanečníků. Poznávali jsme oslavné rituální tance v tělových přiléhavých kostýmech u žen, muži spoře oděni jen plachetkami. V dalších tancích však nádherné kostýmy a též zajímavé rekvizity. Tanečníci vtáhli do reje i přísedící diváky a hlava na hlavě v malém prostoru zámeckého nádvoří ožívala ohnivými rytmy.

Tří a půl hodinový program se sice protáhl do večerních hodin, ale to ještě nebylo vše. Tančilo se na zámku dál do pozdních nočních hodin.

Den šestý

Jistebník – Závěrečný koncert festivalu (22. 6. 2013)

Jistebnická 13 přivítala přicházející hosty venku před kulturním domem říznou dechovou hudbou do doby, než zazněla lidová píseň zazpívaná dětmi 1.–5. ročníku z Dětského pěveckého sboru Rarášek z Nového Jičína. Předsedkyně kulturní komise Alena Myšková přenesla kytici k pomníku Františka Lýska. Zazněly fanfáry, čili festivalová znělka, z křídlovek Petra Habernala a Zdenka Halaty.

Zahájení programu posledního dne festivalu v Jistebníku u památníku Jistebnických zpěváků – dětský pěvecký sbor Rarášek.

Pak byli všichni zváni do prostor kulturního domu na pokračování programu. Zároveň bylo možno zhlédnout výstavy v prostoru šaten i přísálí. Nemohlo to být jinak než jiné roky. Dostupný materiál o Jistebnických zpěvácích a Františku Lýskovi, o vedoucích pěveckých souborů počínaje Jaromírem Chvostkem, Ivankou Stiborovou, Olgou Staňkovou i dětských sborů při ZŠ TGM Jistebník paní Evu Smolanovou a Jelenu Starečkovou.

Nechyběly fotografie, které přiblížily festivalové akce: Pochod Poodřím – krajem Jistebnických zpěváků i festivalové dny v Proskovicích a ve Staré Vsi nad Ondřejnicí. V přísálí byla výstava Pohledy na obec Jistebník očima fotografů-amatérů. Sklízely obdiv práce Petra Tylečka juniora, Hanky Veselé a Jiřiny Matějové.

Program na jevišti zahájil zmiňovaný dětský pěvecký soubor při ZUŠ Nový Jičín Rarášek pod vedením Michaely Glogarové. Jejich vystoupení obsahovalo písně umělé i lidové. Sbormistryně vytvořila skvělou atmosféru, výběrem známých lidových písní přesvědčila přítomné diváky, aby se k souboru zpěvem přidali.

Následovalo vystoupení pana Jiřího Kleckera, sólisty a člena operního souboru Janáčkovy opery Národního divadla Brno. Tento umělec se může pyšnit ještě jednou funkcí, je předsedou Lýskova nadačního fondu Brno. S Ondřejem Olosou, pianistou, nám přiblížili písně Antonína Dvořáka, Leoše Janáčka i Františka Lýska. Originální byla spolupráce s přítomnou dcerou F. Lýska, Květuší Lepilovou, mimochodem letos jubilantkou, kterou vyzval J. Klecker na pódium k poslední písni V tym proskovskym černym lese. Zpívalo opět i publikum.

Na závěr programu vystoupil padesátičlenný Sbor přátel zpěvu Karviná se svou sbormistryní Martinou Jurikovou. Tento početný soubor žen i mužů vznikl před lety jako sbor rodičů, přátel a bývalých členů sboru Permoník. Permoník je vynikající pěvecký soubor známý u nás i ve světě. Pod vedením paní Evy Šeinerové, před léty bývalé studentky profesora Františka Lýska, soubor vyhrává celosvětové soutěže pěveckých sborů, letos například v New Yorku.

Hluboce se skláníme nad výkonem zpěváků ze Sboru přátel zpěvu Karviná, který si udělal čas a o víkend, i za poměrně náročného horkého počasí zavítal na náš Závěrečný koncert Festivalu Poodří F. Lýska a pozvedl vysoko laťku kulturního zážitku. Tento výborný soubor dokázal ocenit i předcházející soubory

v programu, a po jejich číslech jim zpíval vícehlasé ovace.

Atmosféra v sále byla velmi příjemná, mohli to konstatovat přítomní zástupci všech tří obcí z Proskovic, Staré Vsi n. O., starosta Jistebníku, Josef Voral, Eliška Krejčíčková, ředitelka festivalu i první místopředseda Folklorního sdružení ČR pan Ladislav Michálek z Liptálu, který zastupoval pana Zdeňka Pšenicu, předsedu FoS ČR.

S radostí zde připomínáme některé jubilanty, a to zpěvačky z původního sboru F. Lýska Jistebnické zpěvačky, kteří se za horkého počasí tentokrát nezúčastnili programu v Jistebníku – věk a zdraví jim to nedovolilo. Jsou to paní Marie Bergerová z Polanky 95 let, paní Marie Richterová (Blahetová) z Krásného Pole 90 let, paní Marie Kučerová z Košatky 89 let a paní Dagmar Foltová 86 let.

Závěrečného koncertu se zúčastnili také čestní členové rady našeho festivalového sdružení – jubilanti docentka Květuše Lepilová a sochař Miroslav Rybička, autor sousoší Jistebnických zpěváků.

Poděkování patří všem, kteří se podíleli na přípravě a celém průběhu 10. ročníku festivalu, členkám správní rady sdružení, spoluorganizátorům festivalových obcí, poděkování za finanční podporu Moravskoslezského kraje, obcí a sponzorů, za spolupráci s FoS ČR, poděkování za převzetí záštity nad 10. ročníkem Festivalu Poodří Fratiška Lýska Svatomíru Recmanovi, náměstkovi hejtmána Moravskoslezského kraje, starostům festivalových obcí Marii Matějové, Daliboru Dvořákovi, Josefu Voralovi a poděkování patří i manželům Lipinovým za všechny propagační materiály i skleněné vitráže na počest 10. výročí festivalu.

Zesnulý profesor, muzikolog, dirigent a sbormistr dětských sborů František Lýsek se jistě díval z hudebního nebe a radoval se z úspěšného programu všech tří obcí a blažilo ho vystoupení až několika stovek účinkujících.

Jistebnická 13.

Napiš dopis o tom, proč je voda tak drahocenná

Daniel Korčák

U příležitosti probíhajícího Mezinárodního roku vody vyhlásila Světová poštovní unie společně s UNESCO soutěž pro začínající pisatele na téma „Napiš dopis o tom, proč je voda tak drahocenná“. Daniel Korčák, žák Základní školy Heleny Salichové v Polance nad Odrou, napsal dopis vodě řeky Odry. Inspirovala ho krajina Poodří a samotná řeka Odra. Dopisem nám připomněl, jak moc jsme na vodě závislí. Samotnou řeku propojil s našimi životy a vytvořil z ní univerzální symbol vody kdekoliv na světě.

Svým výjimečným dopisem porazil jeden a půl milionu mladých dopisovatelů z šedesáti zemí světa a stal se vítězem soutěže.

Milá vodo řeky Odry!

Předem mého dopisu Tě srdečně zdravím a úvodem bych chtěl poznamenat, že Ti chci sdělit, jak si Tě vážím. Začnu trošičku zeširoka.

Jsi voda jedné z největších moravských řek a jako taková patříš do obrovské rodiny všech vod světa. Všech vod, počínaje malou lesní bystřinou až po širé vody nekonečných oceánů. Jako voda dáváš život, sílu, energii, radost i trápení. Jsi slaná i sladká, horká i ledová, průzračná i zakalená, prostě taková jakou Tě známe.

Ty jako voda řeky Odry prameníš ve velikém lese kousek od obce Kozlova ve vojenském prostoru Libavá. My lidé, protože si Tě vážíme, jsme Ti na Tvém prameni postavili malou kapličku, aby Tě mohli všichni, kdo Tě chtějí najít, našli a podívali se, jak se rodí řeka. Tam jsi ještě malá, nesmělá a bojácná voda, která se vyhýbá každému kamínku. Každíčkým kouskem své cesty však sílíš a rosteš. Spojuješ se s dalšími vodami malých pramínků a potůčků a měníš se ve vodu malé říčky.

My lidé si okolo Tebe stavíme své domy, hospodářství, mlýny a pily, aby nám Tvá síla pomáhala. Protékáš malými městečkami a vesnicemi, poli a lesy, až se na své pouti dostáváš na okraj města Studénky, kde začínáš

Daniel Korčák přebírá zlatou medaili z rukou generálního ředitele Mezinárodní Unie pošt Bishara A. Husseina v Bernu.

korytem, které sis vytvořila, čarovat. Kroutíš se a zatácíš, schováváš se a jinde zase vykukuješ z míst nečekaných a tak vytváříš neopakovatelné říční meandry a tuně. Od Studénky přes Jistebník až do Polanky jsme Tě mírně odklonili od Tvé cesty, postavili jsme Ti rybníky, které nám, Ty vodo, naplňuješ po okraj a pomáháš nám tvořit naše rybářské hospodářství.

Někdy nás taky potrápíš, a to když zvedneš hladinu a opustíš své koryto. Jako bys nám připomínala, že jsi živel a ovládnout Tě nelze a musíme Tě jako takovou respektovat.

Svou cestou jsi vytvořila jedinečnou národní přírodní rezervaci Polanskou nivu, která je vyhledávaná mnohými turisty a milovníky přírody. V řece, kterou Ty tvoříš, se koupeme, rybaříme, děti si s Tebou hrají při stavění kamenných hrází, sportovci bojují na lodích s Tvou silou a mnozí ve Tvém šumění hledají klid a pohodu. V rezervaci nedaleko od Tvého toku se nachází Tvá sestřička voda léčivá, která uložena hluboko pod zemí čeká, až ji dopravíme do nedalekých lázní, kde pomáhá léčit naše neduhy.

Opouštíš rezervaci. To už jsi dospělá velká voda mění se v sebejistou řeku a pozvolna vtékáš do největšího města Moravskoslezského kraje, Ostravy. Třeba to ani nevíš, ale i tady nám znovu pomáháš. Chladíš věže tepelné elektrárny, pomáháš nám čistit ulice, zavlažovat pole a odplavuješ vše špatné a nečisté. Nakonec

protečeš čističkami, které jsme Ti postavili, a tyto Tě vyčistí a rozjasní, aby ses na nás za tu práci nezlobila. V Ostravě se setkáš s ostatními vodami dvou velkých řek, s vodou řeky Opavy a Ostravice. Spojíš tak své vody z Oderských vrchů s vodami hor Jeseníků a Beskyd. Když opouštíš Ostravu, tak jsi voda mohutné suverénní řeky a míříš si to k další vodě, a to vodě moře.

Tady by mohl můj dopis pro Tebe končit, ale neskonečí, protože to je jen závěr Tvé cesty jako vody řeky Odry, ale začíná Tvůj jiný příběh. Teď už patříš ke všem vodám, které obepínají naši planetu. Můžeš se objevit jako voda tryskající z hlubin gejzíru, jako voda deště v letní bouři, jako sněhová lavina na úpatí hory, jako vodní pára v oblacích, nebo jako voda v mé sklenici, abys mi uhasila žízeň.

Mohl bych o Tobě napsat ještě mnoho řádků, ale ani tak by se vše vyjádřit nedalo, protože Tvůj příběh je nekonečný a Tvá cesta nemá cíl.

Proto Ti chci tímto dopisem poděkovat za to, že jsi, protože bez Tebe by nebylo nic. Lidé, zvířata, rostliny, život, svět. Díky Tobě, vodo, se naše planeta nazývávaná modrá. Uvědomuji si Tvou důležitost, dívám se na Tebe s pokorou a těším se na každé setkání s Tebou.

Tvůj kamarád Dan

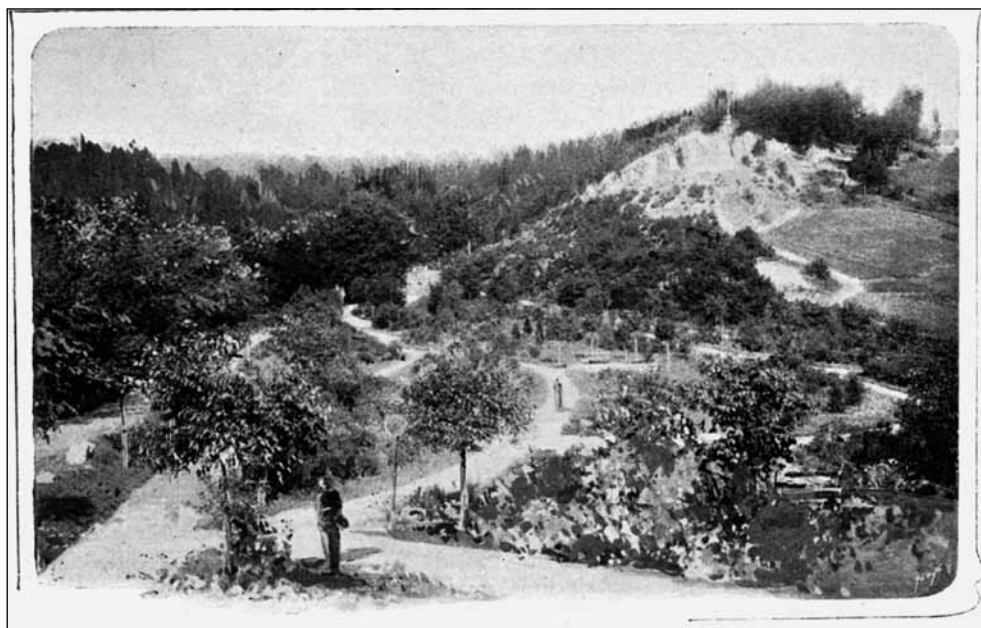
V Ostravě – Polance nad Odrou dne 25. března 2013

Místa k zamyšlení Skalky u Oder

Radim Jarošek

V českém překladu Rollederovy kroniky najdeme na s. 566 snímek K. Gerlicha zachycující pro Oderko poněkud nezvyklý pohled. V pozadí vystupuje světlá skalnatá partie a z ní sbíhá dolů úpravná síť

pěšin, kterou doprovázejí porůznu skupiny stromů a keřů. Dvě postavy prozrazují měřítko – jde o nevelké území. Příjemně poklidný výjev, který láká ke vstoupení do obrazu a projít se po prosluněných pěšinách, usednout

Jubilejní park císaře Františka Josefa (Foto z archivu Muzejního spolku Rolleder, Odry).

na lavičku, porozhlédnout se beze spěchu kolem.

Popisek nám prozrazuje, že jde o Jubilejní park císaře Františka Josefa a v textu se dále dočteme, že: „... byly založeny nové cesty od Jubilejního parku na Milíkov a na jeho vrcholu, odkud je překrásný rozhled na město a údolí Odry, bylo zřízeno místo pro odpočinek...“.

Dnes, po více než stu letech, již vše vypadá jinak. Park s lavičkami a pískovanými cestami

pohltil les a zmiňovaný překrásný výhled ze Skalek již nenajdeme.

Samotný vrch Milíkov, který protíná silnice z Oder na Dobešov, sehrál v historii Oder významnou roli, věnujme se ale jen Skalkám a Jubilejnímu parku. Myslím, že jsou to svým způsobem zákoutí výjimečná ze dvou důvodů.

První bych nazval důvodem občanským. Skalnatá strožna s lomovou stěnou se nachází poměrně nedaleko od města a vyniká poměrně výrazným převýšením. Skalky tak nabízely pohled, který byl dostatečně blízký a zároveň s potřebným nadhledem – bylo proto možné vnímat jak detaily, tak i souvislosti. Obyvatelé Oder, kteří sem přicházeli, si tak mohli užívat radosti ze spatření míst, která znají z každodenního života a zároveň viděli město i jako celek. Pohled musel být, a i dnes torzovitě je, vskutku silným zážitkem – Odry mají krajinářsky působivou polohu v kotlině. Město i jeho okolí je možno spatřit z více lokalit, žádná však, domnívám se, není takto specifická, protože se zde kloubí blízkost města spatřeného z ptačího pohledu s připomínkou dávných historických událostí z počátků města.

Člověk je bytost především vizuální – nejsilnější a nejvíce formující podněty získává prostřednictvím zraku. Z tohoto pohledu jsou, troufnu si říci, Skalky pro místní navýsost významné. Jsem přesvědčen o tom, ze zkušenosti své i dalších, že existuje něco jako vtištění, tedy že ojedinělý silný pohled v člověku zůstává jako otisk v mysli a přispívá tak ke vztahu k místu, domovu, svému rodišti. Vycházky, posezení či jen krátké shlédnutí svého města

z nadhledu si lidé ponесou v sobě dlouho, možná již napořád a to není málo...

Druhý důvod je profesionální, neboť pracuji v Agentuře ochrany přírody a krajiny. Jedním z nejdůležitějších cílů ochrany přírody obecně je udržení druhové pestrosti rostlin a živočichů. Jejich existence není ovšem možná bez zachování míst, která potřebují ke svému životu – jde tedy o různorodost prostředí. A právě biotopy skal (přirozených výchozů či člověkem vytvořených, hlavně lomů) jsou v naší přírodě poměrně málo časté a přitom velmi atraktivní pro celou plejádu ustupujících druhů. Jednoduše řečeno – specifické prostředí, jakým jsou sterilní skály a droliny, málo úživné, se silně rozkolísanými teplotami v průběhu dne a noci, plné slunce obývají vzácnější druhy. Ty jsou docela zajímavé pro lidi, ať už svou neobvyklostí nebo atraktivním vzhledem, vzpomeňme například denní motýly. Navíc skalní partie jsou krajinářsky a esteticky přitažlivé.

Z výše uvedeného vyplývá ojedinělá možnost spojení obého – přínosů pro lidi, místní i turisty, a biotu.

Tím zásadním je odstranění dřevin ve vybraných částech – obnova vyhlídky a zároveň zlepšení přírodních hodnot svahu a skalních odkryvů. Zastínění a zvýšení úživnosti dřevinami podstatně snižuje význam tohoto specifického přírodního stanoviště. Většinou zároveň neplatí, že zvýšená návštěvnost znamená v podobných lokalitách i zhoršení podmínek pro flóru či faunu. Mnohdy mu naopak dokonce prospívá.

A tak pro prospěch „lidskému i přírodnímu“, které Skalky nabízí, jsou docela dobrým místem k zamyšlení, co myslíte?

Výhled na Odry ze Skalky (Foto z archivu Muzejního spolku Rolleder, Odry).

K příspěvku **Kameny, které rostou v moři**

Foto Jiřina Chalupská

Trnávka (tok nad Kateřinicemi), 14,5 cm x 11 cm, v korálu jsou znatelné misky vrtavých mlžů a jejich chodbičky.

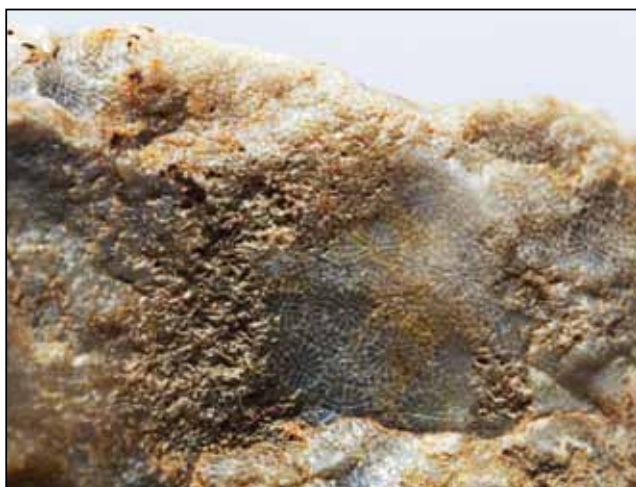
Lubina, Košatka n. O., 10 cm x 6 cm, korál byl nalezen přímo pod mostem, po kterém vede silnice obcí.

Stejný kus jako na předchozí fotografii.

Odra, Proskovice, 7 cm x 8,5 cm.

Stará Bělá, pole u Výškovic, výřez.

Diploria slavičeki (TRAUTH), Trnávka (tok nad Kateřinicemi), 5 cm x 5 cm.

Heliopora ? lindströmi (REMEŠ), Odra, Stará Bělá, výřez.

Odra, Stará Bělá, 10 cm x 5 cm.

Odra, Stará Bělá (přímo na pláži „U Honculy“), 3,8 cm x 3,5 cm.

Actinacis remeši (FELIX), Trnávka (tok nad Kateřinicemi), velikost 25 cm x 15 cm (Foto Jiřina Chalupská)

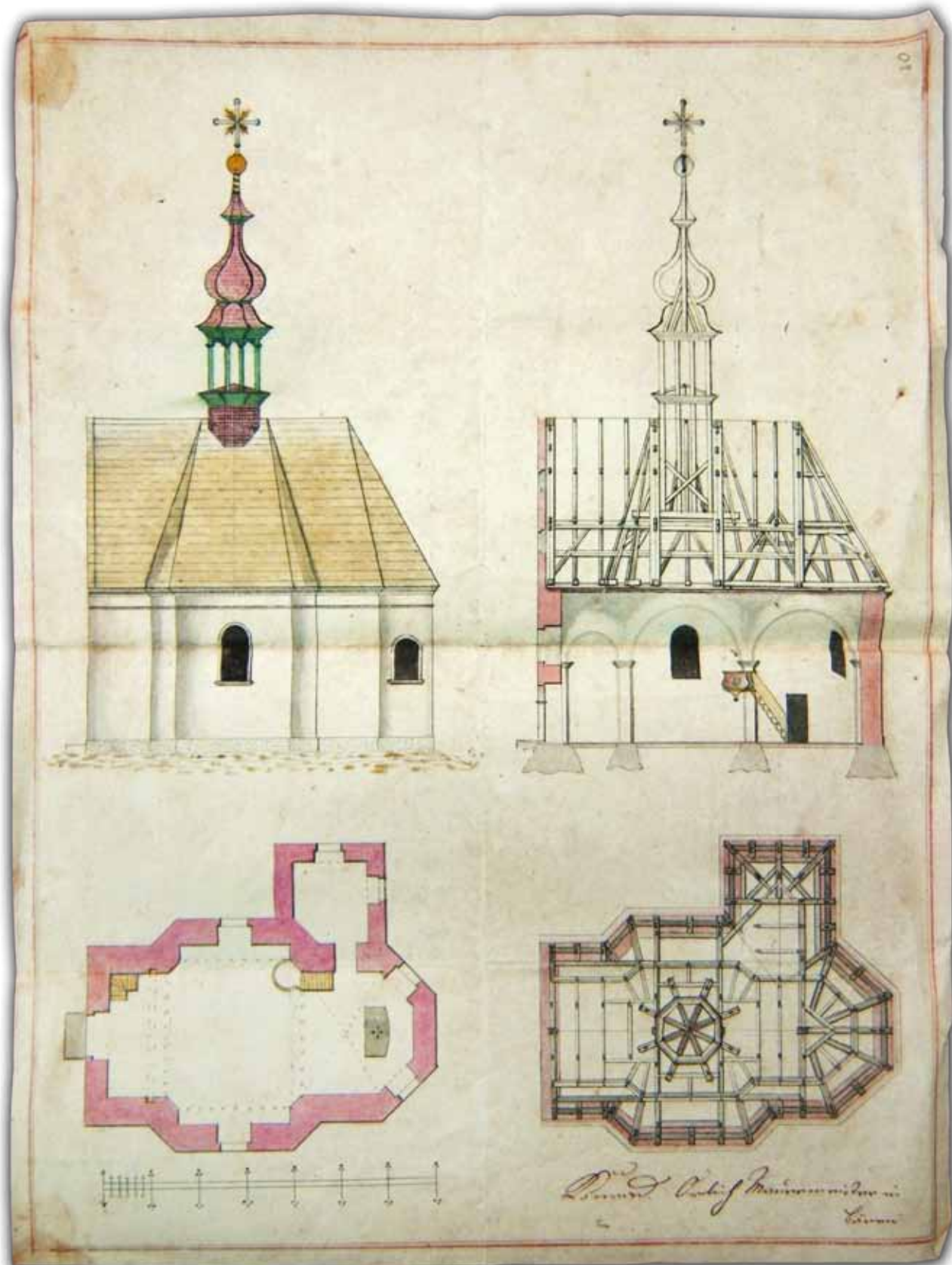

Odra, Proskovice, 4 cm x 1,4 cm – v korálu jsou znatelné chodbičky červů, a to včetně jejich průřezů.

Olejovice (Öhlstadt). Historie filiálního kostela sv. Jana Nepomuckého

Jana Krejčová

Plán kostela. SOkA Olomouc.

Olejovice (Öhlstadt). Historie filiálního kostela sv. Jana Nepomuckého

Jana Krejčová

Sv. Anna s Dítětem v náručí, olej na plátně, nesignováno, před polovinou 19. století. Římskokatolická farnost Svatý Kopeček. Foto Jana Krejčová.

K příspěvku Sochař František Juraň

Irena Nedomová

František Juraň v ateliéru v Zsolnayových keramických továrnách (Uhry). Foto z archivu ZŠ Jičínská v Příboře.

*Jsme největším firemním
dárce*m v oblasti ochrany
přírody v České republice.

Blíž přírodě

www.net4gas.cz

Pojďte s námi na výlet!

- Navštivte přírodně cenné lokality po celé České republice.
- Vydejte se s námi pěšky, na kole či s kočárky na naučné stezky.
- Sledujte rostliny a živočichy z vyhlídek a pozorovaten.
- Objevte s námi orchidejové louky, pralesy a památné stromy.
- Podívejte se do nitra obnovených rašelinišť a mokřadních luk.

Vyberte si výlet na www.blizprirode.cz
a vyrazte s NET4GAS a ČSOP do přírody!